

Fotball, mellom stat og samfunn i Iran 1979-2006



Av Anders Jakobsen

**Mastergradsavhandling i Historie
Universitetet i Bergen
Høsten 2008**

Forsidebildet: President Mahmoud Ahmadinejad spiller fotball. Hentet fra nettsiden: http://www.onzemaninteheran.com/uploaded_images/Ahmadinejad-scoort_weer_1-732794.jpg, 19. november 2008

Forord

Lang tids arbeid er endelig i mål. Da er tiden inne for å takke noen personer som har hjulpet meg med denne avhandlingen. Først av alt må jeg takke min kjære Stine for å ha måttet høre om iransk fotball til alle døgnets tider i lang, lang tid. Så må jeg takke Stine igjen, sammen med Paul Sigve, for at de overtalte meg til å skrive om dette utrolig interessante temaet. Dernest må jeg takke mor og far for all mulig hjelp og støtte, inkludert kost og losji i Iran flere ganger. I Iran fortjener også Shahram en stor takk for å ha brukt utallige timer på å kjøre meg dit det trengtes. Bijan må også takkes for å ha brukt sin egen fritid på å hjelpe meg, samt å vise meg fotballklubben i sitt hjerte; Vahdat. Min veileder, Anders Bjørkelo, må naturligvis også takkes for god veiledning og mange gode råd. Sist men ikke minst vil jeg takke Hanne, som til tross for å ha mye annet å rette, har lest korrektur på denne avhandlingen.

Anders Jakobsen

Bergen

19. november 2008

Abstract

The topic of this master thesis is the connection between football and politics in Iran between 1979 and 2006. The thesis has three questions it seeks to answer:

1. In which ways has there been a connection between football and politics in Iran between 1979 and 2006?
2. Why has there been a connection between football and politics in this period?
3. What have been the consequences of the connection between football and politics in Iran in this period?

The thesis has depicted the most important cases where there has been a connection between football and politics. Since the time of Khomeini there have been several examples of such a connection. In the first years after the revolution, football had political meaning mostly for the Iranian authorities. During the 1990's there were more incidents with connections between football and politics in Iran. Football started to have a political meaning also for the Iranian society.

This thesis has showed several examples of connections between football and politics, from football being used in the propaganda against Iraq during the Iran-Iraq war, to the state increasing its spending on the sport after seeing what the national team's victory in a tournament in Beijing in 1990 meant for the Iranian people, to Khatami using the national team as a part of trying to improve relations to the US government, to Iranian women fighting to repeal a ban against women on Iranian football stadiums. These incidents have had different reasons, from the state wanting to improve the country's moral during the war, to the state wanting to develop football because it was so popular, to Khatami wanting to improve the relations to the US, to women wanting more rights in Iran. All these incidents have had different consequences. The most important consequence however, is that football has developed into becoming a sort of meeting place between the Iranian state and the Iranian society.

INNHold

FORORD	3
ABSTRACT	4
KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	7
DET POPULÆRE SPILLET	7
TEMA OG PROBLEMSTILLINGER	8
TIDLIGERE FORSKNING	10
METODE	13
KAPITTEL 2: BAKGRUNN.....	17
FOTBALL I IRAN FØR PAHLAVI-DYNASTIET	17
FOTBALL UNDER REZA SHAH	19
FOTBALL UNDER MUHAMMAD REZA SHAH	23
DEN ISLAMSKKE REVOLUSJONEN	27
KAPITTEL 3: FOTBALL UNDER KHOMEINI 1979-1989	31
FOTBALL, REVOLUSJON OG AYATOLLAH KHOMEINI	31
I SKYGGEN AV KRIGEN	33
DEN OFFISIELLE HOLDNINGEN	35
KAPITTELOPPSUMMERING	38
KAPITTEL 4: FOTBALL UNDER RAFSANJANI 1989-1997	41
DEN FØRSTE SEIEREN	41
FOTBALL ER KRIG	43
VENTIL FOR FRUSTRASJON	44
FØRSTE DIREKTESENDING FRA UTLANDET	45
KAPITTELOPPSUMMERING	46
KAPITTEL 5: FOTBALL UNDER KHATAMI 1997-2005	47
KHATAMI BLIR PRESIDENT	47
MIRAKELET I MELBOURNE	47
ENDA EN TRENER	52
FOTBALL OG NASJONALISME	53
POLITISK PROTEST	54
VERDENSMESTERSKAPET I FRANKRIKE	55
FOTBALLDIPLOMATI	58
KONSEKVENSER AV DEN ØKTE POPULARITETEN	64
KVINNEFOTBALL	66
VALG OG OPPTØYER	68
KAPITTELOPPSUMMERING	72
KAPITTEL 6: FOTBALL UNDER AHMADINEJAD 2005-2006.....	75
AHMADINEJAD BLIR PRESIDENT	75
KVINNELIGE TILSKUERE?	77
VERDENSMESTERSKAPET I TYSKLAND	82
SUSPENSJON FRA FIFA	86
KAPITTELOPPSUMMERING	88
KAPITTEL 7: OPPSUMMERING, ANALYSE & KONKLUSJON	91
OPPSUMMERING	91
ANALYSE	93
KONKLUSJON	99
BIBLIOGRAFI & KILDER	101

BIBLIOGRAFI	101
KILDER	102

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON

Det populære spillet

Fotball er en av verdens desidert mest populære idretter. Verdensmesterskap blir sendt på fjernsyn i de fleste land i verden, sammen med kamper mellom forskjellige europeiske klubber. I Singapore kan du se Liverpool spille hjemme mot Manchester United, og i Teheran kan du få med deg Werder Bremen mot Inter i Champions League, direktesendt på fjernsynet. Fotball er blitt et globalt spill som fenger store masser i de fleste land.

Det mest prestisjefulle trofeet er Jules Rimet-trofeet som en får dersom en vinner den gjeveste av alle turneringene, nemlig verdensmesterskapet. Likevel er idretten populær også blant folk, hvis favorittlag aldri har noen mulighet til å vinne noe som helst trofé. Det finnes flere grunner til dette. For det første er fotball en idrett der David kan slå Goliat, og ofte gjør det. At et lag er bedre på papiret betyr ingenting når kampen sparkes i gang. Det finnes mange eksempler der favorittlag har tapt overraskende mot antatt svakere motstandere. Her i Norge husker de fleste da Rosenborg slo AC Milan i Milano, eller da Rekdal scoret på straffespark slik at det norske landslaget slo regjerende verdensmester Brasil i Frankrike i 1998. Et annet slikt eksempel kommer vi tilbake til senere i denne avhandlingen.

En annen grunn til at fotball er populært er at det gir en mulighet til å beseire en motstander, eller sågar en fiende, på en "lovlig" måte. Enten det er en kamp i norsk fjerdedivisjon mellom to rivaliserende nabobygder, eller det er mellom katolske Glasgow Celtic og protestantiske Glasgow Rangers. Fotballkamper skaper engasjement, glede og sorg. For mange lag er nettopp det å slå erkerivalen viktigere enn eventuelle trofeer, opprykk eller nedrykk. Og det finnes mange slike rivaliseringer. Nevnte oppgjør mellom Rangers og Celtic kan suppleres med Al-Ahly mot Zamalek i Kairo som på grunn av spenningen rundt kampene dømmes av utenlandske dommere, Panathinaikos mot Olympiakos i Athen, eller Esteghlal mot Persepolis i Teheran. Slik rivalisering skyldes forskjellige faktorer, men mange av

dem har politiske årsaker. Celtic mot Rangers engasjerer ikke bare innbyggerne i Glasgow, men også katolikker og protestanter i Nord Irland. Andre eksempler på politisk fotball er fotballklubben Athletic Bilbao i Spania. Klubben fungerer nesten som et landslag for baskere. Den har kun baskiske spillere, og i motsetning til de fleste andre lag, har de ikke reklame på draktene.

Fotball har ofte hatt forbindelse til politikk. Noen ganger har det vært på grunn av politisk ladete kamper, andre ganger fordi lag har vært et symbol for mer eller mindre politiske enheter (katolikker, protestanter, baskere, arbeidere), og noen ganger fordi statsledere har assosiert seg med enkelte fotballag, eller idretten generelt. Iran er ett slikt land der fotball og politikk har blitt knyttet sammen.

Tema og problemstillinger

Temaet for avhandlingen min er nettopp denne forbindelsen mellom politikk og fotball i Iran mellom 1979 og 2006. Tidsperioden er valgt fordi det skal handle om fotball og politikk etter den islamske revolusjonen. Året 1979 er en naturlig start siden det var da revolusjonen fant sted. Slutten på avhandlingen, 2006, er valgt fordi det er tett nok opp til nåtiden, samtidig som at jeg da får med meg Irans suspensjon fra FIFA¹.

Det er tre problemstillinger for avhandlingen:

1. På hvilke måter har det vært forbindelse mellom fotball og politikk i Iran mellom 1979 og 2006?
2. Hvorfor har det vært forbindelse mellom fotball og politikk i denne perioden?
3. Hvilke konsekvenser har forbindelsene mellom politikk og fotball i Iran i perioden 1979-2006 hatt?

Med forbindelse mener jeg både en uformell forbindelse, og en mer formell tilknytning. Med politikk mener jeg en bred tolkning av begrepet, i denne forbindelsen menes da myndigheter, politikere, politiske saker, politiske grupper og

¹ FIFA er det internasjonale fotballforbundet.

lignende. For å besvare problemstillingene vil jeg ta for meg ulike episoder som belyse forbindelsen mellom politikk og fotball fra den islamske revolusjonen og fram til og med 2006. Samtidig vil jeg diskutere årsaker og konsekvenser av disse episodene. Avhandlingen blir delt inn 5 kapitler i tillegg til denne introduksjonen og en avslutning. Det vil først være et bakgrunnskapittel som tar for seg fotballens historie i Iran fram til revolusjonen. Deretter vil de neste fire hovedkapitlene ta for seg den aktuelle perioden. Det første kapittelet vil være om fotball under ayatollah Ruhollah Khomeini, mens de neste vil være om fotball under henholdsvis president Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, president Muhammad Khatami og president Mahmoud Ahmadinejad. Kapitlene er altså knyttet til viktig politiske ledere i de forskjellige periodene. I det første kapittelet er det naturlig å knytte det til Khomeini fordi han var den desidert viktigste politiske lederen under den islamske revolusjonen og i den islamske republikken som han var en av hovedarkitektene bak. Khomeini hadde landets øverste stilling som velayat-e faqih, som vil bli forklart nærmere senere, mens Rafsanjani, Khatami og Ahmadinejad er de tre presidentene som har vært i Iran siden Khomeinis død i 1989.

Å studere fotball i Iran er interessant av flere grunner. For det første er det med på å gi et annet perspektiv på landet. I Norge hører vi mest om Iran gjennom mediene, og da er det ofte saker som gjelder henrettelser, mulige atomvåpen eller andre negative temaer som blir presentert. Denne avhandlingen er delvis et forsøk på å være med å gi et litt annet perspektiv på et land som på mange måter sliter med sitt rykte. Fotball, som de fleste har et forhold til (enten positivt eller negativt), vil forhåpentligvis kunne være med på å gi et litt annet syn på Iran. I denne avhandlingen vil fotballens utvikling i Iran være tett knyttet til den politiske utviklingen i landet, og dermed være en annerledes måte å studere det iranske samfunnet og landets politiske utvikling etter revolusjonen.

Samtidig er ikke fotball bare en måte for å få en annen vinkling på Iran. Fenomenet fotball er i seg selv både interessant og viktig. Fotball har vært viktig også andre plasser enn i Iran. Idretten var for eksempel den utløsende faktoren bak fotballkrigen mellom El Salvador og Honduras. I Irans historie har også fotball til tider hatt en viktig rolle, som det vil komme frem senere i denne avhandlingen. Iran er kanskje også et av landene der fotball har vært mest politisk. Idretten har riktignok ikke utløst

noen krig som Iran har vært involvert i, men den har likevel hatt både samfunnsmessig og politisk betydning i Iran etter den islamske revolusjonen.

Tidligere forskning

Det har imidlertid ikke vært så mye forskning på dette temaet tidligere. Om Irans historie, både før og etter revolusjonen, er det skrevet mye. Det har imidlertid vært mest om landets politiske utvikling, noe som er naturlig fordi landet har hatt en veldig begivenhetsrik historie, hva politikk angår. Om fotball og Iran har det derimot vært betydelig færre historiske tekster. Det som er skrevet om emnet og som har vært mest nyttig for denne avhandlingen er spesielt artikler fra to forskere. Den ene artikkelen, "A Political History of Football in Iran", har blitt skrevet av Houchang E. Chehabi, professor ved Boston University. Denne artikkelen har på mange måter vært det mest hjelpsomme bidraget. Chehabi har også skrevet andre artikler om idrett og politikk i Iran, deriblant artikkelen "Sports Diplomacy between the United States and Iran", som også har bidratt til denne avhandlingen. Den andre forskeren er Marcus Gerhardt, som har skrevet artikkelen "Sport and Civil Society in Iran", som diskuterer ulike aspekt ved idrettens rolle i Iran etter den islamske republikken. Den tar også for seg fotball, og har, sammen med Chehabis artikler, vært positiv for denne avhandlingen. Gerhardt har forøvrig i sin artikkel også referert til Chehabis artikkel om iransk fotball. Fotball i Iran har også blitt omtalt i artikler om andre temaer, som for eksempel i Ziba Mir-Hosseinis artikkel "Is Time on Iranian Women Protesters' Side?"² som handler om kvinners rettigheter i Iran.

Selv om det ikke har vært skrevet så mye om iransk fotball, har det likevel blitt skrevet en del om fotball. Det har, også ved universitetet i Bergen, blitt skrevet flere masteroppgaver om fotball. Dette har vært oppgaver innenfor blant annet medievitenskap³, samfunnsgeografi⁴, og sosialantropologi⁵. Dette er imidlertid

² Mir-Hosseini, "Is Time on Iranian Women Protesters' Side", Middle East Report, 16. juni 2006

³ Vatneberg Pål, "Og i dette øyeblikk er det historie, dere..." - cupfinalen i fotball som nasjonal mediebegivenhet : en studie av NRKs produksjon og presentasjon av cupfinalen 2002", 2003

⁴ Røed Camilla, "Verdiendring og stedstilørighet : en studie av lokal forankring i FK Mandalskameratene", 2005

⁵ Haddal Kjetil, "Hail to the Pope or God save the Queen – Football, Identity and Rivalry in Glasgow", 2005

oppgaver jeg ikke har hatt særlig stor nytte av. En oppgave som derimot kunne vært veldig nyttig, var en masteroppgave fra universitet i Oslo om fotball og politikk i Russland og Sovjetunionen⁶, men jeg har dessverre ikke klart å få tak i denne oppgaven. Det har også vært andre relaterte artikler som har vært interessante, deriblant en artikkel av Dag Tuastad om fotballens rolle for palestinere i Jordan⁷.

Mye av den tidligere, og for denne avhandlingen relevante, forskningen krinser rundt mange av de samme temaene som denne avhandlingen vil berøre, nemlig sammenhengen mellom politikk og fotball. Dag Tuastads artikkel handler i stor grad om denne sammenhengen, og berører flere ulike aspekter ved dette temaet som også denne avhandlingen vil ta for seg. Han skriver om fotballaget Wihdat, som kommer fra den palestinske flyktningleiren med samme navn i Amman i Jordan. Dette laget har på mange måter fungert som et nasjonalt symbol for palestinerne i et land der palestinske nasjonalsymbol ble undertrykket. I tillegg til at kampene til Wihdat ga palestinerne en mulighet til å få en slags revansj etter borgerkrigen i 1970 hver gang de beseiret andre jordanske lag, ga kampene samtidig de jordanske myndighetene en mulighet til å la palestinere slippe ut politiske følelser og holdninger samtidig som at det hele foregikk under myndighetenes kontroll. Kort oppsummert handler artikkelen om dette palestinske lagets politiske betydning for palestinerne og om dets betydning for det politiske klimaet i Jordan⁸. Artikkelen viser hvordan fotball i Jordan, i likhet med i Iran, kan ha politisk betydning, fungere som et nasjonalt symbol, samt være et slags verktøy for landets myndigheter.

Artikkelen "A Political History of Football in Iran" av Chehabi handler, som tittelen tilsier, om iransk fotballs historie. I likhet med denne avhandlingens tema, portretterer også denne artikkelen fotballens tette bånd til politikk i Iran, fra Pahlavi-dynastiets tid til tiden under den islamske republikken. Artikkelen beskriver utviklingen av fotball fra idretten kom til Iran, samt hvordan fotball stort sett alltid har hatt forbindelse til politikk, på ulike måter og til forskjellig tid⁹.

⁶ Myhre, Rune Alfred Drågen, "Fotball – meir enn eit spel: fotball, politikk og samfunn i Russland og Sovjetunionen", 2007

⁷ Tuastad Dag "The Political Role of Football for Palestinians in Jordan", *Entering The Field*, 1997

⁸ Tuastad, 1997: 105-121

⁹ Chehabi, 2002: 371-402

Marcus Gerhardts artikkel ”Sport and Civil Society in Iran” handler om idrett i Iran etter den islamske revolusjonen, og idrettens rolle for det iranske samfunnet. Gerhardt tar også for seg mye av den samme tematikken som Chehabi, men fokuserer kort fortalt mer på hvordan idrett og fotball spiller en rolle for forholdet mellom stat og samfunn i Iran¹⁰.

Tuastad konkluderer i sin artikkel med at fotball i Jordan i stor grad er politisk. Ikke bare for palestinerne som heier på Wihdat, men også for de opprinnelige jordanerne, som i en landskamp mellom Jordan og Irak faktisk heiet på Irak fordi de anså det jordanske laget som en del av palestinske Wihdat. Landslaget hadde da en trener med tilknytning til Wihdat, samt flere spillere fra klubben, mens landslaget ikke hadde en eneste spiller fra deres lag, Faisali. Tuastad konkluderer også med at fotball i Jordan har vært en måte for palestinere i Jordan å få utløp for politiske følelser¹¹. Gerhardt er også innom dette temaet, angående fotball i Iran. Han skriver at stadionet i Iran får en spesiell rolle for iranere, fordi det gir dem en mulighet, i likhet med palestinerne i Jordan, å få utløp for frustrasjon som de ikke kan uttrykke andre steder i den iranske offentligheten. Denne tematikken blir også tatt opp senere i denne avhandlingen. Gerhardt konkluderer i slutten av sin artikkel også med at de iranske myndighetene har forsøkt å bruke idrett for å skape en nasjonal identitet. Gerhardt mener at idrett i Iran har hatt en politisk funksjon for både staten og samfunnet. Gerhardts artikkel ble publisert i 2002, og han skriver at han mener at det iranske samfunnet er i ferd med å bli åpnere, og at idrett, blant annet ved store offentlige feiringer, samt økningen i antall sportsaviser, illustrerer dette friere iranske samfunnet¹². Chehabis artikkel ble også publisert i 2002, og han konkluderer med at iransk fotball alltid har hatt politisk betydning i Iran, både før og etter den islamske revolusjonen. Til slutt setter han fotballens utvikling inn i en global sammenheng når han skriver at fotballens popularitet i Iran viser at iraneres involvering i global kultur har fortsatt med uforminsket styrke¹³. En kan kort oppsummere med at det tidligere har vært en del forskning om fotball, men bare litt om fotball i Iran.

¹⁰ Gerhardt, 2002: 36-55

¹¹ Tuastad, 1997: 105-121

¹² Gerhardt, 2002: 36-55

¹³ Chehabi, 2002: 400-402

Det er egentlig veldig logisk at akademikere som forsker på fotball fokuserer på idrettens rolle til politikk, stat og samfunn. Det er dette ved idretten og fenomenet fotball som er interessant å forske på. En avhandling om iransk fotballs utvikling som utelukkende handlet om selve idrettens utvikling, men ikke om fenomenets utvikling, hadde vært uinteressant for de fleste. Med selve idrettens utvikling mener jeg om man kun hadde sett på hvilke lag som vant ligaer og turneringer, hvilke spillere som var best, hvordan spillestilen utviklet seg og så videre. Med fenomenets utvikling har også resultater og sportslig utvikling betydning, men bare som en del av fenomenet. Det som er virkelig interessant er alt det andre som har med idretten å gjøre, som i denne avhandlingens tilfelle, forbindelsen mellom fotball og politikk.

Denne avhandlingen vil bidra med en mer detaljert beskrivelse av en del hendelser som tidligere forskning allerede har skildret, men den vil også belyse nye episoder og elementer rundt sammenhengen mellom politikk og fotball i Iran etter den islamske revolusjonen, som tidligere forskning ikke har beskrevet.

Metode

Denne avhandlingen baserer seg i hovedsak på to forskjellige typer kilder. Den ene typen er muntlige kilder, mens den andre er avisartikler. Muntlige kilder ble fremskaffet på et feltarbeid i Iran i februar-mars 2008, samt under en tur til Iran i mai-juni 2008. Av avisartikler er det brukt mest utenlandske aviser, det vil si ikke-iranske aviser. Disse forskjellige kildetyperne både supplerer og bekrefter hverandre. Et intervju kan for eksempel si noe mer om en hendelse enn det som blir gjengitt i en artikkel. Målet er selvsagt å gi et så helhetlig bilde som mulig.

Dette er ingen ”tradisjonell” historieavhandling basert på arkivkilder. Da jeg var på feltarbeid i Teheran ønsket jeg å finne mennesker med inngående kunnskap om iransk fotball. Derfor intervjuet jeg mennesker med forskjellige perspektiv, og kunnskaper om idretten. Jeg var blant annet hos det iranske fotballforbundet og intervjuet sjefen for toppserien om historien til seriesystemet. I tillegg intervjuet jeg sportsjournalister, og en høyt profilert trener. Målet var å få så bred kunnskap som mulig.

Kilder, både skriftlige og muntlige, blir til i en viss kontekst, som vil kunne være med på å forme kilden. Historikere som behandler kilden må være klar over dette faktumet når de behandler kilden. Dette merket jeg tydelig under mitt feltarbeid i Iran. Da jeg var på feltarbeidet var det en relativt spent politisk situasjon i landet, og jeg hadde flere ganger blitt bedt om å være forsiktig med å diskutere politikk i Iran. Jeg var på forhånd klar over at folk som på en eller annen måte var forbundet med myndighetene, ville være mer skeptiske til å utrykke seg om politikk. Dette merket jeg tydelig også. Det gjorde at jeg tilpasset spørsmålene blant annet ut fra hvilken stilling intervjuobjektet hadde. På fotballforbundet var de for eksempel ikke særlig villige til å snakke om politiske temaer, så jeg spurte heller andre spørsmål, som ikke gjaldt politikk i Iran, men heller den generelle utviklingen til fotball i landet. Da jeg intervjuet mennesker som var mer uavhengige i forhold til staten, merket jeg en forskjell. Sportsjournalistene og en profilert trener som jeg intervjuet, var mye mer villige til å snakke om koblingen mellom politikk og fotball i landet. Jeg måtte også være kritisk til intervjuobjektene mine, og var klar over at de kunne sette seg selv og sin krets i et positivt lys. En i fotballforbundet kunne for eksempel overdrive positive aspekter med forbundet eller seg selv, mens en journalist kunne være overdrevent positiv til seg og sine journalistkolleger. Dette skjedde det imidlertid, så vidt jeg kunne se, lite av, og jeg synes jeg fikk god og pålitelig informasjon. En av journalistene var faktisk overraskende kritisk til mange journalister i Iran. I bunn og grunn synes jeg at jeg fikk mye verdifull informasjon fra mine intervjuer i Iran.

Samtidig trengte jeg også skriftlige kilder. Da jeg var kommet tilbake til Norge, fant jeg mange artikler om Iran og fotball hos utenlandske aviser, tidsskrifter og nyhetsbyråer. Disse artiklene ga mye informasjon som jeg ikke fikk i intervjuene. De aller fleste av disse artiklene handlet på en eller annen måte om tilknytningen mellom politikk og fotball i Iran. Dette er egentlig ganske naturlig, da det er slikt som vil være interessant for avislesere i England eller USA. En vanlig amerikaner uten noen som helst tilknytning til Iran, vil ha liten interesse for artikler om lokale fotballkamper i Iran, hvem som scorer flest mål, eller får flest gule kort i den iranske ligaen. Har det derimot med politikk å gjøre, blir det med en gang mer interessant. Det er nemlig stort sett politikk folk i den vestlige verden bryr seg om, når det er snakk om Iran. I tillegg har utenlandsk presse kunnet skrive fritt om Iran, uten å tenke på sensur, som iransk presse har måttet. En kan imidlertid diskutere om utenlandsk presse har hatt et

objektivt syn på Iran, noe den nok ofte ikke har hatt. Dette har jeg selvsagt måttet ta med i vurderingen. Samtidig er ikke fotball et altfor kontroversielt tema, så mitt inntrykk er at de utenlandske avisene jeg benytter meg av, skriver om det på en rettferdig og noenlunde objektiv måte.

De avisene, tidsskriftene og nyhetsbyråene jeg har valgt å bruke er alle kjente og velrenommerte. I tillegg har jeg utelukkende brukt artikler som jeg har funnet på deres offisielle nettsider. Jeg fant for eksempel en interessant artikkel fra en kanadisk avis. Det så ut som en artikkel jeg kunne bruke. Problemet var at jeg hadde funnet denne artikkelen på et forum om iransk fotball. Jeg forsøkte å henvende meg til avisen for å finne ut om artikkelen faktisk var fra dem, men jeg fikk aldri svar. Derfor kunne jeg ikke være sikker på artikkelens kvalitet, og har derfor ikke brukt den.

I tillegg til artikler og intervjuer har jeg også brukt noen hefter som kilder. Den ene av dem er et offisielt hefte om idrett i den islamske republikken, utgitt av Irans olympiske komité i 1985. Det andre er et lite informasjonshefte om iransk kvinnefotball som ble laget av det iranske fotballforbundet. Ellers er det også blitt brukt noen nettsider som kilder, og spesielt FIFAs offisielle nettsider. Disse er mest av alt brukt for å få bekreftet informasjon om kamper, det vil si kampens resultat, når den ble spilt, hvor den ble spilt og lignende. Under arbeidet med kildene har jeg hatt en konsekvent kritisk holdning til dem, og bare brukt de kildene jeg mener er gode og pålitelige.

KAPITTEL 2: BAKGRUNN

Fotball i Iran før Pahlavi-dynastiet

Dette bakgrunnskapittelet vil ta for seg fotballens utvikling i Iran fra idretten kom til landet og frem til den islamske revolusjonen i 1979, og er i hovedsak basert på en kilde. Denne kilden er en artikkel av Houchang E. Chehabi, som er professor ved Boston University. Han har skrevet artikkelen "A Political History of Football in Iran", som er den eneste gode kilden jeg har funnet med mye informasjon om fotball før den islamske revolusjonen. Chehabis artikkel blir som nevnt tidligere også referert til av andre forskere.

Som mange andre steder i verden, deriblant i Det osmanske riket¹⁴, hadde briter en viktig rolle i spredningen av fotball til Iran. Den første kampen H. E. Chehabi har funnet dokumentasjon for i sitt arbeid om iransk fotball, var en kamp mellom et lag bestående av briter bosatt i Isfahan og et lag bestående av armenere og fant sted i 1898. Sønnene til guvernøren i provinsen, Zill al-Sultan, skal ha sett kampen, og blitt tiltrukket av spillet, som de syntes var mer underholdende enn cricket¹⁵. For vanlige iranere ble derimot fotball introdusert gjennom misjonærskoler, oljeindustrien og militæret¹⁶.

En av misjonærskolene som skulle spille en rolle i utbredelsen av fotball blant barna til landets elite, var the American School, grunnlagt av presbyterianske misjonærer. Amerikanske misjonærer foretrakk ofte europeisk fotball fremfor amerikansk fotball¹⁷. Som et bevisst tiltak for å lære elevene samarbeid, konsentrerte skolens rektor, Dr. Samuel M. Jordan, seg om ballspill, også fotball. Han fikk også elevene til å hjelpe til med byggingen av skolens fotballbane¹⁸. I 1935 skrev han:

¹⁴ Britene introduserte fotball i det osmanske riket på 1890-tallet (Wagg, 1995, side 176) og de første kampene ble spilt mellom britiske innbyggere og ikke-muslimer (Chehabi, 2002, side 375)

¹⁵ Chehabi, 2002: 375

¹⁶ Ibid.: 375-376

¹⁷ På 1930-tallet var europeisk fotball en viktig idrett ved Syrian Protestant College i Beirut (Chehabi, 2002: 376)

¹⁸ Chehabi, 2002: 376

Iranian statesmen for years have mourned, "We Iranians do not know how to cooperate." But how do you teach people to cooperate, how do you teach them to "play the game"? Obviously by playing games, and so we introduced football, baseball, volley-ball, basket-ball – all those group games we are using here in America, and naturally the boys took to them just as boys do everywhere in the world. The result is that physical education with all these group games is a regular part of the school program for all the schools of Iran, and a year ago the Minister of Education took out from Columbia University a Ph.D in physical education to head their department of Physical Education. Throughout the whole Empire, Young Iran is learning to 'play the game' of life.¹⁹

Oljeindustrien spilte også en viktig rolle spredningen av fotball til Iran. I 1901 ga Muzaffar al-Din Shah konsesjon for oljerettighetene i nesten hele landet²⁰ til britten William D'Arcy²¹. På dette tidspunktet hadde det enda ikke blitt funnet olje i Iran²², eller noe annet sted i Midtøsten. D'Arcy lette etter olje i syv år uten hell, før hans ingeniører i 1908 fant ett av verdens største oljefelt, Masjid Sulayman, i det sørvestlige Iran. The Anglo-Persian Oil Company ble dannet for å drive oljefeltene²³. Mange iranere fra arbeiderklassen fikk kjennskap til fotball fra britiske ansatte fra Anglo-Persian Oil Company. Britene spilte fotball på oljefeltene i Abadan og Masjid Sulayman. Den sistnevnte hadde sågar en egen fotballiga og en årlig internasjonal kamp mellom England og Skottland. De iranske ansatte begynte med å se på kampene, for deretter å ta over for skadde spillere på lagene, og til slutt danne egne lag. Noen av de unge iranske spillerne ble møtt med misnøye fra sine sosiale miljøer på grunn av deres deltakelse i "de vantros" spill. Noen ble til tider slått og kastet steiner på. En av grunnene til denne misnøyen var at spillernes drakter var i strid med den tradisjonelle kleskodeksen. Shortsene var for korte. Mellom 1916 og 1921 ble også fotball

¹⁹ Ibid.: 376

²⁰ D'Arcy fikk konsesjon for oljerettighetene i hele landet bortsett fra fem nordlige provinser. (Cleveland, 2004: 144)

²¹ Cleveland, 2004: 144

²² Persia var landets offisielle navn på dette tidspunktet og fram til det ble endret til Iran i 1935 (Mansfield, 2003: 212). For enkelhets skyld vil jeg kalle landet for Iran gjennom hele oppgaven.

²³ Mansfield, 2003: 147

introdusert av britiske offiserer i The South Persia Rifles til sine iranske soldater, som så spredte spillet videre blant befolkningen i de sørlige delene av landet²⁴.

Også i Teheran hadde britiske innbyggere en viktig rolle i introdueringen av fotball. Her fulgte samme mønsteret som på oljefeltene. Det begynte med at det ble spilt kamper mellom briter tilknyttet forskjellige institusjoner i byen som konsulatet, Imperial Bank og Indo-European Telegraph Department. Dette vekket interessen blant iranere som til å begynne med kom for å se på kampene. Rundt 1908 begynte iranere å erstatte spillere på de britiske lagene. Første verdenskrig gjorde slutt på de organiserte kampene mellom de britiske lagene, men kampene begynte igjen i 1918. I 1920 dannet så en gruppe iranere det første hel-iranske laget, som de kalte Iran Club. Ikke lenge etter ble det også dannet lag fra American college og School of Political Science²⁵. Samme året ble også det iranske fotballforbundet dannet²⁶. Det ble grunnlagt av en gruppe iranske og britiske fotballentusiaster. Forbundet ble først ledet av direktøren for Imperial Bank of Persia, James McMurray. Et år senere ble forbundet overtatt av dets iranske medlemmer, som endret dets navn til Forbundet for Fremming og Framskritt for Fotballen²⁷. Reza Khan ble forbundets ærespresident. Det ble også det første forbundet som ble registret i statsregisteret, og ble den første iranske sportsorganisasjonen. Forbundet oversatte også fotballens regler til persisk og fra 1923 organiserte det fotballturneringer i Teheran²⁸.

Fotball under Reza Shah

Etter første verdenskrig hadde en allerede svak sentralmakt blitt enda svakere. Store deler av landet var under britisk kontroll, og landets økonomi lå i ruiner. På landsbygda oppsto det bevegelser som ønsket å svekke den utenlandske innflytelsen i landet. Demonstrasjoner brøt ut mot styresmaktene som ble sett på som ineffektive og pro-britiske. Kaoset ble stoppet, da Reza Khan, oberst for kosakkbrigaden, ledet en

²⁴ Chehabi, 2002: 377

²⁵ Ibid.: 377-378

²⁶ Wagg, 1995: 169

²⁷ Min egen oversettelse av the Association for the Promotion and Progress of Football (Chehabi, 2002: 378)

²⁸ Chehabi, 2002: 378

kontingent på 3000 mann inn i Teheran²⁹. Regjeringen gikk av og en ny regjering ble dannet med Reza Khan som krigsminister og øverstkommanderende. Etter kort tid tok han full kontroll over regjeringen ved å bli statsminister. I 1925 erklærte parlamentet i Iran, med stort flertall, slutten på Qajar-dynastiet, og ga kronen til Reza Shah, som han nå ble kalt. Han tok Pahlavi som navn for sitt dynasti³⁰.

Sommeren 1924 hadde Reza Khan bestemt at det skulle arrangeres fotballkamper i de væpnede styrkene. Utviklingen av spillet hadde imidlertid problemer på grunn av mangel på fotballbaner. Og de fleste som fantes var eid av amerikanske eller britiske institusjoner. En spiller klaget på dette faktum, og mente det var en skam at britene hadde fotballfasiliteter, men ikke iranerne, under et møte i parlamentet der også Sayyid Muhammad Tadayyun deltok. Tadayyun var på det tidspunktet både leder for Forbundet for Fremming og Framskritt for Fotballen og president i parlamentet. Han brukte sin innflytelse i parlamentet til å få godkjenning for myndighetene til å kjøpe et stykke land, som tidligere hadde blitt brukt av unge menn til uformell løkkefotball, og etablere det som en permanent fotballbane³¹.

Etter å ha blitt konge, fortsatte Reza Shah med å vise interesse for fotball. Tidlig i 1926 var han på en kamp mellom et lag bestående av iranere og et lag av briter bosatt i Teheran. Shahan skal ha vært så oppskaket av britenes første scoring at han ville forlate kampen. En militæroffiser overtalte han til å bli ved å argumentere for at det ville demotivere spillerne hvis han forlot kampen. Shahan ble, og så iranerne score to mål og vinne kampen. For første gang hadde iranerne slått britene i deres eget spill³².

Om høsten 1926, etter å ha fått styrket troen på egne fotballegenskaper, bestemte den iranske regjeringen å sende et lag med femten spillere til en internasjonal turnering i Baku. Laget ble også sendt som et tegn på det forbedrede forholdet mellom Iran og Sovjetunionen. Resultatene til det iranske laget var derimot dårlige. Laget tapte tre kamper, mens en kamp endte uavgjort. Da de kom tilbake til Teheran ble de latterliggjort i en karikaturtegning på forsiden av det satiriske bladet Nahid. Skuffet

²⁹ Cleveland, 2004:185

³⁰ Mansfield, 2003: 211-212

³¹ Chehabi, 2002: 379

³² Ibid.: 379-380

over mottagelsen da de kom hjem ransaket noen av spillerne Nahids redaksjonelle kontor. For dette ble de arrestert og fengslet for en natt³³.

I 1929 var det tid for returoppgjør, og lagene fra Baku ble invitert til å spille i Teheran i november. Gress hadde blitt plantet på den statseide fotballbanen. Også i denne turneringen var resultatene nedslående for det iranske laget, som tapte 11-0, 3-1 og 4-0. De dårlige resultatene utløste forskrekkelse og i de påfølgende årene minket interessen for fotball, og avisene skrev knapt om de kampene som fant sted. Virksomheten til Forbundet for Fremming og Framskritt for Fotballen forsvant gradvis, og på begynnelsen av 1930-tallet ble andre organisasjoner dannet for å erstatte det. Disse organisasjonene viste seg å være flyktige, men i januar 1934 opprettet utdanningsdepartementet et spesialkontor for fysisk utdanning for å bøte på andre organisasjoners ineffektivitet. Dette kontorets hovedoppgave var å få skoler til å danne fotballag og så organisere skoleturneringer. Turneringene begynte noen uker senere, selv om det fremdeles var stor mangel på fotballbaner³⁴.

Siden kontoret for fysisk utdanning kun hadde ansvar for skoleidrett, dannet en gruppe iranske statsmenn Det Nasjonale Forbundet for Fysisk Utdanning våren 1934. Fra begynnelsen ble forbundet plassert under kronprinsens beskyttelse. For å omorganisere iransk idrett ble Thomas R. Gibson, som nylig hadde fullført sin utdanning innen fysisk utdanning ved Columbia University, invitert til Iran. For ham betydde idrett lagidrett. Gibson startet flere fotballturneringer for skolelag, og innen et par måneder etter at han kom, hadde 24 lag blitt dannet, alle med forbindelse til ulike utdanningsinstitusjoner. Turneringene ble besøkt av høytstående personer i myndighetene, men i begynnelsen var offentligheten så likegyldig til tilskueridrett at kontoret for fysisk utdanning måtte dele ut gratis te og søtsaker for å lokke folk til fotballkampene. Gibson sendte også trenere til provinsene for å spre fotball og annen idrett. Det ble dannet fotballklubber og etablert fotballbaner over hele landet, noen ganger på forlatte gravlunder³⁵.

³³ Ibid.: 380

³⁴ Ibid.: 380-381

³⁵ Ibid.: 381-382

I mai 1936 kom landets kronprins, Muhammad Reza Pahlavi, tilbake til Iran etter å ha gått på Rosey-skolen i Sveits i fem år. Under hans opphold i Sveits hadde han blitt mer kjent for sine egenskaper på idrettsarenaen enn sine akademiske prestasjoner. Han hadde vært kaptein for både skolens fotball- og tennislag. Da han kom hjem til Iran viste han fortsatt stor interesse for idrett. Han spilte blant annet fotball på laget til offisersskolen han nå gikk på. Ifølge en artikkel fra 1936, utgitt av utdanningsdepartementet, tapte laget hans aldri en kamp etter at han begynte på laget, og i tillegg til sine fremragende egenskaper som angespiller viste han også stor sans for rettferdighet, adelighet og fair play. Videre sto det i artikkelen at kampene som han spilte tiltrakk seg et entusiastisk publikum som dermed viste sin hengivenhet til monarkiet. I 1939 ble det for første gang i Irans historie arrangert et nasjonalt mesterskap i fotball³⁶.

Fra først å være en idrett for et fåtall iranere tilhørende landets elite, hadde fotball under Reza Shah blitt en idrett for alle iranere, mye takket være statens støtte til idretten, gjennom militæret, men ikke minst gjennom en stor satsing på skoleidrett. En britisk observatør skrev i 1935:

[Football] has conquered Persia too and is played all over the country... in towns and tiny hamlets, by most of the schoolboys and a few men. And it was a smart game, fast, clean, intelligent³⁷

Som et svar på britenes kontroll over oljeindustrien og de sørlige delene av Iran, begynte Iran under Reza Shah å samarbeide mer og mer med Tyskland. På slutten av 1930-tallet var Tyskland blitt Irans største handelspartner og det var et stort antall tyske teknikere i landet. Da andre verdenskrig brøt ut i 1939, erklærte Iran seg straks nøytrale. Shahen ble likevel sett på med skepsis av Storbritannia og Sovjetunionen på grunn av hans pro-tyske sympatier³⁸. Ifølge sin sønn, Muhammad Reza, følte Reza Shah bare mistro til Hitler³⁹. Resultatet ble uansett at Iran ble invadert av Sovjetunionen og Storbritannia. Etter Tysklands invasjon av Sovjetunionen gikk den eneste forsyningslinjen til Sovjetunionen gjennom Iran, og 25. august 1941 invaderte

³⁶ Ibid.: 382

³⁷ Ibid.: 383

³⁸ Cleveland, 2004: 190

³⁹ Pahlavi, 1981: 46

derfor sovjetiske og britiske tropper Iran samtidig, fra henholdsvis nord og sør⁴⁰. Den iranske hæren kollapset raskt, og regjeringen gikk av dagen etter invasjonen⁴¹. Da Reza Shah innså at de britiske troppene nærmet seg Teheran og ville ta kontroll over byen 17. september, sa han ifølge sønnen: ”Tror du jeg kan ta imot ordre fra en liten, engelsk kaptein?”⁴². For å redde Pahlavi-dynastiet abdiserte han 16. September 1941 og overlot makten til sin 22 år gamle sønn, Muhammad Reza Shah⁴³.

Fotball under Muhammad Reza Shah

Bare noen uker etter at Reza Shah hadde forlatt Iran i 1941, skrev ayatollah Kashani et brev til landets statsminister, der han klaget over at staten hadde gjort en moské om til en fotballbane og arrangert sportsundervisning på dens område. Ifølge en av Irans mest kjente lærde innenfor sport, Sadriddin Ilahi, er det mulig at Kashani tenkte på et idrettsanlegg som var blitt bygget på forlatt gravlund i Teheran⁴⁴. Staten fortsatte uansett å fremme fotball og annen idrett.

Muhammad Reza Shah overtok tronen under andre verdenskrig. Tilstedeværelsen av mange allierte soldater under krigen gjorde at det ble en økt utenlandsk innflytelse i Iran og at unge iranere fikk målt sine evner (både i fotball og annen idrett) mot utlendingene. Som en følge av dette følte iranske myndigheter at det var på tide å omorganisere iransk idrett etter internasjonale kriterier. I 1947 ble det dannet en olympisk komité i Iran, som ga ut retningslinjer for å danne separate forbund for hver idrettsgren. Det nasjonale fotballforbundet ble dannet senere det samme året⁴⁵, og i 1948 ble Iran medlem av Fédération Internationale de Football Association, FIFA⁴⁶.

På 1950- og 60-tallet gjorde det iranske landslaget det dårlig på fotballbanen. En av kampene de tapte var en politisk ladet kamp mot Irak i 1962. Tapet fikk statsminister Ali Amini til å uttale at dersom en brydde seg om hjemlandets ære og unge

⁴⁰ Mansfield, 2003: 223

⁴¹ Cleveland, 2004: 190

⁴² Pahlavi, 1981: 48

⁴³ Cleveland, 2004: 190

⁴⁴ Chehabi, 2002: 383

⁴⁵ Ibid: 383-384

⁴⁶ Wagg, 1995: 169

menneskers helse, så ville pengene øremerket til å sende det iranske fotballandslaget til de asiatiske lekene i Jakarta, gjøre bedre nytte hjemme i Iran. Hellet til landslaget begynte å snu i 1964 da de slo lagene til Pakistan, Irak, og India, og kvalifiserte seg til de olympiske lekene i Tokyo det samme året. Da det iranske laget returnerte til Teheran etter seieren mot India i Calcutta, arrangerte myndighetene en stor velkomst for dem på flyplassen. Hver spiller ble kjørt til byen i en åpen jeep med en blomsterkrans rundt nakken og den iranske trikoloren på hver side av seg⁴⁷.

Det var ikke før på slutten av 1960-tallet at fotball for alvor ble en stor publikumsidrett i Iran. En av grunnene til dette kan være de samfunnsmessige endringene som fant sted i Iran på denne tiden. Flere millioner mennesker flyttet inn til byene, og spesielt til Teheran. I et urbanisert samfunn har fotball fordelen med at det kan sees av flere titalls tusen tilskuere på et stadion. I tillegg hadde man begynt å sende fotballkamper på fjernsyn i Iran fra midten av 1960-tallet⁴⁸.

19. mai 1968 ble det spilt en viktig kamp i iransk fotballs historie. Iran var vertsland for det asiatiske mesterskapet i fotball, og denne dagen skulle vertslandet spille mot Israel. Mindre enn et år tidligere hadde Israel beseiret sine naboland, Egypt, Jordan og Syria, i seksdagerskrigen. Selv om den iranske staten hadde et godt forhold til Israel, lå de fleste iraneres sympati hos araberne. På kampdagen var det en spent stemning i Iran. Det gikk rykter om at Habib Ilqanian, en rik, jødisk industrieier hadde kjøpt 16 000 billetter som han ville gi til iranske jøder, slik at de kunne heie på Israel. Før kampen startet, ble imidlertid portene til Amjadiyah stadion åpnet og publikum ble sluppet inn gratis. Dette førte igjen til rykter om at shahen hadde beordret dette fordi han ønsket å vise sitt pro-islamske og pro-iranske syn ved å sørge for at muslimske iranere heiet på Iran. Under kampen ble det også ropt anti-semittiske slagord. Iran vant kampen 2-1, og vant også hele mesterskapet. Det iranske publikummet var i ekstase etter seieren. Søtsaker ble kastet på banen, og tilskuere ble på stadionet i to timer og ropte patriotiske slagord, mens politi passet på den amerikanske ambassaden like i nærheten. Etter seieren gikk det rykter om at de iranske myndighetene hadde bestukket den indiske dommeren, eller at Israel tapte med vilje, slik at deres allierte, shahen, kunne få æren av å ha klart det araberne hadde mislyktes med, nemlig å

⁴⁷ Chehabi, 2002: 384

⁴⁸ Ibid.: 384

beseire Israel. For mange iranere derimot hadde kampen ikke vært en kamp mellom nasjoner, men en kamp mellom religiøse grupper⁴⁹.

Seieren i 1968 gjorde fotball til et massefenomen. Kampen hadde blitt sett av to millioner iranere på fjernsyn. Populære sangere laget sanger om seieren, og spillerne ble hyppige gjester på radioprogrammer. På denne tiden begynte også flere og flere unge å spille en form for uformell fotball som ble kalt gul kuchak, som betyr "lite mål". Det ble spilt med billige plastikkballer på improviserte baner⁵⁰, og var i bunn og grunn det vi i Norge kaller løkkefotball.

I 1974 var Iran vertsland for de asiatiske lekene. Året før hadde oljeprisen blitt firedoblet, noe som hadde betydd enorme inntekter for Iran. På denne tiden var Muhammad Reza Shah ivrig etter å profilere Iran⁵¹, og han ville benytte lekene til å forbedre landets profil i resten av verden. Han ønsket at Iran skulle komme på andreplass i medaljeoversikten for lekene. Ifølge hans justisminister, Amir Asadullah Alam var dette fordi en andreplass for Iran ville korrespondere med shahens ønske om at det i Asia burde være to utviklede land, Japan i øst og Iran i vest. Problemet var at Iran lå på tredjeplass, bak Kina i medaljeoversikten, før finalen i lekenes fotballturnering, også denne gang mot Israel. For å kunne gå forbi Kina på medaljeoversikten, overtalte iranske funksjonærer arrangørene, angivelig med betydelige mengder kaviar og tepper, til å endre reglene for medaljeoversikten, slik at det ble gitt en medalje til hver av et lags spillere i lagidretter⁵². Seier i fotballturneringen ville bety at Iran til sammen ville stå med sytten medaljer og dermed gå forbi Kina og ende på andreplass i lekenes medaljeoversikt. Iran slo Israel 1-0 i finalen, etter et israelsk selvmål, og endte dermed på andreplass sammenlagt⁵³. Treneren for det iranske laget som vant fotballturneringen i 1974, Frank O'Farrell fortalte noen år senere om sin tid som iransk landslagssjef:

⁴⁹ Ibid.: 385

⁵⁰ Ibid.: 386

⁵¹ I 1971 arrangerte han en storslått feiring med monarker og statsledere ved den gamle ruinbyen Persepolis, for å feire 2500 år med såkalt sammenhengende iransk monarki. Den særdeles ekstravagante feiringen skal ha kostet 100 millioner USD og ble latterliggjort i utlandet og kritisert i Iran. (Cleveland, 2004: 297)

⁵² Det vanlige i slike turneringer er at landene blir registrert med en medalje per øvelse, uavhengig om det er en lagidrett eller en individuell idrett.

⁵³ Chehabi, 2002: 386

*No matter how much money you get, you simply can't buy the sort of success they want. To them, football is not a sport as such, it is a game of political one-upmanship and the chances of success are extremely small because the paymasters are impatient. They want instant success. If you don't begin to give them what they want then they can make your life very unhappy.*⁵⁴

1974 var også året da en nasjonal fotballiga, kalt Jam-i Takht-i Jamshid⁵⁵, ble opprettet. Fra før hadde det vært sterk rivalisering mellom Irans største klubber, Taj og Persepolis, men denne rivaliseringen dominerte iransk fotball enda mer etter at ligaen ble opprettet. Rivaliseringen hadde delvis en politisk bakgrunn. Taj, hvis navn betyr ”krone” på farsi, ble sterkt assosiert med shahen, og militæret. Eieren var en general med sterke bånd til regimet. Kronprinsen var i tillegg en uttalt fan av laget. Persepolis tiltrakk seg i sterk grad opposisjonelle. Forgjengeren til Persepolis het Shahin. Mens Taj ble eid av en general med forbindelser til shahen, hadde Shahin hatt en eier som insisterte på at spillerne ikke måtte forsømme sine utdannelser, og mange av lagets spillere hadde fått gode utdannelser. Shahin ble oppløst i 1967 etter indre stridigheter i klubben, men klubbens spillere dannet etter kort tid Persepolis. Oppgjørene mellom Taj, som hadde blå drakter, og Persepolis med sine røde drakter, ble legendariske. Lagene spilte i tillegg to forskjellige typer fotball. Persepolis hadde en engelsk trener, og spilte en mer direkte form for fotball, mens Taj hadde en jugoslavisk trener, og spilte en ballbesittende, sentral-europeisk form for fotball. Populariteten til fotball i Iran på 1970-tallet kan illustreres med at både kronprinsen, og ayatollah Khomeinis sønn, Sayyid Ahmad Khomeini spilte fotball, sistnevnte på et lokalt Shahin-lag i Qum⁵⁶.

Utover på 1970-tallet begynte Taj å gi ut sportsmagasiner, som blant annet trykket bilder av spillerne sammen med kvinnelige sangerinner og skuespillere. Dette bidro til at noen religiøse opposisjonelle anså fotball som enda en side av det moralske forfallet som de mente ble utbredt av shahen og hans regime. Noen opposisjonelle anklaget også myndighetene for bevisst å bruke fotball til å gjøre befolkningen apolitiske, og til å avlede folks oppmerksomhet fra ”viktigere saker”. I 1978 deltok

⁵⁴ Wagg, 1995: 172

⁵⁵ Takht-i Jamshid er det persiske navnet på Persepolis

⁵⁶ Chehabi, 2002: 386-288

Iran i sitt første verdensmesterskap i fotball noensinne. Fotball havnet likevel i skyggen for den økende uroen i landet som til slutt endte med den islamske revolusjonen⁵⁷.

Den islamske revolusjonen

På 1970-tallet økte misnøyen med Muhammad Reza Shah. Selv om Iran hadde fått enorme inntekter av den økende oljeprisen, og shahen hadde enorme ambisjoner for Iran, var det likevel store klasseforskjeller i landet. Ledende opposisjonelle som ayatollah Khomeini og Ali Shariati⁵⁸ hadde dratt i eksil, og den politiske opposisjonen som fremdeles måtte eksistere i Iran, ble brutalt undertrykket av shahens hemmelige politi; SAVAK. Mens misnøyen i landet vokste, så undervurderte shahen fremdeles opposisjonen⁵⁹.

Året 1978 markerte et skille i opposisjonen mot shahen. Dette året endret den moderate reformbevegelsen som i hovedsak besto av folk fra middelklassen seg til å bli en folkelig islamsk revolusjon, inspirert av Khomeini, og støttet av massene i byene. Endringen av reformbevegelsen ble også fremskyndet av den brutale reaksjonen til shahens sikkerhetsstyrker, da de i januar 1978 drepte minst 70 studenter i Qum som deltok i en demonstrasjon til støtte for Khomeini⁶⁰.

Utover i 1978 organiserte ulama sammen med ledende handelsmenn store minnedemonstrasjoner for å minnes de som var blitt drept. Disse demonstrasjonene ble holdt med 40 dagers mellomrom, etter sjittisk tradisjon. Et forbud mot slike tradisjonelle sorgmarkeringer ville, selv under shahen, være uhørt⁶¹. Da demonstrasjonene fikk en skarpere tone, og tidligere krav om restaureringen av grunnloven ble erstattet av ønske om shahens død, og Khomeinis tilbakekomst, svarte myndighetene med å innføre unntakstilstand og forby demonstrasjoner. Forbudet ble ignorert, og fredag 8. september 1978 eksploderte Teheran i sammenstøt mellom

⁵⁷ Ibid.: 387-389

⁵⁸ Ali Shariati døde på mystisk vis i London i 1977 (Cleveland, 2004: 426)

⁵⁹ Mansfield, 2003: 328

⁶⁰ Cleveland, 2004: 428 og Keddie, 2003: 225

⁶¹ Keddie, 2003: 226

demonstranter og militæret, som brukte alt fra tanks til militærhelikoptre til å bryte opp folkemassene. Hundrevis av ubevæpnede studenter, arbeidere, og andre sivile ble drept i det som ble kjent som ”den svarte fredagen”. Denne episoden ble etterfulgt av en bølge med streiker, som nådde sitt høydepunkt i oktober og førte til en lammelse av den iranske økonomien⁶².

Høydepunktet for protestbevegelsen mot shahen fant sted i desember 1978. Under den religiøse sørgeperioden Muharram, trosset folk forbudet mot demonstrasjoner. Demonstrantene bar store plakater som fordømte shahen og hans allierte, USA. 700 demonstranter ble drept de tre første dagene av Muharram, men demonstrasjonene fortsatte likevel. De kulminerte i en stor prosesjon med om lag 12 millioner mennesker i Teheran 12. desember 1978. Under disse demonstrasjonene begynte også militæret å smuldre opp. Vernepliktige soldater begynte å desertere og slutte seg til demonstrantene⁶³.

Det massive presset fra befolkningen fikk Muhammad Reza Shah til å forlate Iran 16. januar 1979. Ayatollah Khomeini returnerte så fra sitt eksil, og kom tilbake til Iran 1. februar. 1979. Etter maktkamp mellom religiøse og mer sekulære krefter i revolusjonsbevegelsen, ble den islamske republikken etablert etter en folkeavstemning i mars 1979⁶⁴. Da Khomeini kom tilbake til Iran, innførte han et politisk system med parlament, regjering, statsminister og president. Han innførte imidlertid også noe nytt, nemlig prinsippet om den rettslærdes styre, velayat-e faqih. Dette var et helt nytt system, og tanken var at parlamentet og presidenten skulle ta seg av den daglige styringen av landet, og at velayat-e faqih skulle ha et overoppsyn og passe på at det ikke ble vedtatt noe som var i strid med islam. Stillingen som velayat-e faqih hadde rang over presidenten. Stillingen var for øvrig skreddersydd fro Khomeini som var nesten 80 år gammel da han ble Irans mektigste leder, men systemet med velayate-faqih fortsatte også etter Khomeini⁶⁵.

Den islamske revolusjonen resulterte i enorme endringer for det iranske samfunnet. Landets juridiske system ble underlagt islamsk lov, og bare jurister med

⁶² Cleveland, 2004: 429

⁶³ Ibid.: 430

⁶⁴ Ibid.: 430-433

⁶⁵ Vikør, 2004: 272-273

kvalifikasjoner i islamsk lov fikk arbeide i det juridiske systemet. Det nye regimet fjernet også mange av rettighetene kvinnene hadde fått under Pahlavi-dynastiet. En kleslov tvang kvinner til å måtte bære sjal, eller på annen måte dekke til håret sitt, i tillegg til huden sin. Dette var en stor forandring for iranske kvinner, som under Pahlavi-dynastiet ikke fikk lov til å gå med sjal. Kvinner mistet også andre rettigheter, som rett til å kreve skilsmisse og foreldrerett. Khomeini og hans tilhengere var mot kvinnefrigjøring fordi de mente at det ville forstyrre familielivet. Kvinner beholdt likevel stemmeretten. Det nye regimet forbød også musikk og dansing på offentlige steder⁶⁶. Den islamske revolusjonen og det nye regimet kom også til å påvirke utviklingen av fotball i landet. Under shahen hadde fotball hatt tilknytning til politikk. Dette kom også til å fortsette etter den islamske revolusjonen.

⁶⁶ Cleveland, 2004: 436-437

KAPITTEL 3: FOTBALL UNDER KHOMEINI

1979-1989

Fotball, revolusjon og ayatollah Khomeini

I dette kapittelet vil fokuset være på holdningen til fotball under den islamske revolusjonen og utover på 1980-tallet. Det vil fokuseres på holdningen til ayatollah Khomeini, samt den offisielle holdningen til den islamske republikken.

Når en skriver om Iran og den islamske revolusjonen, er personen Khomeini viktig. Han var en av arkitektene bak den islamske revolusjonen, og fikk en særdeles viktig rolle i den islamske republikken fram til sin død i 1989, gjennom sin stilling som velayat-e faqih, den øverste islamske lærde. Derfor vil Khomeinis forhold til fotball også være viktig.

Før revolusjonen var det to fotballklubber som skilte seg ut i Iran. Disse klubbene het Taj og Persepolis. De var erkerivaler og de desidert mest populære klubbene i landet. Taj, hvis navn betyr ”krone”, var sterk assosiert med shahen. Etter revolusjonen ble de store klubbene nasjonalisert, og navnene på de to største ble endret, for bedre å passe inn i den islamske republikken. Taj endret navn til Esteqlal, som betyr ”uavhengighet”, mens Persepolis endret navn til Pirouzi, som betyr ”seier”. I tillegg fikk spillernes drakter ikke lenger lov til å ha latinske bokstaver⁶⁷. Videre mistet mange klubber et inntjeningspotensiale fordi de var underlagt myndighetenes kontroll. Klubbene kunne ikke tjene på inngangspenger, og de kunne heller ikke selge drakter for å tjene penger. Myndighetene betalte for at ”endene skulle møtes” i klubbene⁶⁸. Dette gjorde at det var lite penger i fotballen. De aller fleste store klubbene har fortsatt å være under statlig kontroll.

Før revolusjonen hadde fotball i Iran blitt sterkt knyttet til shahen, og hans krets. Og Khomeini avskydde Pahlavi-dynastiet og alt det sto for. Likevel likte Khomeini

⁶⁷ Chehabi, 2002: 389-391

⁶⁸ Intervju med Ferdosipour Adel, Teheran, 31. mai 2008

fotball. Ifølge en artikkel fra Time Magazine likte Khomeini godt å spille fotball da han var yngre, og han beholdt interessen for idretten. Under sitt 4 måneder lange eksil i Paris i 1978-79 hadde Khomeini flere ganger sett fotballkamper på fjernsynet⁶⁹. Khomeini skal også senere ha sagt: ”Jeg er ingen idrettsmann, men jeg liker idrettsmenn”⁷⁰. Dette utsagnet blir også bekreftet av et offisielt hefte om idrett i Iran, utgitt av landets olympiske komité midt på 1980-tallet⁷¹.

Og Khomeinis positive holdning til fotball fortsatte utover på 1980-tallet. Ifølge en artikkel fra New York Times, inviterte han i 1982 en gruppe iranske fotballspillere på besøk til sin egen residens i Teheran. Under dette møtet ba han spillerne spre den islamske revolusjonen til andre land fordi det var, ifølge Khomeini, de som så mennesker i de landene de besøkte⁷². Dette blir også bekreftet i det offisielle heftet om idrett i Iran. I forordet til Hassan Ghafoori, komiteens president, står det blant annet:

*Imam Khomeini, the leader and the founder of Islamic Republic of Iran, being particularly interested in sport and sportsmen, has for several times received the sportsmen and advised them on the importance of coordination between their soul and body.*⁷³

Ghafoori bekrefter i sitt forord at Khomeini har tatt imot idrettsutøvere ved flere anledninger. Dette viser at Khomeini har pleiet en nærhet med idrettsutøvere, også fotballspillere. Det faktum at det også er nevnt i forordet til et offisielt hefte om idrett i den islamske republikken, tyder også på at det har vært et bevisst valg å understreke denne nærheten mellom Khomeini og idrettsutøvere og å opplyse folk om dette.

Til tross for at Khomeini likte fotball, opplevde iransk fotball likevel motstand i begynnelsen etter revolusjonen. Under et intervju med det tyske magasinet Stern, fortalte den tidligere iranske landslagsspilleren Parviz Ghelichkhani at noen mullaher prøvde å holde idretten liten etter revolusjonen, og at noen ayatollaher også forsøkte å

⁶⁹ Time Magazine, ”The Unknown Ayatullah Khomeini”, 16. juli 1979

⁷⁰ Intervju med Ferdosipour Adel, Teheran, 31. mai 2008

⁷¹ Sport in the Islamic Republic of Iran: 5

⁷² New York Times, ”Khomeini, meeting Athletes, Urges Spread of Revolution”, 8. mars 1982

⁷³ Sport in the Islamic Republic of Iran: 29

forby fotballspillerne å spille i shortser⁷⁴. Khomeini skal selv ha overstyrt noen konservative religiøse som ville forby idretten som u-islamsk⁷⁵. Fotball var altså allerede kort tid etter revolusjonen et omdiskutert tema blant landets nye makthavere. Parviz Ghelichkhani fortalte også at folk under Ashura, en viktig shiitisk markering, satte opp små mål på plassene foran moskeene og spilte fotball etter bønnen⁷⁶. Til tross for litt motstand fra noen religiøse, var altså fotball fremdeles en populær idrett. Handlingen med å spille fotball etter bønnen har nok ikke med politikk å gjøre, men illustrerer ganske enkelt at fotball var morsomt. På den samme tiden ble det også forbudt for kvinner å gå på fotballkamper⁷⁷. Dette var et forbud som ville igjen komme på dagsorden omlag 25 år senere.

I skyggen av krigen

Selv om Khomeini var positiv til fotball, havnet idretten raskt i skyggen av andre begivenheter. I 1980 ble Iran angrepet av Irak, som trodde Iran var svekket av revolusjonen. Irak feilberegnet, og dette ble starten på en åtte år lang, og blodig krig, den lengste konvensjonelle krigen i det 20. århundre. I Iran ble krigen en samlende faktor, og folk samlet seg rundt landets ledere, med Khomeini i spissen. Krigen ble også kostbar, for begge de stridene partene. Krigen skal ha kostet 1190 milliarder USD til sammen for begge landene⁷⁸. Krigen kostet også veldig mange menneskeliv. Som en naturlig konsekvens av både den islamske revolusjonen og denne krigen kort tid etterpå, havnet fotballen litt i skyggen. Folk hadde viktigere ting å tenke på enn fotball.

Som en følge av dette var det på begynnelsen av 1980-tallet ingen nasjonal fotballiga. Utover på 1980-tallet, når Iran hadde presset Irak ut av landet og folk var blitt mer vant til krigen, ble det etter hvert satt opp ligaer i hver provins som ikke ble direkte berørt av krigen⁷⁹. Vinnerne av disse regionale seriene spilte så i en nasjonal liga.

⁷⁴ Stern, "Fussball macht den Mullahs Angst", 6. oktober 2004

⁷⁵ The Guardian, "Iranian women kick out against football ban", 6. juni 2005

⁷⁶ Stern, "Fussball macht den Mullahs Angst", 6. oktober 2004

⁷⁷ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

⁷⁸ Hiro, 1990: 1

⁷⁹ Intervju med Taherpour Ferydoon, Teheran, 23. februar 2008

Denne ligaen ble kalt Quds Cup⁸⁰. Dette liganavnet har en politisk undertone av flere årsaker. Al-Quds er arabisk og betyr ”det hellige”, og er det navnet mange muslimer, inkludert iranere bruker om Jerusalem. Navnet henspeiler altså mot en forbindelse mellom den islamske republikken Iran og den hellige byen Jerusalem, som på dette tidspunktet var under kontroll av fienden Israel, i Iran også kalt ”den lille satan”. I tillegg var Quds også navnet på en iransk offensiv i krigen mot Irak⁸¹. Navnet Quds var altså knyttet til Irans islamistiske image, samt den pågående krigen mot Irak.

Selv om fotball havnet litt i skyggen av viktigere saker, ble idretten likevel ikke helt ignorert av myndighetene. Under krigen mellom Iran og Irak ba for eksempel myndighetene de beste iranske fotballspillerne om å spille fotball, fremfor å kjempe, ifølge den tidligere landslagsspilleren Hamid Derakhshan. Myndighetene ville beskytte spillerne⁸². Det fantes likevel fotballspillere som ville kjempe i krigen. En av dem var landslagskeeper Shahbaz Khorramshahri. Under krigen rapporterte det konservative sportsmagasinet Keyhan-e Varzesh ofte fra slagmarken, samtidig som det ofte reserverte en side i bladet eller baksiden til å vise bilder av heroiske soldater. Ett av disse bildene viste Khorramshahri med en bazooka på skulderen mens han forsvarer en utbombet landsby⁸³. Bildet er et tydelig heltebilde og illustrer forbindelsen mellom fotball og politikk i Iran. Nå hadde også den politiske situasjonen til Iran endret seg fra 1979. Mens man under den islamske revolusjonen hadde fokus på islamsk samhold, viser dette bildet at det nå var endret til fokus på iransk samhold og nasjonalisme. Det var imidlertid ikke bare iranerne som benyttet fotball i krigspropagandaen. I 1977 hadde det iranske under-20 landslaget tapt 4-3 mot Irak i Teheran. Klipp fra denne seieren ble under krigen vist til irakerne for å øke moralen deres⁸⁴.

Selv om fotballspillere ble bedt om ikke å kjempe i krigen, var ikke myndighetene like barmhjertige dersom man ble sett på som motstandere av revolusjonen. En spiller som fikk oppleve dette var Habib Khabiri. Han var landslagskaptein og en av de store stjernene på laget som kvalifiserte seg til verdensmesterskapet i 1978. Ifølge en

⁸⁰ Intervju med Kazemi Ali, Teheran, 1. mars 2008.

⁸¹ Hiro, 1990: 141

⁸² New York Times, ”SOCCER; Mere 90 Minutes Dwarfed by Eight Years of War, 22. oktober 1993

⁸³ Gerhardt, 2002: 40

⁸⁴ New York Times, ”SOCCER; Mere 90 Minutes Dwarfed by Eight Years of War, 22. oktober 1993

artikkel publisert av Sports Illustrated kom Khabiri under påvirkning av en av sine lagkamerater, Hassan Najeb-Ajha. Ajha ble etterhvert leder for den venstreorienterte geriljagruppen Mujahedin-e Khalq, som kjempet mot myndighetene i den islamske republikken. Khabiri ble arrestert og endte opp som en av Irans ”forsvunnede”, hvis skjebner aldri har blitt offisielt bekreftet. Ifølge myten om ham skal myndighetene ha tilbudt å slippe ham løs hvis han fordømte Mujahedin-e Khalq, men han nektet å gjøre dette, og ble etterhvert henrettet⁸⁵. En artikkel fra New York Times, datert til 24. juli 1984, skriver at Khabiri ble henrettet sammen med 40 andre opposisjonelle den foregående tirsdagen, altså 17. juli 1984, i Evin-fengselet i Teheran. Disse opplysningene stammer imidlertid fra Mujahedin-e Khalq, og New York Times skriver på slutten at de ikke har klart å bekrefte informasjonen⁸⁶. Mujahedin-e Khalq samarbeidet med irakerne under krigen, og ble av mange ansett som forrædere. Gruppen mistet veldig mye av støtten den tidligere hadde hatt i befolkningen på grunn av samarbeidet med Irak. Habib Khabiri ble likevel husket, og det ble mange år senere demonstrert mot hans død, noe som vil bli nevnt senere i denne avhandlingen.

Fotball fortsatte uansett å være populært for vanlige folk på 1980-tallet. I en artikkel fra Time i 1987 om livet i Iran under krigen, står det at både fotballkamper på stadioner, samt kamper på fjernsynet tiltrakk seg stort publikum⁸⁷. Fotball ble en populær og viktig del av underholdningen for den iranske befolkningen.

Den offisielle holdningen

Fotball forble populært utover på 1980-tallet, også hos myndighetene. Som nevnt tidligere ble et offisielt hefte om sport i Iran utgitt på midten av 1980-tallet av den islamske republikkens olympiske komité. Siden dette er et offisielt hefte, kan det også regnes som myndighetenes offisielle syn. I heftets forord skriver Hassan Ghafoori, presidenten i den olympiske komiteen blant annet:

⁸⁵ Sports Illustrated, ”Political Football”, 29. mai 1998

⁸⁶ New York Times, ”Iran Exiles Report Execution Of 40, Including Soccer Star”, 24. juli 1984

⁸⁷ Time Magazine, ”Living With War And Revolution.”, 17. august 1987

Closing down the unchaste and immoral places after the revolution caused the rush of youngsters toward sport, meanwhile, Imam's guidelines, alongwith, others Iranian authorities' statements intensified youth interest in sport.⁸⁸

Her forklarer han at en av grunnene til at unge blir tiltrukket til idrett, er at myndighetene har stengt andre, umoralske steder, som det kan tenkes at ungdommer kunne ferdes i. Ghafoori sier egentlig rett ut at ungdom tiltrekkes av idrett grunnet mangel på andre fritidstilbud som finnes i andre land, som diskotek, puber og så videre. Dette er et viktig poeng for å forstå fotballens betydning i Iran. Idrett generelt, og fotball spesielt, har siden den islamske revolusjonen dekket et underholdningsbehov hos en befolkning med færre underholdningstilbud enn i andre land. Og man må huske på at selv om bare menn fikk lov til å gå på fotballkamper, kunne alle se kampene som ble sendt på fjernsynet.

Videre i forordet til Ghafoori står det:

Needless to say, our revolutionary nation, like other third world nations, lacks enough sport equipment and relating facilities, hence, I. R. of Iran, by taking into account the conspiracy of U. S. and the imposed war, gives top priority to public sports which are not luxurious and expensive.

Despite all the problems which Iran had encountered since the revolution, sport has been developed and expanded throughout the country, meanwhile, many play-grounds and gymnasiums have been constructed and are now utilized.⁸⁹

Ghafoori forteller altså at myndighetene utvikler idretten i landet ved å bygge idrettsanlegg. Dette viser med all tydelighet en positiv innstilling til idrett, ved at myndighetene, i en krigssituasjon, faktisk bruker ressurser på å utvikle idretten i landet. Samtidig sier Ghafoori at billige idretter blir prioritert. Dette er en ganske naturlig konsekvens med tanke på den pågående krigen mot Irak, som naturligvis

⁸⁸ Sport in the Islamic Republic of Iran: 7 (De språklige feilene i sitatene fra denne kilden er til stede i den opprinnelige teksten)

⁸⁹ Ibid.: 7

kostet myndighetene mye penger. Og fotball er jo absolutt en billig idrett. Alt man strengt tatt trenger for å spille fotball, er en noenlunde rund ball.

Heftet utgitt av den islamske republikkens olympiske komité om idrett i Iran inneholder to hele ”to-sidere” om fotball. Den første er om fotball i Iran og tilskuere, og der står det at over 120 000 tilskuere overvar kampene på Azadi-stadionet mellom de to mest populære klubbene i Teheran, det vil si mellom Esteghlal og Persepolis⁹⁰. Den andre ”to-sideren” handler om det iranske landslagets innsats i en kvalifiseringsturnering arrangert i Indonesia i 1984. Fra denne teksten fremkommer det tydelig stolthet over landslaget, som da seieren over vertsnaasjonen blir beskrevet:

Iran-Indonesia match was considered as the climax of the competitions.

Indonesian national team was also a candidate for the final competitions and sought to win Iran at the presence of some 65 000 Indonesian spectators.

Wet field, unjust judgement and pro-indonesian spectators made our team not play at a desirable level. Notwithstanding, Mohammad Khani, the Iranian technical striker, made a goal through a fantastic free kick and celebrated Iranians' victory over Indonesia.⁹¹

Iran vant turneringen og kvalifiserte seg til det asiatiske mesterskapet i fotball i Singapore i 1984, der de endte på en fjerde plass⁹².

Heftet fra den olympiske komiteen inneholder også en liten artikkel om det iranske fotballforbundets leder, Behrooz Sohabehs besøk på den 44. verdenskongressen i FIFA. Under denne kongressen ba han FIFA suspendere Israel fra organisasjonen, og han fordømte også de irakiske forbrytelsene i den pågående krigen⁹³. Dette er ikke noe overraskende utsagn fra en representant for Iran under en internasjonal kongress. Det som derimot er av mer interesse for denne avhandlingen, er det han sa om muslimske kvinner og idrett. I artikkelen står det:

⁹⁰ Ibid.: 11

⁹¹ Ibid.: 29

⁹² Det Asiatiske Fotballforbundets internettsider, http://www.the-afc.com/eng/competitions/team/profile.jsp_AAC-2004-709.html 5. september 2008

⁹³ Sport in the Islamic Republic of Iran: 33

He also expressed his disapproval of women Football-playing and warned about consequences of development of such a sport in Islamic countries.⁹⁴

Behrooz Sohabeh var altså veldig negativ til kvinnefotball, og advarte mot utviklingen av fotball for kvinner i islamske land. Dette har ikke nødvendigvis vært synet til alle i de iranske styresmaktene, men når en fremtredende person som presidenten i fotballforbundet har et slikt syn, er det logisk at også mange andre har det samme synet. Man kan altså konkludere med at kvinnefotball ble sett på som noe negativt av mange i Iran på 1980-tallet. Det var ikke før på 1990-tallet dette kom til å endre seg.

En artikkel fra Jumhuri-yi Islami fra 1984 forteller om medlemmer fra den islamske propagandaenheten som var på fotballkamper og prøvde å få tilskuerne til å rope islamske slagord i stedet for vanlige fotballslagord. Det hele endte med at tilskuerne gjorde narr av medlemmene av propagandaenheten⁹⁵. Dette illustrerer igjen at myndighetene brydde seg om fotball og at de ønsket å gjøre idretten mer ”islamsk”.

I 1988 sluttet den åtte år lange krigen mellom Iran og Irak. 20. august 1988 trådte våpenhvileavtalen, som hadde blitt akseptert av ayatollah Khomeini en måned tidligere, i kraft⁹⁶. En lang og blodig krig som hadde preget hverdagen til hele den iranske befolkningen var nå slutt. Med den nyvunne freden gikk også fotballen i Iran lysere tider i møte. Året etter, nærmere bestemt i juni 1989, døde ayatollah Khomeini. Det var allerede på forhånd planlagt at Ali Khamenei skulle overta som velayat-e faqih, og dette gjorde at hans maktovertakelse gikk så glatt som mulig⁹⁷.

Kapitteloppsummering

Etter den islamske revolusjonen forsøkte landets nye styresmakter å fjerne fotballens forbindelse med shahens regime. Shahen ble assosiert med fotball, og spesielt fotballklubben Taj. For å fjerne assosiasjonen mellom shahen og fotball fikk blant

⁹⁴ Ibid.: 33

⁹⁵ Chehabi, 2002: 393

⁹⁶ Karsh, 2002: 79-81

⁹⁷ Cleveland, 2004: 440

annet Taj nytt navn. Klubbens nye navn, Esteqlal - uavhengighet, passet godt inn i det nye regimets retorikk. Det var likevel debatt om fotball i tiden etter revolusjonen, men ingen drastiske steg ble tatt for å regulere, eller forby idretten. Med ett unntak, nemlig at kvinner ble nektet adgang på fotballstadioner. Vi ser at allerede under Khomeini var fotball noe iranske ledere måtte ta stilling til, noe som bare kom til å øke i årene etter Khomeini. For selv om idretten var populær, havnet den likevel i skyggen av den lange og blodige krigen mot Irak. Et samfunn i en krise som en krig faktisk er, vil naturligvis ha mindre energi, vilje, og ikke minst ressurser å bruke på en relativt uviktig sak som fotball. Det ble likevel satset litt på fotball, men satsingen kom til å øke betraktelig etter at krigen med Irak sluttet. Under Khomeini ser vi flere eksempler på en forbindelse mellom fotball og politikk. Allerede på denne tiden var fotball noe iranske ledere ikke var likegyldige til. Noen var som sagt negative, mens andre, som Khomeini, var positive til idretten. Men likegyldige var de ikke. Under Khomeini hadde fotball så å si kun politisk betydning for myndighetene.

Unge kvinner som likte fotball under Khomeini var på mange måter de største taperne av myndighetenes forhold til idretten. For det første kunne de ikke gå på fotballstadioner for å se sine favorittlag spille. Det fantes heller ikke organisert fotball for kvinner, og det hersket også stor skepsis mot kvinnefotball, slik det tydelig kommer frem i det offisielle heftet fra den iranske olympiske komiteen. Mens fotball under Khomeini i stor grad havnet i skyggen av krigen mot Irak, kom fotballen til å komme mer i fokus på 1990-tallet, i tillegg til idrettens forbindelse med politikk.

KAPITTEL 4: FOTBALL UNDER RAFSANJANI

1989-1997

Den første seieren

Om lag to måneder etter ayatollah Khomeinis død, ble Ali Akbar Hashemi Rafsanjani valgt til Irans president⁹⁸. I 1989 sto Rafsanjani, sammen med ayatollah Khamenei, bak flere endringer i grunnloven, slik at stillingen som statsminister ble fjernet og presidenten fikk mer makt. Stillingen som velayat-e faqih ble derimot ikke endret, og hadde fremdeles mest makt i landet. På 1990-tallet søkte også Rafsanjani og Khamenei å moderere deler av landets politikk⁹⁹. Forøvrig var også Rafsanjani, i likhet med Khomeini, en ivrig fotballspiller da han var gutt¹⁰⁰.

1990-tallet ble tiåret da iransk fotball fikk sitt virkelige gjennombrudd. Dette tiåret ble ligasystemet utvidet, iranske spillere begynte å vekke interesse i europeiske ligaer, og landet kvalifiserte seg for sitt andre verdensmesterskap noensinne. I tillegg begynte de iranske myndighetene for alvor å se det politiske potensialet i fotball. Det hadde vært sammenheng mellom fotball og politikk på 1980-tallet, men iransk fotball ble enda mer politisk på 1990-tallet. Denne endringen begynte på begynnelsen av 1990-tallet, under Rafsanjanis presidentperiode.

En av de viktigste årsakene til dette var seieren i fotballturneringen¹⁰¹ under de asiatiske lekene i 1990 i Beijing. 6. oktober 1990 vant Iran finalen i lekene fotballturnering da de slo Nord Korea 4-1 i straffesparkkonkurransen etter å ha spilt 0-0 til fulltid¹⁰². Ifølge Majid Jalali betydde denne seieren mye for iransk fotball. Seieren fikk ifølge ham myndighetene til å forstå fotballens betydning for folk og at de ikke kunne skille idretten fra folket da de så hvor populær seieren var. Dette gjorde

⁹⁸ Mansfield, 2003: 334

⁹⁹ Cleveland, 2004: 529

¹⁰⁰ New York Times, "Rafsanjani Sketches Vision of a Moderate, Modern Iran", 19. april 1992

¹⁰¹ Dette var en fotballturnering i de asiatiske lekene på samme måte som det er en fotballturnering i de olympiske sommerlekene.

¹⁰² FIFAs nettsider,

<http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html#>, 18. september 2008

at de begynte å investere enda mer penger i idretten¹⁰³. Khosrow Ebrahim, rådgiver i fysisk utdanning ved Gilan University, bekreftet at det ble en økt satsing på idrett på begynnelsen av 1990-tallet i et intervju med Marcus Gerhardt, da han sa: ”a new era came with the end of the Iran-Iraq War, and especially in the last five years [1993-1998], development of sport picked up”¹⁰⁴.

Fotballturneringen i de asiatiske lekene er ikke den mest prestisjetunge fotballturneringen å vinne i Asia. Å vinne det asiatiske mesterskapet er mer prestisjefullt. Likevel hadde denne seieren en viktig rolle. Iran hadde vunnet den samme turneringen i 1974, men dette var Irans første suksess på fotballbanen siden revolusjonen, og for en fotballfrelst befolkning, som i tillegg hadde opplevd en åtte år lang krig, sier det seg selv at dette var en populær seier. Så seieren i de asiatiske lekene ble starten på en enda større satsing på iransk fotball.

Majid Jalali, som det blir referert til ovenfor er en erfaren trener som har trent flere av dagens toppklubber i Iran, som Saba Battery og Esteghlal Ahvaz. I tillegg var han trener for militærlandslaget i fotball, og førte dem til en andreplass i verdensmesterskapet for militærslag i 1995¹⁰⁵. Det faktum at Iran hadde et eget militærlandslag i fotball er enda et godt eksempel på hvordan myndighetene satset på fotball.

Den økte satsingen på fotball hadde flere resultater. Det viktigste var utviklingen av seriesystemet. Quds-cupen varte til 1991. Dette året skiftet ligaen navn til Azadegan-serien. I tillegg ble seriesystemet endret. I Quds-cupen var det de beste lagene fra hver provins som spilte mot hverandre, mens det nå gikk over til å være en vanlig klubbLiga. Antall lag i serien varierte fra år til år, da det ble prøvd ut forskjellige seriemodeller for å finne det beste systemet¹⁰⁶. Etter 1990 økte også lønningene til trenerne kraftig¹⁰⁷. Siden de fleste og de største klubbene ble drevet av myndighetene, var det naturligvis myndighetene som sto bak økningen i trenerlønninger.

¹⁰³ Intervju med Jalali Majid, Teheran, 7. mars 2008

¹⁰⁴ Gerhardt, 2002, side 40

¹⁰⁵ Intervju med Jalali Majid, Teheran, 7. mars 2008

¹⁰⁶ Intervju med Kazemi Ali, Teheran, 1. mars 2008

¹⁰⁷ Intervju med Jalali Majid, Teheran, 7. mars 2008

Etter at et land har vært gjennom en dyr krig, er det naturlig at landet etter krigen bruker ressurser som før gikk til krigen på andre områder. Ett av disse områdene var i Irans tilfelle idrett og fotball. Når de iranske myndighetene etter seieren i 1990 i tillegg så hvor populært idretten var hos befolkningen som naturligvis også var trøtt av mange år med krig, er det enda mer forståelig at det ble satset penger på utvikling av idretten. Det kan også tenkes at krigens slutt brakte med seg en økt optimisme i befolkningen, og at denne optimismen også bidro til at folk kunne bry seg mer om "uviktige" ting som fotball.

Fotball er krig

Fotball har flere ganger blitt sammenliknet med krig. Ett eksempel på en slik sammenlikning finner en i Dag Tuastads artikkel om det palestinske fotballaget Wihdat i Jordan når han skriver: "it was as if the civil war was being fought all over again when Wihdat played against Transjordanian teams"¹⁰⁸. Et tydelig eksempel fra Iran der fotball kunne bli sammenliknet med krig, var en kamp som ble spilt i Teheran i 1993. Pirouzi skulle spille mot et japansk klubb lag i en asiatisk klubbturnering. Det vanlige på stadioner er å ha reklameplakater hengende rundt banen. På denne kampen derimot, hang det plakater rundt hele banen med slagordene "Ned med USA" og "Israel må ødelegges"¹⁰⁹. De iranske myndighetene benyttet kampen til å uttrykke sitt hat mot sine fiender, USA og Israel. Kampen ble et verktøy i myndighetenes propagandakrig mot landets to største fiender. Alle som så på kampen, trolig mest iranere og japanere, skulle ikke være i tvil om hva Irans holdning til sine fiender var.

Enda en kamp som var politisk ladet i 1993 var en kamp mellom Iran og Irak i kvalifiseringen til verdensmesterskapet i USA året etter. Iran og Irak hadde møtt hverandre fire år tidligere, i 1989, i en uoffisiell kamp i Kuwait, i det som ble kalt Peace Cup. Kampen i 1993 var derimot den første offisielle kampen mellom landene på 17 år. Det var også en viktig kamp, rent sportslig. Begge lagene måtte vinne for å ha noen som helst mulighet til å kvalifisere seg til verdensmesterskapet. Kampen var også politisk ladet, siden det var to tidligere fiender som møttes, bare 5 år etter at

¹⁰⁸ Tuastad, 1997: 110

¹⁰⁹ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

krigen mellom dem var over. For noen av spillerne, som Mehdi Fonouni Zadegan, handlet kampen ikke om politikk. Før kampen uttalte han: "That is part of the past. This is sport, not politics. We have all tried to move ahead". For andre spillere var det derimot ingen vanlig fotballkamp. Hamid Derakhshan, lagets kaptein, sa før kampen: "It has been five years. The war is over, but this is not like playing Korea."¹¹⁰. Kampen ble spilt i Qatar, og Irak vant kampen 2-1. Irakiske og iranske fans hadde ikke fått turistvisum fra de qatarske myndighetene, og de som feiret den irakiske seieren var fra Saudi Arabia. I en artikkel fra New York Times står det: "The fans leaping the white fences at Khalifa Stadium were Saudis, and they were beside themselves with joy."¹¹¹. Sannsynligvis hadde Iraks seier over Iran også politisk betydning for saudiaraberne, hvis hjemland støttet Irak under krigen og har historisk sett hatt en skepsis til Iran. Skepsisen skyldes at mens Iran har et shiitisk styre, er Saudi Arabia styrt av wahabbier, som tilhører en konservativ del av sunni islam, og som tidligere anså shiaer som vantro.

Ventil for frustrasjon

Fotball i Iran hadde ikke bare politisk betydning for myndighetene. Også for vanlige borgere hadde den politisk betydning. I New York Times sa Mehrdad Masoudi:

*Soccer has become an outlet for people to vent their frustrations. It is the only real source of entertainment left, and the only place where people can express themselves freely without Revolutionary Guards coming after them. As a result, soccer has become more and more important.*¹¹²

Masoudi sa altså at fotball fungerte som en "ventil" for folks frustrasjon. Det er tydelig at det er snakk om politisk frustrasjon over myndighetene og hvordan det iranske samfunnet har endret seg, siden det er snakk om å ikke måtte frykte revolusjonsgarden. Han forklarer også fotballens popularitet i landet med mangelen på andre underholdningsalternativer.

¹¹⁰ New York Times, "SOCCER; Mere 90 Minutes Dwarfed by Eight Years of War", 22. oktober 1993.

¹¹¹ New York Times, "SOCCER; Security Nightmare Wasn't, Until the Saudis Got a Wake-Up Call", 23. oktober 1993

¹¹² New York Times, "SOCCER; Mere 90 Minutes Dwarfed by Eight Years of War", 22. oktober 1993

I et land som Iran er en fotballkamp på mange måter en god arena for å uttrykke misnøye, ifølge Marcus Gerhardt. Mediene blir sensurert, og det blir til tider slått hardt ned på opposisjon. Derfor kan det være risikabelt å kritisere staten. Er en derimot på en fotballkamp, stående blant mange andre mennesker, er det lettere å rope ut mishagsytringer. Det vil nemlig være så godt som umulig for politi eller andre vakter å vite hvem som har sagt hva. Ved å være tilskuer på en fotballkamp vil en være godt ”kamouflert” for å uttrykke politiske meninger. At fotball fungerer som en ventil for folks frustrasjon, som Masoudi sa, betyr ikke at det var politiske protester på fotballkamper i Iran. Frustrasjonen fikk sitt utløp ved for eksempel bruk av stygt språk¹¹³.

I Iran fikk stadionet på en måte en todelt politisk funksjon. Fra myndighetenes ståsted skaffer de underholdning for tilskueren og får han dermed til å holde seg unna fritidssysler som myndighetene ikke liker, mens fra tilskuerens ståsted kan vedkommende få utløp for frustrasjon han ikke kan få utløp for så mange andre plasser i det iranske samfunnet.

Første direkteending fra utlandet

På begynnelsen av 1990-tallet økte antall satellittantennener i Iran. Folk var misfornøyd med underholdningen på de statlige fjernsynskanalene, og flere og flere skaffet seg satellittantennener. Dette likte ikke myndighetene som mente at satellittantennene var et verktøy for ”internasjonal imperialisme” for å ødelegge islamske verdier. De innså likevel at en del av grunnen til satellittantennenes popularitet var de lite underholdende programmene på de statlige fjernsynskanalene. Som en del av offensiven mot satellittantennene bestemte de statlige fjernsynskanalene seg for å øke bredden av programmer de sendte. Som en del av dette sendte iransk fjernsyn i 1994 for første gang en begivenhet fra utlandet direkte, eller det vil si delvis direkte. Under verdensmesterskapet i fotball i USA sommeren 1994, sendte iransk fjernsyn kamper med 10 sekunders forsinkelse. Dette gjorde de

¹¹³ Gerhardt, 2002: 53

for at sensorer kunne klippe vekk lettkledde kvinnelig tilskuere, og erstatte det med bilder av tilskuere godt tildekket i vinterjakker¹¹⁴. De iranske myndighetene brukte fotball bevisst som en del av kampen mot de utenlandske satellittkanalene, slik at de første direkteendingene fra utlandet som ble vist på statlig fjernsyn i den islamske republikken var fotballkamper. Dette illustrerer at fotball var veldig populært blant befolkningen, at myndighetene var klar over det, og at de bevisst brukte idretten på en politisk måte, i denne sammenhengen som en del av kampen mot utenlandsk kulturell innflytelse.

Kapitteloppsummering

Også under Rafsanjanis presidentskap var det ulike forbindelser mellom politikk og fotball i Iran. Iran fikk muligheten til å kjempe mot Irak igjen i en politisk ladet landskamp. Det kanskje viktigste som hendte i så henseende var at staten satset mer penger på fotball etter at de så hvor populær idretten og seieren i 1990 var i den iranske befolkningen. Myndighetene forsto for det første at fotball var populært, og at det derfor burde satses mer på idretten. For det andre fikk de sett at fotball kunne være en måte for Iran å kunne hevde seg, og gjøre suksess på den internasjonale arena.

Fotball hadde imidlertid ikke bare en politisk funksjon for de iranske myndighetene. Også for deler av den iranske befolkningen fikk fotball en slags politisk funksjon. Fotballstadioner ble for noen en plass der en kunne på utløp for følelser og frustrasjon som en ikke kunne få utløp for andre steder i den iranske offentligheten. Allerede under Rafsanjani ser vi at fotball fungerer som en slags møteplass mellom de iranske myndighetene og det iranske samfunnet. For begge parter fikk fotball en politisk rolle, som hadde noe å gjøre med den andre parten. Myndighetene satset på fotball for å holde befolkningen fornøyd, mens deler av befolkningen brukte fotball som en ventil for frustrasjon. Fotball som en møteplass mellom stat og samfunn kom til å fortsette under den neste presidenten, Muhammad Khatamis styre.

¹¹⁴ New York Times, "Teheran Journal; Satellite Dishes Adding Spice to Iran's TV Menu", 16. august 1994

KAPITTEL 5: FOTBALL UNDER KHATAMI

1997-2005

Khatami blir president

I 1997 var det presidentvalg i Iran. Fram til da hadde Ali Akbar Rafsanjani vært president. Han hadde imidlertid vært president i to fireårsperioder, og kunne derfor ikke stille til gjenvalg. En som derimot kunne stille til valg, var Muhammad Khatami. Han stilte som uavhengig kandidat. Khatami gikk til valg på toleranse, sosiale reformer og en større rolle for kvinner i det offentlige livet. Khatami vant valget med 69% av stemmene, i hovedsak fra kvinner og unge. På dette tidspunktet ble det beregnet at mellom 60% og 70% av Irans befolkning var 25 år eller yngre. Khatami var en tilhenger av den islamske revolusjonen og forpliktet seg til ideen om den islamske republikken, men mente at man måtte appellere til en bredere del av befolkningen for å bevare ideene fra revolusjonen. Han ville inkludere kvinner og unge i maktstrukturene fremfor at de skulle demonstrere mot den islamske republikken¹¹⁵.

Fotball ble også en del av presidentvalgkampen. Flere fotballspillere gikk ut og støttet Muhammad Khatami, mens hans motkandidat, Akbar Natiq Nuri, hvis bror led martyrdøden og har fått en årlig brytekonkurranse oppkalt etter seg, ble støttet av flere av Irans beste brytere¹¹⁶. Khatami vant som sagt et brakvalg.

Mirakelet i Melbourne

Iran hadde kun deltatt i ett verdensmesterskap i fotball, i 1978. Dette mesterskapet endte med null seiere, to uavgjort og ett tap for Iran, som dermed ble utslått i gruppespillet¹¹⁷. Landet hadde aldri deltatt i et verdensmesterskap etter revolusjonen.

¹¹⁵ Cleveland, 2004: 530-531

¹¹⁶ Chehabi, 2002: 396

¹¹⁷ New York Times, "SOCCER; Amid Disbelief And Joy, Iran Rallies for Final World Cup Slot", 30. November 1997

Og verdensmesterskapet er, som alle fotballinteresserte vet, den desidert mest prestisjefulle turneringen ethvert landslag kan delta i.

Høsten 1997 hersket fotballfeberen for alvor i Iran da landet var midt i den vanskelige kvalifiseringen til verdensmesterskapet. Laget hadde hatt en dårlig høst. Laget tapte blant annet 2-0 mot Qatar 7. november, og mistet dermed muligheten til å kvalifisere seg direkte til verdensmesterskapet¹¹⁸. Dette var et ydmykende tap for Iran, og saken ble til et statsanliggende og ble diskutert i det iranske parlamentet. Konservative medlemmer av parlamentet anklaget den moderate Hashemi Taba, som på det tidspunktet hadde ansvar for idretten i landet, for ikke å ha reagert raskt nok med å fjerne den omdiskuterte landslagstreneren¹¹⁹. Den iranske treneren, Muhammad Mayeli Kohan, skal ha blitt upopulær blant spillerne fordi han la mer vekt på islam enn på fotball¹²⁰. Støttet av den konservative lederen for parlamentet, Aktar Natiq Nuri, taperen av presidentvalget, innkalte de kritiske parlamentsmedlemmene Hashemi Taba og treneren Kohan til å forklare seg for parlamentet¹²¹. Kohan ble sparket fra jobben, og Valdeir Vieira fra Brasil, ble den nye landslagssjefen¹²².

Vieira ble den første utenlandske landslagssjefen for det iranske landslaget etter revolusjonen og ansettelsen av ham symboliserer den økende vektleggingen på å gjenåpne Irans relasjoner med resten av verden¹²³. Siden begynnelsen av 1990-tallet hadde Iran arbeidet for å komme ut av den diplomatiske isolasjonen landet opplevde etter revolusjonen. Iran hadde til og med oppmuntret til utenlandske investeringer i landet¹²⁴. Og nå hadde de fått sin første utenlandske landslagssjef siden shahens tid, da det var vanlig med utenlandske landslagssjefer.

Ansettelsen av Vieira var ikke uproblematisk. En iransk astrofysikkstudent, Ramin Golbang, bosatt i Oslo, skrev en kommentar til International Herald Tribune om tapet mot Qatar. Under kampen var han på vei til Italia, men ringte til sine foreldre og bror i

¹¹⁸ New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Misses Shot", 8. November 1997

¹¹⁹ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

¹²⁰ New York Times, "SOCCER: It's a Draw: Politics Aside, the Pieces Fall in Place; Group Hug? Doubtful When It's U.S.-Iran" 5. desember 1997

¹²¹ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

¹²² New York Times, "SOCCER; Amid Disbelief And Joy, Iran Rallies for Final World Cup Slot", 30. November 1997

¹²³ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

¹²⁴ Cleveland, 2004: 529

Teheran for å høre resultatet. Sjokkert over resultatet ble han fortalt at det hersket vantro over resultatet i Iran og at alle var deprimerte. Fra Teheran fikk han også vite at det ble snakket om å ansette en brasiliansk trener. Sarkastisk spurte han om en ikke-muslim skulle lede det iranske laget. Da svarte broren: ”Things are serious. People are angry.”¹²⁵. Ramin Golbang forklarte etterhvert i kommentaren sitt syn på hvorfor folk i Iran var så skuffet etter det dårlige resultatet:

*For the first time since the Islamic Revolution, Iranians had the possibility of seeing their country associated with a prestigious international event instead of terrorism and fundamentalism.*¹²⁶

Det var ikke bare Golbang som var overrasket over at en brasiliansk trener skulle overta som iransk landslagssjef. I Iran protesterte radikale mot ansettelsen av en utlending som trener¹²⁷.

Iran endte til slutt på fjerdeplass i den asiatiske kvalifiseringen, og skulle dermed møte Australia som var vinner av den oseanske kvalifiseringen¹²⁸. De skulle spille om den 32. og siste plassen i det kommende verdensmesterskapet i Frankrike. Det hele skulle avgjøres over to kamper, den første i Teheran og den siste i Melbourne. Den første kampen, som ble spilt i Teheran 22. november 1997, endte 1-1. Skulle returkampen også ende uavgjort, ville den neste bestemmende faktoren være antall bortemål. Dermed ville Iran gå videre dersom de vant returkampen i Australia, eller hvis den endte uavgjort, og med mer enn ett mål til hvert lag. Skulle kampen ende 2-2, 3-3 og så videre ville Iran kvalifisere seg til verdensmesterskapet.

Returkampen ble spilt på Melbourne Cricket Ground 27. november 1997. Australia var favoritt foran denne siste kampen, og ville være kvalifisert dersom de vant kampen eller den endte 0-0. Kampen begynte bra for Australia. Hjemmelaget dominerte første omgang og ledet 1-0 til pause etter scoring av Harry Kewell i det 32. minuttet. Andre omgangen fortsatte i det samme sporet, og Australia økte ledelsen til

¹²⁵ International Herald Tribune, “There’s Hope for Iran, Or Soccer as Metaphor”, 11 desember 1997

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Le Monde Diplomatique, ”A third half for Iranian football”, april 1998

¹²⁸ New York Times, ”SOCCER; Amid Disbelief And Joy, Iran Rallies for Final World Cup Slot”, 30. November 1997

2-0 i det 48 minuttet etter scoring av Aurelio Vidmar. Nå virket det håpløst for Iran som trengte to mål. Etterhvert kom imidlertid Iran mer og mer med i kampen, og ble belønnet med scoring i det 76. minuttet. Målet ble laget av Karim Bagheri etter rotete australsk forsvarspill. Så, i det 81. minuttet, 9 minutter før full tid, skjedde mirakelet. Khodadad Azizi, som hadde blitt kåret til årets spiller i Asia det samme året, vant en duell med den australske målvakten Mark Bosnich og scoret Irans andre mål i kampen. Verdensmesterskapskvalifiseringens 631. og siste kamp endte 2-2, og dermed kvalifiserte Iran seg på flere bortemål, og fikk den siste plassen i det kommende verdensmesterskapet. Etter kampen innrømmet Irans trener, Vieira, at laget hans hadde vært heldige og at Australia burde vunnet kampen¹²⁹. Iran hadde uansett kvalifisert seg til sitt andre verdensmesterskap, og det første på tjue år.

Da dommeren blåste av kampen ”eksploderte” Iran. I Teheran strømmet flere titalls tusen mennesker ut i gatene for å feire. Bygninger ble dekket av iranske flagg. Hundrevis av tutende biler laget trafikkaos i sentrum av byen. Ungdom omfavnet hverandre og kaker ble utdelt. ”We have never been so happy in our lives”, ropte en gjeng ungdommer på Vali-Asr plassen¹³⁰. Fra de fattige områdene sør i Teheran til de velstående områdene nord i hovedstaden, i resten av landet, og blant iranere i utlandet, ble seieren feiret. Både menn og kvinner sang, danset og ropte av glede på gatene i Iran. Glede, på en måte som etter den islamske revolusjonen kun hadde blitt vist innenfor folks private hjem, strømmet nå ut i det offentlige rom¹³¹. Det hadde ikke vært så store mengder mennesker på gatene i Iran siden shahen ble styrtet i 1979¹³².

Kvinner deltok også i den spontane feiringen. Noen kvinner kastet til og med av seg sine sjal foran politiet, uten av politiet gjorde noe¹³³. Da landslaget kom tilbake til Teheran 2. desember ble laget hentet med helikopter på flyplassen og flydd til Azadi-stadionet. Der ventet 100 000 jublende fans på heltene sine. Selv om det var forbudt for kvinner å være på stadioner, trengte 5000 kvinnelige fans seg inn på Azadi-stadionet for å hylle landets nye helter. Noen kvinner ødela til og med en port da de

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Le Monde Diplomatique, ”A third half for Iranian football”, april 1998

¹³² New York Times, ”Correspondence/Iran; Explain It Again, Please: Who says I Can’t Wear a Hat?”, 8. februar 1998

¹³³ Ibid.

kom seg inn¹³⁴. Seieren over Australia var viktig, men det som kanskje satte større spor i landet var den spontane feiringen som fant sted etter at resultatet ble klart. Feiringen ble sett på som det første eksempelet på Khatamis lovnad om et åpnere iransk samfunn, ifølge R. K. Ramazani, ekspert på Iran og professor ved University of Virginia¹³⁵.

Irans politikere fikk for alvor se hvor populært fotball var blitt. Akbar Natiq Nuri, som tapte valget tidligere i 1997, og som da ble støttet av flere kjente brytere, gikk nå ut offentlig og sa at han var en fotballfan. Like etter overvar Khatami en brytekamp og uttrykte sin støtte for den tradisjonelle idretten¹³⁶. Mennesker som bare noen måneder tidligere hadde laget hefter der de fordømte ”fotballgalskap” som en del av imperialismen, tonet ned sin motstand mot idretten etter seieren over Australia og den påfølgende spontane feiringen¹³⁷. Fotball var blitt viktig, både for vanlige mennesker, og for politikere.

I perioden før kampene mot Australia hadde det vært debatt om legitimiteten til Irans øverste stilling, velayat-e faqih. Sentralt i debatten sto tilhengerne til ayatollah Khamenei mot tilhengerne til ayatollah Montazeri. Etter at Iran kvalifiserte seg til verdensmesterskapet i fotball, fikk idretten så mye oppmerksomhet, at denne på mange måter viktige debatten havnet i skyggen av oppmerksomheten som fotballen fikk¹³⁸. Om seieren over Australia og den påfølgende feiringen, sa Ali Rezail, en politisk analytiker, til New York Times: ”There have been some violations of Islamic values, but no one can be against football because it is too popular”¹³⁹. Å kritisere fotball ville på dette tidspunkt være risikabelt for politikerne.

4. desember 1997 ble gruppene til det kommende verdensmesterskapet trukket i Marseille. Iran havnet i gruppe med Tyskland, Jugoslavia, og viktigst, med USA. Da trekningen var unnagjort, spøkte lederen for det amerikanske fotballforbundet, Alan

¹³⁴ New York Times, ”SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer”, 22. april 1998

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Chehabi, 2002: 396

¹³⁷ Le Monde Diplomatique, ”A third half for Iranian football”, april 1998

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ New York Times, ”SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer”, 22. april 1998

Rothenberg, med den politiske spenningen i Midtøsten og mellom Iran og USA: "The only thing that can make it better is if FIFA designates an Iraqi referee."¹⁴⁰. Dariush Mostafavi, presidenten for det iranske fotballforbundet prøvde å tone ned den politiske betydningen av den kommende kampen mellom Iran og USA:

*The meaning of FIFA is peace and unity. We don't think it's going to be a problem. We play against the USA like other teams. The world of football is different from the world of politics. Iran, the US, Germany and Yugoslavia, we are all in the same family.*¹⁴¹

Valdeir Vieira viste seg å bare være en korttidsløsning for Iran. Han ble sparket etter kort tid. Ifølge enkelte var han blitt for populær¹⁴². 15. januar 1998 ble kroatene Tomislav Ivic ansatt som ny landslagstrener¹⁴³.

Enda en trener

Våren 1998 herjet fotballfeberen som aldri før i Iran, etter at landet hadde kvalifisert seg til sitt første verdensmesterskap på 20 år. Iranerne viste lidenskap for idretten. Under en treningskamp mot Ungarn 20. april møtte 60 000 fans opp for å se kampen på Azadi-stadionet. I forkant av kampen landet fallskjermhoppere på banen, og røykbomber ble tent på tribunen. Publikum var forventingsfullt. Kampen derimot, levde ikke opp til publikums forventning. Iran tapte 2-0. Da det gjensto 15 minutter av kampen begynte fans å tenne på aviser og holde dem opp i protest mot den nye kroatisk treneren. Avisene fortsatte å brenne på tribunen da publikum begynte å forlate stadionet i skuffelse, og kampen sluttet på en spøkelsesaktig måte, som om spillerne kun var omgitt av forlatte bål. Under kampen uttrykte også publikum savn etter den forrige treneren som ledet laget i kvalifiseringskampene mot Australia, da de ropte Vieiras navn.¹⁴⁴

¹⁴⁰ New York Times, "SOCCER: It's a Draw: Politics Aside, the Pieces Fall in Place; Group Hug? Doubtful When It's U.S.-Iran, 5. desember 1997

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Sports Illustrated, "Political Football", 29. mai 1998

¹⁴³ New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Fires Coach", 21. mai 1998

¹⁴⁴ New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

Tomislav Ivics periode som landslagssjef ble også kort. Etter at Iran tapte 7-1 i en treningskamp mot klubblaget AS Roma 19. mai, ble Ivic, som den tredje på noen få måneder, sparket som sjef for det iranske landslaget. Jalal Talebi, lagets iranske assistenttrener, ble ny landslagssjef, bare noen uker før verdensmesterskapet skulle begynne¹⁴⁵. Tålmodigheten til landets trenere var veldig liten, og det ble tydelig forventet umiddelbare resultater. Samtidig pågikk det også en maktkamp innad i fotballforbundet mellom konservative krefter og reformvennlige krefter. Til slutt vant Khatamis tilhengere, de reformvennlige kreftene¹⁴⁶.

Fotball og nasjonalisme

Etter oppturen det var for Iran å kvalifisere seg til verdensmesterskapet, ble fotball enda mer knyttet til nasjonalisme. En slik triumf, som hele verden får med seg, gir folk en økt grad av stolthet og nasjonalfølelse. Slik var det i Norge etter at vi arrangerte de olympiske lekene på Lillehammer, eller da vi slo Brasil under verdensmesterskapet i fotball i 1998. Slik var det også i Iran. President Khatami sendte et gratulasjonsbrev til spillerne etter seieren over Australia, der han beskrev dem som symboler for nasjonalt samhold. Ifølge Ali Mansourian, en midtbanespiller på landslaget, ble spillerne også lovet en leilighet, bil, eiendom og avslag på alt fra forsikring til flybilletter¹⁴⁷.

Rundt om i Iran hang det slagord, graffiti og andre symboler som uttrykte den nye følelsen av nasjonal stolthet. Noen steder ble fans til og med invitert til å passere under et stort iransk flagg. Dette er en versjon av et ritual der reisende passerer under en koran, for å være beskyttet av den hellige boken¹⁴⁸. Det er et tydelig uttrykk for nasjonal stolthet.

¹⁴⁵ Sports Illustrated, "Political Football", 29. mai 1998

¹⁴⁶ Chehabi, 2001: 99

¹⁴⁷ New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

¹⁴⁸ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

Fotballfeberen i Iran hadde nok forskjellige årsaker. Fotball hadde alltid vært populært i Iran, men det skjedde noe den novemberdagen da Iran kvalifiserte seg til verdensmesterskapet. For det første var seieren mot Australia en enorm overraskelse og triumf. At den i tillegg skjedde på en så dramatisk måte som den gjorde, ved at Iran lå under 2-0, men snudde kampen på slutten, bidro nok også til å forsterke følelsen av triumf, følelsen av å være en David som nettopp har slått Goliat. Nasjonalfølelsen ble nok ytterligere vekket da det ble klart at Iran skulle møte USA i det kommende verdensmesterskapet. Selv om mange iranere har familie og venner boende i USA, er likevel de fleste misfornøyde med de amerikanske myndighetene. Derfor bidro nok også forventningene til denne kommende og såkalte hatkampen til å styrke fotballfeberen. Fotballandslaget ble på mange måter et samlingspunkt for befolkningen.

Politisk protest

Fotball får mye oppmerksomhet. Verdensmesterskapet i fotball får enda mer oppmerksomhet. Denne oppmerksomheten ønsket noen eksiliranere å utnytte til å protestere mot de iranske styresmaktene. En gruppe tidligere landslagsspillere fra laget som deltok under verdensmesterskapet i fotball i 1978, men som nå var i eksil, holdt en pressekonferanse i Paris uken før Iran skulle spille kampen mot USA. Under denne pressekonferansen anklaget de myndighetene for å ha drept deres tidligere kaptein, Habib Khabiri, av politiske årsaker i 1984. De tidligere landslagsspillerne anklaget også de mest konservative i styresmaktene for å ville bruke kampen mot USA til propagandaformål, på samme måte som Hitler brukte de olympiske sommerlekene i Berlin i 1936. Opposisjonelle grupper truet også med å forstyrre kampen mellom Iran og USA¹⁴⁹. Medlemmer av en gruppe uttalte derimot at de ikke hadde noen intensjoner om å ødelegge kampen, og anklaget de iranske myndighetene for å spre villedende informasjon. FIFA fryktet uansett at opposisjonelle grupper ville prøve å forstyrre kampen, og innførte ekstra sikkerhetstiltak rundt kampen, samt rundt

¹⁴⁹ New York Times, "WORLD CUP '98; Iran vs. America: Political Football, 18. juni 1998

begge lagene. I tillegg ble det innført forbud mot bannere på stadionet under kampen¹⁵⁰.

Kampene i verdensmesterskapet ble i Iran sendt med ti sekunders forsinkelse, slik at sensorer kunne redigere bort eventuelle protester på stadionene fra ulike opposisjonelle grupper i eksil¹⁵¹. Det er tydelig at myndighetene tok protestene og truslene om protester på alvor.

Verdensmesterskapet i Frankrike

Iran var i gruppe med Tyskland, Jugoslavia og USA i verdensmesterskapet i Frankrike sommeren 1998. Landet var det siste som hadde kvalifisert seg, og hadde små håp om å kvalifisere seg til sluttspillet. Laget tapte 1-0 i den første kampen mot Jugoslavia. USA tapte åpningskamp 2-0 mot Tyskland. Lagenes neste kamp var mot hverandre. Begge lagene trengte en seier for å ha et håp om å gå videre fra gruppespillet. Rent sportslig hadde USA mest å tape, da laget hadde som mål å gå videre fra gruppespillet¹⁵².

Selv om kampen hadde sportslig betydning for begge lagene, er det den politiske dimensjonen av kampen som vil bli husket. Siden trekningen i desember året før gjorde det klart at Iran og USA skulle møtes, hadde media vektlagt det politiske aspektet av kampen og bygget opp til at det skulle bli et hatoppgjør. FIFA hadde gjort det som organisasjonen kunne gjøre for å hindre at det ble en stygg kamp, ved å erklære kampdagen, 21. juni, for "Fair Play Day"¹⁵³. I tillegg hadde organisasjonen satt en sveitsisk dommer til å dømme kampen, for å sikre at det ikke ville bli stilt spørsmålsteget til en dommers eventuelt manglende nøytralitet¹⁵⁴.

¹⁵⁰ New York Times, "WORLD CUP '98; Diplomacy And Urgency As the U.S. Faces Iran", 21. juni 1998

¹⁵¹ Gerhardt, 2002: 44

¹⁵² New York Times, "WORLD CUP '98; Iran vs. America: Political Football", 18. juni 1998

¹⁵³ Chehabi, 2002: 398

¹⁵⁴ New York Times, "WORLD CUP '98; Diplomacy And Urgency As the U.S. Faces Iran", 21. juni 1998

For de amerikanske spillerne var ikke kampen like politisk ladet. Da den amerikanske midtbanespilleren Tab Ramos fikk spørsmål om den politiske betydningen av kampen, svarte han: "I don't think we really care about that. I think that's more important to them than us. I haven't heard anyone say, 'Let's beat Iran, let's do it for Bill Clinton.'" Som Ramos påpekte, var kampens politiske betydning viktigere for noen av de iranske spillerne. Mens Ali Mansourian sa "We don't have any problems with the United States players.", uttalte Khodadad Azizi noen måneder før verdensmesterskapet: "We will not lose the game. Many families of martyrs are expecting us to win. We will win for their sake.". Azizi kalte også kampen for "sitt livs viktigste"¹⁵⁵. For noen av spillerne var det altså mer enn et rent sportslig oppgjør.

Kampen mellom Iran og USA ble spilt 21. juni 1998 på Stade Gerland i Lyon. Med feiringen etter seieren mot Australia i minne, tok myndighetene i Iran sine forhåndsregler i forkant av kampen mot USA. Restauranter i Teheran ble tvunget til å stenge klokken 9 på kvelden, og sportssentre som hadde planlagt å sende kampen utendørs på storskjerm ble tvunget til å avlyse planene. Soldater og politi i sivil ble også utplassert i byen for å hindre at eventuell feiring eller sørging utartet seg til å bli voldelige. Iranere satt klistret foran fjernsynene da kampen begynte 11.30 om kvelden. Kampen begynte dårlig for Iran, da USA hadde tre avslutninger i stengene i løpet av kampens første kvarter¹⁵⁶. Kampen endte imidlertid bra for Iran. Laget tok ledelsen i det 40. minuttet etter et hodestøt av Hamid Estili. Andre omgangen fortsatte bra for Iran. Laget økte ledelsen i det 83. minuttet etter en kontring som Mehdi Mahdavia scoret på. Etter 87 minutter reduserte USA med scoring av Brian McBride. Kampens siste minutter var intense da USA satset alt framover, men til ingen nytte¹⁵⁷. Iran vant kampen 2-1, og hadde nå vunnet sin første kamp i et verdensmesterskap i fotball noensinne.

Ali Khamenei, Irans øverste leder, benyttet seieren til å uttrykke den sedvanlige kritikken mot USA. "Tonight again the strong and arrogant opponents felt the bitter taste of defeat at your hands. Be happy that you have made the Iranian nation happy",

¹⁵⁵ New York Times, "WORLD CUP '98; Iran vs. America: Political Football, 18. juni 1998

¹⁵⁶ New York Times, "WORLD CUP '98; Singing, Dancing and Cheering in Streets of Teheran", 22. juni 1998

¹⁵⁷ VG Nett, <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=19452>, 16. oktober 2008

sa han til de iranske spillerne¹⁵⁸. Khatami derimot hadde en mer moderat reaksjon. Han gratulerte spillerne med seieren, og uttalte: ”what counts is the endeavor, hard work, solidarity, skill and intellect displayed by our young people”. Han innrømmet også at det selvsagt smakte godt med en seier¹⁵⁹. Denne forskjellen i retorikk illustrerer noen av de viktigste forskjellene mellom de reformvennlige og de konservative.

Da seieren over USA var et faktum, litt før 1.30 om natten, strømmet folk igjen ut på gatene i Iran for å feire. Igjen stoppet tutende biler trafikken. Igjen danset feirende iranere rundt i gatene. Igjen ble det viftet med flagg og delt ut søtsaker. Det var imidlertid lite anti-amerikansk over feiringen. ”Marg bar Amrika” – ”Død over Amerika” som slagord var blitt erstattet med slagord som dreide seg om kampen, og gjorde narr av det dårlige amerikanske forsvarsspillet¹⁶⁰. Ifølge en kvinne som deltok i feiringen ble de som forsøkte å spraye anti-amerikansk graffiti eller brenne amerikanske flagg, stoppet av menneskemengdene¹⁶¹. En av de som stoppet flaggbrenning, var en ung gutt som løp og dro flagget med seg, da en annen sto bøydd over det og klar til å tenne på det med en lighter¹⁶². Iranerne feiret seieren til Iran, fremfor tapet til USA. Feiringen etter seieren over USA minnet om den store feiringen etter seieren mot Australia, bortsett fra at den var mindre.

Det er nok flere grunner til at feiringen etter seieren over USA ikke var like stor som feiringen etter seieren over Australia. For det første ble kampen mot USA spilt betydelig senere, iransk tid, siden den ble spilt i Frankrike, mens kampen mot Australia ble spilt i Australia. Den sistnevnte kampen ble spilt såpass tidlig, iransk tid, at folk gikk fra jobbene sine for å feire. Da kampen mot USA var ferdig var klokken bortimot halv to om natten. I tillegg var seieren over Australia mye viktigere sportslig sett. Den sikret deltakelse i et verdensmesterskap. Seieren mot USA derimot, gjorde at Iran hadde mulighet til å gå videre fra gruppespillet, men laget trengte da enda en seier mot Tyskland, på det tidspunktet regjerende europamester, i den siste kampen i

¹⁵⁸ New York Times, ”WORLD CUP ’98; Singing, Dancing and Cheering in Streets of Teheran”, 22. juni 1998

¹⁵⁹ Chehabi, 2002: 399

¹⁶⁰ New York Times, ”WORLD CUP ’98; Singing, Dancing and Cheering in Streets of Teheran”, 22. juni 1998

¹⁶¹ New York Times, ”SOCCER; A Match With Diplomacy on the Sideline”, 16. januar 2000

¹⁶² Time Magazine, ”Old Iran... Vs. New”, 6. juli 1998

gruppespillet. Dette var veldig lite sannsynlig, og de fleste iranere visste nok dette. Seieren over Australia kom i tillegg mer overraskende. I den kampen var Australia en større favoritt enn USA var noen måneder senere. Den kanskje viktigste forskjellen var at det var så spontan feiring etter seieren mot Australia. Få hadde forventet at Iran skulle gå videre, og ingen, i hvertfall hos myndighetene, hadde forventet at Iran kom til å ”eksplodere” i spontan, entusiastisk feiring. Feiringen overrasket ikke bare myndighetene, men også befolkningen. Da Iran spilte mot USA, var det ikke lenger noe revolusjonerende og nytt med feiring på gaten. For å si det som en sportsjournalist sa det, seieren over USA var en politisk seier, mens seieren over Australia var en idrettseier¹⁶³.

Fotballdiplomati

Irans forhold til USA hadde vært veldig dårlig siden den islamske revolusjonen sendte shahen i eksil i 1979. Shahen hadde vært en nær alliert med USA, og da shahen ble upopulær, ble også USA upopulært blant mange. USA ble oppfattet som garantisten for shahens styre¹⁶⁴. Det hele kulminerte da militante iranere stormet den amerikanske ambassaden da det ble kjent at USA hadde tillatt shahen innreise til USA for medisinsk behandling¹⁶⁵. Den påfølgende gisselsituasjonen, der 57 amerikanere ble holdt fanget, varte i 444 dager¹⁶⁶. Dette gjorde at forholdet mellom den islamske republikken Iran og USA var på ”frysepunktet”. USA ble av iranere kalt ”den store satan”. Bedre ble ikke forholdet under Iran-Irak krigen, da USA pleiet et nært forhold til Irak og Saddam Hussein. På slutten av denne krigen, nærmere bestemt 3. juli 1988, ble også et iransk, sivilt passasjerfly med 290 passasjerer skutt ned av den amerikanske marinen¹⁶⁷.

Etter krigen mot Irak ønsket Iran å avslutte landets diplomatiske isolasjon. Etter Gulfkrigen i 1990-1991 etablerte Iran igjen diplomatiske forbindelser med Saudi Arabia.

¹⁶³ Intervju med Taherpour Ferydoon, Teheran, 23. februar 2008

¹⁶⁴ Vikør, 2004:271

¹⁶⁵ Mansfield, 2003: 329

¹⁶⁶ Cleveland, 2004: 434

¹⁶⁷ Karsh, 2002: 61

Landet søkte også å bedre sitt rykte i regionen ved å si at den islamske revolusjonen ikke var eksporterbar¹⁶⁸.

Khatami var, i prosessen med å få Iran ut av den diplomatiske isolasjonen, også interessert i å gjenoppta diplomatiske forbindelser med USA. Han hadde imidlertid flere problemer før han kunne få dette til. For det første hadde Khomeini advart sine etterfølgere mot en forsoning mellom Iran og USA. Ayatollah Khamenei, Khomeinis etterfølger, var også kritisk til en forsoning, tydelig illustrert ved hans retorikk etter at det Iran hadde slått USA i Lyon i 1998. Det var likevel en mulighet for Khatami å forsøke å bedre forholdet mellom landene på. Khomeini hadde nemlig tydelig uttrykt at det amerikanske folket var utelatt fra hans anti-amerikanisme. Dette ga Khatami muligheten til å prøve å bedre forholdet gjennom "people-to-people contact" mellom iranere og amerikanere. Formålet med denne kontakten var å bryte den gjensidige demoniseringen mellom de to landenes befolkninger¹⁶⁹.

Deltakelse i ulike idrettsarrangementer på denne tiden illustrerte Irans vilje til å tre ut av den diplomatiske isolasjonen. I 1998 kvalifiserte Iran seg til verdensmesterskapet i volleyball for første gang på 28 år, og landet sendte en utøver til de olympiske vinterlekene, for første gang på 22 år¹⁷⁰. Og i tillegg deltok landet i verdensmesterskapet i fotball for første gang på 20 år.

Iran forsøkte også å bedre forholdet til "den store satan", USA. Det største initiativet til å bedre forholdet til USA ble tatt av president Khatami. I et forsøk på å mykne den amerikanske holdningen overfor Iran, gikk han i begynnelsen av 1998 med på å bli intervjuet av den amerikanske fjernsynsstasjonen CNN, som den første iranske presidenten etter revolusjonen. Under intervjuet oppfordret han til en dialog mellom Iran og USA og foreslo at forhandlinger mellom de to landene var mulig. Kort tid etter intervjuet holdt ayatollah Khamenei en preken der han fordømte USA og nektet for noen som helst planer om forsoning mellom de to landene¹⁷¹.

¹⁶⁸ Cleveland, 2004: 529

¹⁶⁹ Chehabi, 2001: 89-93

¹⁷⁰ Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998

¹⁷¹ Cleveland, 2004: 529-531

Til tross for Khameneis tilsynelatende negative holdning ble det likevel forsøkt å bedre forholdet mellom Iran og USA. Tidlig i 1998 oppfordret president Khatami til kunstnerisk, akademisk, og ikke minst sportslig utveksling mellom Iran og USA¹⁷². Han ønsket å bruke kulturell utveksling til å bryte ned en ”vegg av mistillit”¹⁷³. I februar 1998 deltok amerikanske brytere i en bryteturnering i Iran, til tross for demonstrasjoner i Iran mot deres deltakelse. Dette var første gang etter revolusjonen at amerikanske idrettsutøvere hadde besøkt Iran¹⁷⁴. Den kommende fotballkampen mellom de to landene under verdensmesterskapet, ga også en utmerket ramme til å bedre dette forholdet. Det var tydelig at idrett ble brukt som en del av jobben med å bedre forholdet mellom de to tidligere fiendene. Og det er gode grunner til at det var bryting og fotball som var de viktigste idrettene i den sportslige utvekslingen. I begge idrettene var de omtrent like gode. Begge landene hadde noen av verdens beste brytere, mens de var omtrent like dårlige i fotball. Dette ville hindre ydmykende tap, som ved å såre nasjonal stolthet kunne gjøre mer skade enn godt¹⁷⁵.

Muhammad Khatami oppfordring til å bryte ned mistilliten og bedre forholdet mellom landene, ble etterhvert besvart fra amerikansk politisk hold. Den amerikanske utenriksministeren, Madeleine Albright, fulgte opp Khatamis oppfordring da hun noen dager før kampen mellom Iran og USA selv oppfordret til en bevegelse mot å normalisere forholdet mellom landene. Det fantes likevel fremdeles episoder som illustrerte at forholdet mellom landene fremdeles ikke var helt på topp. Etter at iranske brytere ble stoppet i tollene under et besøk i USA, så forhindret Iran amerikanerne fra å speide på det iranske landslaget under en turnering i Teheran før verdensmesterskapet¹⁷⁶. Dette er veldig vanlig å gjøre før viktige kamper for å finne ut av styrker og svakheter hos den kommende motstanderen. Til tross for dette var forholdet mellom landene på bedringens vei. USAs president, Bill Clinton, hadde fått spilt inn en film som skulle sendes før kampen mot Iran, der han blant annet sa at han håpte at kampen kunne være: ”a step toward ending the estrangement between our

¹⁷² New York Times, ”SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer”, 22. april 1998

¹⁷³ New York Times, ”WORLD CUP `98; Iran vs. America: Political Football”, 18. juni 1998

¹⁷⁴ Le Monde Diplomatique, ”A third half for Iranian football”, april 1998

¹⁷⁵ Chehabi, 2001: 96

¹⁷⁶ New York Times, ”WORLD CUP `98; Iran vs. America: Political Football”, 18. juni 1998

nations”¹⁷⁷. Det faktum at en av verdens mektigste menn spilte inn en slik film sier alt om oppmerksomheten rundt denne kampen, og kampens potensial til å være en brikke i å bedre et anstrengt forhold mellom to tidligere fiender.

De amerikanske spillerne var positive til å få tildelt rollen som ”fotballdiplomater”. Den amerikanske spilleren Eric Wynalda uttalte før kampen til New York Times: ”It’s a wonderful opportunity for the sport of soccer to bring two countries together. It shows the beauty of the World Cup. Obviously there have been political differences. But we can show there are more important things like human relations”¹⁷⁸. Kampen mellom lagene ble også et eksempel på god sportsånd, og landenes turbulente historie med hverandre påvirket ikke spillerne under kampen. Før kampen ble det sågar utvekslet gaver mellom lagene. I tillegg ble lagbildet, som vanligvis blir tatt av hvert lag for seg selv, tatt med begge lagene sammen¹⁷⁹. Det amerikanske fotballforbundet og det iranske fotballforbundet delte FIFAs Fair Play pris i 1998, som en følge av den gode sportsånden som ble vist i den meget betente kampen¹⁸⁰. Spillerne ble på mange måter gode eksempler til etterfølgelse for sine lands myndigheter.

I november 1999, halvannet år etter kampen i Lyon, ble det annonsert at USA skulle spille mot Iran i januar året etter. Kampen skulle spilles i USA. Da det ble annonsert, uttalte også en talsmann for det amerikanske fotballforbundet at amerikanerne hadde ønsket en kamp om sommeren 1999, men at de ikke klarte å finne datoer som passet for begge lagene¹⁸¹. Kampen i verdensmesterskapet i 1998 hadde gått så bra, at lagene ønsket å møtes igjen. Tidlig i januar 2000 dro det iranske laget til USA. Turen til USA inneholdt til sammen tre kamper, hvorav den viktigste var ”omkampen” mot det amerikanske landslaget¹⁸². De iranske spillerne slapp å avgi fingeravtrykk for å få amerikansk visum, noe som var obligatorisk for mennesker fra Iran, og andre land som USA regnet som ”høyrisikoland”. De iranske spillerne ble mottatt av jublende iranere da de hadde landet på flyplassen i Oakland. Irans første kamp under trekampersturneen var mot Mexico. Kampen ble spilt i Oakland foran 34 289

¹⁷⁷ New York Times, ”WORLD CUP `98; Diplomacy And Urgency As the U.S. Faces Iran”, 21. juni 1998

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Chehabi, 2002: 398

¹⁸⁰ FIFAs nettsider, <http://www.fifa.com/classicfootball/awards/gala/>, 16. oktober 2008

¹⁸¹ New York Times, ”SOCCER; U.S. Will Play Iran in World Cup Rematch”, 12. November 1999

¹⁸² BBC, ”Iranian footballers leave for US”, 5. januar 2000

tilskuere. Av disse var det omtrent 20 000 iranere. Kampen ble også sendt direkte på iransk fjernsyn selv om kampen begynte klokken ett om natten, iransk tid. Mexico vant kampen 2-1¹⁸³. Irans andre kamp var mot Ecuador, og Iran vant kampen 2-1¹⁸⁴. Den viktigste kampen gjensto.

Kampen mot USA ble spilt 16. januar på Rose Bowl, i nærheten av Los Angeles. På grunn av det høye antallet iranere som bodde i dette området, om lag 500 000, gikk Los Angeles under kallenavnet "Tehrangeles", blant iranerne som bodde her. Så for det iranske laget var det nesten som å spille på hjemmebane. Av et forventet tilskuertall på 50 000 tilskuere, regnet arrangørene med at så mange som 40 000 kunne være der for å heie på Iran. Kampen hadde likevel ikke den samme viktigheten som kampen under verdensmesterskapet i 1998. Det var ikke like mye følelser og forventinger til denne kampen, som den i 1998. Også foran denne kampen ble det forventet protester mot de iranske myndighetene, og iranske tjenestemenn uttalte at de regnet med høynet sikkerhetsoppbud rundt kampen¹⁸⁵. Kampen endte uavgjort¹⁸⁶.

Det såkalte fotballdiplomatiet mellom Iran og USA har blitt sammenliknet med det såkalte pingpongdiplomati mellom Kina og USA på 1970-tallet.

Pingpongdiplomati, som begynte med at kinesiske myndigheter inviterte det amerikanske pingponglandslaget til å komme til Kina og spille, fikk mye av æren for gjenåpningen av diplomatiske forbindelser mellom de to landene. Det var imidlertid flere viktige forskjeller mellom Iran på slutten av 1990-tallet og Kina på 1970-tallet, som blir diskutert av Houchang Chehabi i artikkelen "Sport Diplomacy between the United States and Iran". For det første var Kina et mye viktigere og mer strategisk land, for USA, enn Iran. Det sto imot Sovjetunionen på den tiden, som var en større trussel enn det Irak og Afghanistan ble antatt å være for USA på slutten av 1990-tallet. Kina hadde også atomvåpen, i motsetning til Irans foreløpig fiktive bomber. I tillegg var Kina viktigere for USA fordi det hadde et større marked for amerikanske produkter enn Iran. I Kina, som i Iran, var det også en slags maktkamp mellom

¹⁸³ New York Times, "SOCCER; Iran's First Visit to the U.S. Begins With a Narrow Loss", 10. januar 2000

¹⁸⁴ New York Times, "SOCCER; A Match With Diplomacy on the Sideline", 16. januar 2000

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ FIFAs nettsider,

<http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html#>, 16. oktober 2008

moderate krefter som ønsket en oppmykning mot USA, og de som ikke ønsket en forsonende politikk. Forskjellen var imidlertid at da pingpongdiplomatiet begynte å forsonde de to landene, var Mao fremdeles i live. Og han støttet de moderate, noe som svingte den kinesiske politikken mot en mer forsonende holdning til USA. I Iran var derimot Khomeini død da det ble snakk om å bedre forholdet til USA, og Khomeinis etterfølger, Khamenei, holdt fast på den anti-amerikanske holdningen og retorikken, og fulgte ikke Maos eksempel¹⁸⁷. Selv om fotballdiplomatiet ikke fikk noen store følger for det offisielle forholdet mellom Iran og USA, hadde det likevel konsekvenser. For det første resulterte det i økt kulturell utveksling mellom landene, og dermed også mer kunnskap om landene hos det andre landets befolkning. Folk i USA assosierte kanskje Iran med andre ting enn brennende amerikanske flagg etter at det iranske landslaget i fotball spilte mot USA under verdensmesterskapet i USA, og dro til USA halvannet år etter for å spille enda en kamp mot USA. Samtidig er ikke amerikanere flest særlig opptatt av fotball, så det er jo mulig at det kunne hatt større effekt dersom Iran hadde kommet med et baseball- basketball eller amerikansk fotballag. Fotballkampene mot Iran fikk likevel mer oppmerksomhet i amerikansk media enn hva fotballkamper vanligvis får. I tillegg var fotballdiplomatiet et første steg på veien mot å en gang normalisere forholdet mellom de to gamle fiendene.

Fotballturneen i USA i begynnelsen av 2000, kan også ses i sammenheng med parlamentsvalget som ble holdt like etter. Fotballturneen i januar fant sted bare noen uker før det ble holdt parlamentsvalg i Iran. Ved dette valget hadde Khatamis tilhengere, reformistene, håp om å få flertall i parlamentet. En artikkel fra New York Times diskuterer sammenhengen mellom turneen og det kommende valget. Ifølge eksperter på Midtøsten ville kampen mot USA og resten av turneen kunne ha konsekvenser for valget. De mente av dersom kampen og oppholdet gikk bra, ville det kunne styrke reformistenes posisjon, mens det motsatte ville kunne skje dersom det motsatte skjedde. Hvis det ville oppstå negative episoder på banen eller tribunen, ville dette kunne styrke de konservative, hvis mange av dem fremdeles så på USA som den ”store satan”¹⁸⁸. Dette var naturligvis kun spekulasjoner av fagfolk i forkant av kampen, men kampen forløp uten store problemer, og noen uker senere gjorde reformistene et brakvalg da de vant to tredjedeler av plassene i parlamentet. Som

¹⁸⁷Chehabi, 2001: 100-101

¹⁸⁸New York Times, ”SOCCER; A Match With Diplomacy on the Sideline”, 16. januar 2000

under presidentvalget i 1997 var det også denne gang i hovedsak kvinner og unge mennesker som var de drivende kreftene i den reformistiske velgermassen. Valgresultatet var en følge av at store deler av befolkningen var misfornøyde med den styrende eliten og ønsket forbedret økonomi, større ytringsfrihet og en redusert rolle for islamsk lov i samfunnsspørsmål¹⁸⁹. Fotball var nok ingen utslagsgivende faktor for valget, men kan likevel ha vært en liten faktor. Det kan se ut som om fotballdiplomatiet ikke bare fikk noe å si internasjonalt, men også innad i Iran.

Konsekvenser av den økte populariteten

Fotball i den islamske republikken hadde alltid vært populært blant store deler av befolkningen. På 1990-tallet skjedde det imidlertid noe med dette. Interessen for idretten økte og fikk mer oppmerksomhet etter at landslaget vant fotballturneringen under de asiatiske lekene i Kina i 1990. Dette bidro, som nevnt tidligere, til at myndighetene ble enda mer interessert i idretten, og investerte mer i den. Det var likevel ikke før en novemberdag i 1997 at fotballinteressen ”eksploerte” i landet. Etter at Khodadad Azizis mål hadde sørget for Iran gikk videre til det kommende verdensmesterskapet, ”eksploerte” Iran i spontan jubel. I tiden etter seieren økte også interessen for fotball.

Samtidig hadde den nyvalgte president Khatami klart å sørge for større trykkefrihet. Bare etter to år med Khatami som president, hadde det blitt gitt lisens til flere hundre publikasjoner¹⁹⁰. Av disse nye publikasjonene var det også mange sportsaviser, med mye stoff om fotball. I Teheran var det i forkant av verdensmesterskapet i 1998 tre sportsdagsaviser og fire sportsukeaviser¹⁹¹. I sin artikkel om sport og det sivile samfunn i Iran etter den islamske revolusjonen, ”Sport and civil society”, diskuterer Marcus Gerhardt den eksplosive veksten i sportsaviser. Ifølge ham fantes det rundt seksti blader eller aviser dedikert til sport i 1997. For å illustrere hvor mye dette er, var det til sammenlikning to slike sportspublikasjoner på begynnelsen av 90-tallet. Forskjellen mellom noen av sportsavisene illustrerer også forskjellen mellom de

¹⁸⁹ Cleveland, 2004: 531

¹⁹⁰ BBC, ”Painful struggle for change in Iran”, 15. juli 1999

¹⁹¹ New York Times, ”SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer”, 22. april 1998

konservative i Iran på denne tiden og de reformistiske. Den konservative sportsavisen Keyhan-e Varzesh trykket jevnlig satiriske tegninger som viste USAs ”sataniske imperialisme”. I tillegg fulgte den de konservatives skepsis til vestlig kulturell eksport gjennom sport, og sladdet all reklame på draktene til de europeiske fotballspillerne som de trykket bilder av. Dette var en praksis de fleste andre sportsaviser i Iran hadde sluttet med. Det økende antallet av sportspublikasjoner og det store mangfoldet blant dem, var også et tegn på et styrket sivilisert samfunn¹⁹². Liberaliseringen av media i Iran gikk likevel ikke uproblematisk. Etter den reformistiske valgseieren i 2000, tilspisset kampen mellom de konservative og de reformistiske kreftene seg. Ayatollah Khamenei brukte blant annet sin makt til å stenge flere reformistiske aviser¹⁹³.

Dette var likevel en periode med en sterk økning i aviser. Som sagt kom det mange nye sportsaviser, som ble utgitt daglig eller ukentlig. Ifølge sportsjournalisten Ferydoon Taherpour går det i bølger hvilke type nye publikasjoner som kommer ut. På denne tiden var det en bølge med nye sportspublikasjoner. Denne ”bølgen” kom blant annet som et resultat av de gode resultatene for det iranske fotballandslaget i 1997 og 1998. Samtidig var disse sportspublikasjonene, som dreide seg veldig mye om fotball, også med på å øke den allerede stigende interessen for fotball. Fotball tok oppmerksomheten bort fra de fleste andre idretter. På et tidspunkt fikk fotball så mye oppmerksomhet at idretten begynte å fungere som et slags springbrett for mennesker som ville ”opp i systemet”¹⁹⁴. Ett eksempel på dette er landslagsspilleren Muhammad Khakpour, som stilte til valg i Teheran, under det første lokalvalget i Iran i 1999¹⁹⁵. Majid Jalali bekrefter også Taherpours syn. Ifølge Jalali så noen myndighetsfolk på fotball som en måte å fremme seg selv på. Det var også utstrakt grad av nepotisme i iransk fotball. Folk i myndighetene fikk politiske venner til å styre fotballen. Som en konsekvens av dette, ble mennesker uten store kunnskaper om fotball satt til å styre utviklingen av iransk fotball¹⁹⁶. Under valg i Iran på denne tiden var det også, ifølge Taherpour, kandidater som lovet at de skulle sørge for at kjente fotballspillere kom til byens fotballag. En kandidat lovet sågar at Zinedine Zidane, verdens beste fotballspiller på slutten av 1990-tallet, skulle komme til den lokale fotballklubben.

¹⁹² Gerhardt, 2002: 45

¹⁹³ Cleveland, 2004: 531-532

¹⁹⁴ Intervju med Taherpour Ferydoon, Teheran, 23. februar 2008

¹⁹⁵ BBC, ”Iran prepares for first-ever local elections”, 10. februar 1999

¹⁹⁶ Intervju med Jalali Majid, Teheran, 7. mars 2008

Dette var naturligvis en umulig valgløfte som tilhørerne var klar over¹⁹⁷. Det illustrerer likevel hvordan fotball ble forsøkt brukt av folk som ville stige i det politiske landskapet i Iran.

En litt mer positiv konsekvens av den økte populariteten til fotball, var opprettelsen av en profesjonell liga i Iran. Da Iran spilte i verdensmesterskapet i 1998 var det noen få profesjonelle spillere, som Ali Daei, i troppen. De fleste derimot, var semiprofesjonelle spillere som spilte i den iranske ligaen. Året etter verdensmesterskapet, i 1999, ble det annonsert et mål om etablere en profesjonell liga i Iran. I 2001 startet den iranske proffligaen. Kun den øverste divisjonen var profesjonell. For at lag skulle kunne rykke opp til den øverste divisjonen nå, måtte de oppfylle forskjellige kriterier for å kunne regnes som profesjonelle¹⁹⁸.

Kvinnefotball

Den økte oppmerksomheten omkring fotball, fikk også konsekvenser for fotballinteresserte kvinner i Iran. Etter landslagets seier over Australia, tok mange kvinner del i feiringen, blant annet ved å tvinge seg inn på Azadi-stadionet, som nevnt tidligere. Landslagets kvalifisering til verdensmesterskapet og den fotballfeberen det medførte, førte til fornyet oppmerksomhet rundt kvinnefotball og kvinners rett til å gå på fotballstadioner.

Mandag 20. april 1998, midt i fotballfeberen før verdensmesterskapet, ble Mahin Gorji den første kvinnelige sportsjournalisten som fikk lov til å dekke en kamp på Azadi-stadionet siden den islamske revolusjonen. Da vaktene på stadionet ville nekte henne å komme inn, argumenterte hun med at kvinnelige reportere fra andre land fikk adgang. Til slutt slapp vaktene henne inn¹⁹⁹. Dette var imidlertid ikke populært blant alle tilskuerne. Da Gorji ble intervjuet av en amerikansk reporter, ble matbiter kastet mot henne i avsky²⁰⁰.

¹⁹⁷ Intervju med Taherpour Ferydoon, Teheran, 23. februar 2008

¹⁹⁸ Intervju med Kazemi Ali, Teheran, 1. mars 2008

¹⁹⁹ New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

²⁰⁰ New York Times, "Mia Hamm, Soccer Star, to Retire Tonight", 8. desember 2004

Våren 1998 var det også diskusjoner i det iranske parlamentet om kvinner skulle få lov til å spille fotball for første gang siden den islamske revolusjonen, og hvorvidt kvinner skulle få lov til å være tilskuere på fotballkamper. Det var et vanskelig tema. Muhammad Khabiri, visepresident i det iranske fotballforbundet, og bror til den avdøde landslagskapteinen Habib Khabiri, uttalte til New York Times: "It's a controversial issue. They are working on it. I can't tell what is going to happen"²⁰¹. Ifølge Khabiri var grunnen til at kvinner ikke fikk være tilskuere på fotballkamper at de kunne bli psykisk skadet av de følelsesladete utbruddene til de mannlige tilskuerne²⁰². En sportsjournalist bekreftet også at det var det stygge språket på stadionene som var noe av årsaken til at kvinner ikke fikk overvære fotballkamper²⁰³. Khabiri uttalte også at han var for kvinnefotball under forutsetning at de var dekket av sjal og tradisjonelle klær²⁰⁴.

En av pådriverne for kvinnefotballen var Faezeh Hashemi, datteren til den tidligere presidenten Rafsanjani. På våren 1998 begynte hennes kamp for kvinnefotball å bære frukter. Flere ayatollaher støttet hennes kamp for kvinnefotballen. Ayatollah Sanei uttalte at fotball for kvinner kunne tillates, dersom det ikke var mannlige tilskuere. Han fikk støtte av ayatollah Makarem Shirazi som sa at kvinnefotball kunne tillates, innenfor sine egne begrensninger, det vil si at det ble spilt foran publikum kun bestående av kvinner²⁰⁵.

Kampen for kvinnefotballen førte snart til resultater. 22. august 1998 deltok 40 kvinner i en fotballtrening for amatører på Hejab-stadionet i Teheran. Den kvinnelige treneren som styrte treningen sa etterpå: "Schoolgirls, students and older women were there that day simply because they love football"²⁰⁶. I 1998 ble det også, ved hjelp av Faezeh Hashemi, startet fotballturneringer innendørs. Samme året ble også de første fotballagene for kvinner dannet. For å få det til, ble kvinnefotball spilt kun foran

²⁰¹ New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

²⁰² Ibid.

²⁰³ Intervju med Taherpour Ferydoon, Teheran, 23. februar 2008

²⁰⁴ New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

²⁰⁵ Tehran Times, "Iran's Senior Clergy Agrees to Women's Football Matches", 14. mars 1998

²⁰⁶ UNESCOs nettsider, http://www.unesco.org/courier/1999_04/uk/dossier/txt12.htm, 29. august 2008

kvinnelige publikum. Niloofer Bassir, en ung kvinnelig fotballspiller sa til New York Times: ”Even my father cannot see me play at a stadium”. Da hun i 1998 så en reklame som inviterte kvinner til å spille innendørsfotball, var det ingen kvinner som kunne trene laget. Det endte med at Bassir fikk opplæring slik at hun kunne lede laget²⁰⁷. Kvinner begynte først å spille organisert innendørsfotball, og så utviklet det seg slik at de etter hvert begynte å spille vanlig fotball²⁰⁸. I 2001 ble fotballforbundet for kvinner opprettet²⁰⁹. Noen år senere, i 2006, ble også den første utendørsfotballkampen for kvinner spilt, da et iransk lag tok imot et tysk lag i Teheran. Også de tyske kvinnene på motstanderlaget måtte følge den strenge klesloven og dekke til håret da de spilte, selv om ikke noen menn hadde adgang til kampen²¹⁰.

Til tross for at kvinner som spilte fotball ikke kunne ha fedre, brødre eller andre menn som tilskuere, ble kvinnefotball populært. Ifølge en statistikk fra FIFA var det i 2000 i overkant av 2 500 registrerte kvinnelige fotballspillere i Iran. Dette tallet økte til nesten 11 000 i 2006²¹¹. Det var altså en voldsom interesse for fotball blant kvinner, noe som blir bekreftet av den store økningen i registrerte kvinnelige fotballspillere fra 2000 til 2006.

Valg og opptøyer

I 2001 var det igjen tid for presidentvalg. Ved hjelp av stemmene til mange unge gjorde Khatami et enda bedre valg enn i 1997. Han vant presidentvalget i mai 2001 med 80% av stemmene. Nå hadde reformistene fremdeles presidenten samt flertallet av plassene i parlamentet. Det betød imidlertid ikke at de konservative ikke hadde noe makt. Konservative hadde fremdeles kontrollen over militæret, det juridiske apparatet, samt radio og fjernsyn²¹². Etter parlamentsvalget i 2000 hadde Khamenei brukt makten sin til å stenge reformistiske aviser, arrestere opposisjonelle journalister og politikere, stoppe reformistiske demonstrasjoner, samt stoppe parlamentets forsøk på

²⁰⁷ New York Times, ”LIVES; Beckham’s Kid Sister”, 8. februar 2004

²⁰⁸ Intervju med Muhammadkhan Mahdieh, Teheran, 5. mars 2008

²⁰⁹ Khadejeh Sepanji, visepresidenten i det iranske fotballforbundet for kvinner, i forord til informasjonshefte om iransk kvinnefotball.

²¹⁰ BBC, ”Iran’s female fans yet to win equality”, 6. juni 2006

²¹¹ FIFAs statistikk ”Big Count 2006 – Statistical Summary Report by Association (female only)”

²¹² Mansfield, 2003: 373

å modifisere eksisterende lover. Etter Khatamis overlegne valgseier i 2001 økte det konservative regimets undertrykkelse av de reformistiske kreftene. Igjen ble aviser stengt og folk arrestert. Etter hvert begynte Khatamis moderate politikk å miste sin appell, spesielt blant universitetsstudenter. Noen studentledere uttalte at regimet ikke kunne endres innenfra, slik Khatami prøvde på²¹³.

Også for iransk fotball var det vanskelige tider. Landslaget var om høsten 2001 midt i en viktig kvalifisering til det kommende verdensmesterskapet i Sør Korea og Japan. Før siste kampen i gruppespillet ledet Iran gruppen, foran Saudi Arabia på andre plassen. Iran hadde blant annet slått sin tidligere fiende, Irak, i Teheran foran 100 000 tilskuere 12. oktober 2001²¹⁴. Etter denne seieren utartet feiringen seg til å bli voldelig, og flere tusen demonstranter ropte "Død over mullaene". Flere hundre mennesker ble arrestert²¹⁵.

I gruppespillets siste runde spilte Iran borte mot Bahrain, en antatt svakere motstand. Iran ville vinne gruppen og kvalifisere seg til verdensmesterskapet dersom de vant kampen. Bahrain overrasket imidlertid og slo Iran 3-1. Samtidig vant Saudi Arabia sin kamp mot Thailand. Dermed gikk Saudi Arabia forbi Iran, og fikk den etterlengtede første plassen i gruppen, som ga automatisk plass i det kommende verdensmesterskapet. Iran, på gruppens andreplass, måtte ut i kvalifiseringskamper for å komme til verdensmesterskapet²¹⁶.

I forkant av kampen mot Bahrain hadde president Khatami oppfordret folk til å unngå vill feiring dersom Iran vant kampen. Etter feiringen og den påfølgende voldelige demonstrasjonen etter kampen mot Irak, forventet også politiet problemer, og hadde politimenn stasjonert rundt i byen på steder det var forventet eventuelt bråk. Politiet advarte på forhånd supportere mot å true offentlig ro og orden. Etter at det overraskende tapet var et faktum, oppsto det rykter om at kampen var fikset. Noen rykter gikk ut på at det iranske laget hadde fått beskjed om å tape kampen, for å unngå

²¹³Cleveland, 2004: 531-532

²¹⁴New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Beats Iraq In Qualifier", 13. oktober 2001

²¹⁵New York Times, "Soccer Melees Keep Erupting in Iran, With a Political Message", 26. oktober 2001

²¹⁶FIFAs nettsider,

<http://www.fifa.com/worldcup/archive/edition=4395/preliminaries/preliminary=3847/index.html>, 23. oktober 2008

lignende scener som de etter kampen mot Irak²¹⁷. Andre rykter gikk ut på at de iranske myndighetene hadde instruert landslaget om å tape for å unngå like scener som i 1997 og 1998 da tusenvis av iranere strømmet landets gater for å feire²¹⁸.

Ryktene førte til nye opptøyer. Fotballfans i Teheran angrep banker og andre bygninger knyttet til myndighetene. Flere hundre av dem kom også i sammenstøt med politiet²¹⁹. Rundt 800 ble arrestert²²⁰. Dagen etter kampen fortsatte opptøyene. Mange plasser i Teheran satte politiet opp veisperringer, og jaget de demonstrerende gjengene. Mange ble slått av politiets batonger og arrestert. De voldelige opptøyene spredte seg også til Isfahan, Iran nest største by. Dette fikk Khamenei til å utsette en lenge planlagt tur til byen. Hans kontor uttalte at turen hans ble utsatt fordi han var blitt forkjølet²²¹.

Da Iran tapte mot Bahrain, måtte laget ut i to kvalifiseringskamper mot De Forente Arabiske Emirater. Den første kampen ble spilt i Teheran, og Iran vant 1-0. Iran hadde dermed et godt utgangspunkt foran returkampen. Etter kampen var det feiring på gatene i Teheran, med mennesker som danset, og biler som tutet. Feiringen utartet seg imidlertid da branner ble påsatt i enkelte nabolag, og fyrverkeri ble antent. Opprørspolitiet, forberedt på bråk, skjøt i luften og brukte batonger til å spre menneskemengdene flere steder i byen. Mange ble også arrestert og kjørt bort i minibusser som allerede var plassert forskjellige steder av byen i forkant av kampen. Av de arresterte etter opptøyene var det ifølge det iranske rettsapparatet om lag tusen personer mellom 13 og 17 år. Av disse skal mange ha tilbrakt flere dager i det beryktede Evin-fengselet i Teheran²²².

Opposisjonelle grupper fikk mye av skylden for opptøyene. Etter 11. september 2001, økte salget av satellittantenner, til tross for at det var ulovlig. Dette bidro til at flere iranere så på fjernsynskanaler som ble sendt fra Los Angeles og andre plasser utenfor Iran, og som ble styrt av opposisjonelle grupper i utlandet. Før kampen mot Bahrain,

²¹⁷ BBC, "Iran football fans clash with police", 22. oktober 2001

²¹⁸ Chehabi, 2002: 399-400

²¹⁹ BBC, "Iran football fans clash with police", 22. oktober 2001

²²⁰ New York Times, "Middle East: Iran: Soccer Or Politics Or Both?", 23. oktober 2001

²²¹ BBC, "Iran football clashes continue", 23. oktober 2001

²²² New York Times, "Soccer Melees Keep Erupting in Iran, With a Political Message", 26. oktober 2001

som Iran overraskende tapte, skal Zia Atabay, eieren av den opposisjonelle fjernsynskanalen NITV hatt en følelsesladet appell til seerne og bedt dem flomme ut i gatene for å la deres stemme for frihet bli hørt av det religiøse styret. Etter kampen, da tapet var et faktum skal Atabay ha fortalt seerne at laget ble instruert til å tape, og også påstått at en av spillerne ringte og fortalte ham det²²³. Myndighetene skyldte på de utenlandske fjernsynsstasjonene, i hovedsak fra Los Angeles, for å stå bak opptøyene²²⁴. Etter opptøyene satte også myndighetene i gang en runde med å konfiskere ulovlige satellittantenner for å hindre befolkningen i å se regimefiendtlig propaganda sent fra utlandet²²⁵.

31. oktober 2001 spilte Iran returkampen mot De Forente Arabiske Emirater. Før kampen var noen populære spillere på statlig fjernsyn og holdt appell der de ba fansen om ikke å gjøre feiring til opptøyer. Politiet var også i beredskap. Kampen endte med en 3-0 seier til Iran, som da var videre til en siste kvalifiseringsrunde mot Irland. Denne gangen utartet ikke feiringen seg til bråk. I stedet for å rope slagord mot regimet, feiret fans med å rope "Iran, Iran". I sentrum av Teheran var det også en to tonn stor kake, for anledningen der på grunn av en religiøs høytid, som ble delt ut til feirende fans²²⁶. Fotballoptøyene som hadde preget Iran høsten 2001 var nå over.

For å komme til verdensmesterskapet måtte Iran slå Irland over to kvalifiseringskamper. Den første kampen ble spilt i Irland, og endte 2-0 til hjemmelaget. Returkampen, som ble spilt i Teheran 15. november, endte med 1-0 seier til Iran. Irland vant tilsammen 2-1, og kvalifiserte seg dermed til verdensmesterskapet i Japan og Sør Korea²²⁷.

Fotballoptøyene i Teheran høsten 2001 illustrerer igjen forholdet mellom politikk og fotball i Iran. Fotball fungerte i denne sammenheng som en utløsende faktor, som den berømte dråpen som får begeret til å renne over. De grunnleggende årsakene til opptøyene var unge menneskers misnøye mot det sittende regimet i landet og det

²²³ New York Times, "Opposition TV Stations Stir Up Unrest in Fundamentalists Iran", 25. oktober 2001

²²⁴ New York Times, "Iranian Soccer Fans Celebrate; This Time, No Protest Breaks Out", 1. november 2001

²²⁵ BBC, "Iranian riots: Not just about football", 26. oktober 2001

²²⁶ New York Times, "Iranian Soccer Fans Celebrate; This Time, No Protest Breaks Out", 1. november 2001

²²⁷ New York Times, "PLUS: SOCCER; Ireland Wins Spot In the World Cup, 16. november 2001

samfunnet det hadde skapt, den samme misnøyen som endte med den overveldende seieren for Khatami i presidentvalget noen måneder tidligere, og for reformistene i parlamentsvalget året før. Myndighetene skyldte på opposisjonelle fjernsynsstasjoner i utlandet for å stå bak opptøyene. Kan hende disse fjernsynsstasjonene var en faktor bak opptøyene, at de forsterket opptøyene, men det er nok nærmest sannheten å hevde at den viktigste årsaken var stor frustrasjon over myndighetene, og at fotballkampene ga en ypperlig mulighet til å få ut denne frustrasjonen.

Kapitteloppsummering

Under Muhammad Khatamis presidentskap økte forbindelsen mellom politikk og fotball i Iran. Det hele begynte i 1997, samme året som han ble valgt. Da den overraskende seieren over Australia var et faktum, ”eksploदerte” Iran, og folk stormet ut i gatene og feiret på en måte landet ikke hadde sett maken til. Den iranske befolkningen feiret på en måte som hadde vært uakseptabel tidligere, men ingenting ble gjort med det, og seieren og den påfølgende feiringen huskes fremdeles godt i Iran. Feiringen ble også sett på som det første eksempelet på det åpnere iranske samfunnet mange iranere forventet under president Khatami.

Det iranske landslagets seier over Australia og deltakelse i verdensmesterskapet i Frankrike bidro til en økende popularitet for fotball i landet. På den samme tiden ble det også etablert flere nye aviser i landet. På grunn av den økende interessen for fotball, ble det etablert mange sportsaviser som skrev mye om fotball. Dette forsterket så populariteten og ikke minst oppmerksomheten til fotball. Idretten fikk etterhvert så mye oppmerksomhet at den til tider ble brukt som et springbrett for ambisiøse politikere som ville avansere oppover i hierarkiet. Idretten ble tydelig brukt for politisk gevinst.

Landslagets suksess førte også til at enda flere kvinner ble interesserte i fotball, og ønsket å spille fotball. Dette førte etterhvert til at det ble organisert kvinnefotball i landet, som det på midten av 1980-tallet ble advart mot av den daværende lederen av det iranske fotballforbundet, Behrooz Sohabeh, som nevnt tidligere. Etableringen av

fotballforbundet for kvinner i 2001 illustrerte en tydelig holdningsendring i Iran når det gjaldt kvinner og deres roller i samfunnet.

Khatami forsøkte også å bruke fotball for å få en diplomatisk gevinst, da han i januar 2000 sendte fotballandslaget til USA som en del av forsøket på å bedre forholdet mellom landene. Selv om Khatamis forsøk på å bedre forholdet til USA ikke var noen stor suksess, viser det igjen hvordan fotball har blitt brukt politisk i Iran

Den siste klare forbindelsen mellom politikk og fotball i Iran under Khatami fant sted høsten 2001. Tiden med Khatami som president var en periode med spenninger i det iranske samfunnet mellom reformvennlige krefter og konservative krefter. Høsten 2001 endte denne spenningen i voldelige opptøyer, etter flere fotballkamper, mellom demonstranter som ropte slagord mot myndighetene og opprørspoliti. Flere hundre mennesker ble arrestert. Fotballkampene var bare den utslagsgivende årsaken til opptøyene. De grunnleggende årsakene var skuffelse og misnøye med landets myndigheter.

Under Khatami ser vi igjen hvordan fotball har hatt politisk betydning for både den iranske staten, og det iranske samfunnet. Fotball hadde i denne perioden samlet stolte iranere bak landslaget, det hadde fungert som et springbrett for ambisiøse politikere, det hadde fungert som et diplomatisk verktøy, og fotball hadde til slutt vært den utløsende årsaken bak opptøyer og protester mot de iranske myndighetene, som ikke hadde innfridd manges håp om et åpnere iransk samfunn.

KAPITTEL 6: FOTBALL UNDER AHMADINEJAD

2005-2006

Ahmadinejad blir president

I 2005 var det igjen presidentvalg i Iran. Muhammad Khatami hadde allerede sittet som president i landet i to fireårsperioder, og kunne dermed ikke stille til gjenvalg. Det stilte syv kandidater til valget, deriblant den tidligere presidenten og relativt moderate Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, og den konservative borgermesteren i Teheran, Mahmoud Ahmadinejad. Valget fant sted fredag 17. juni. I forkant av valget var myndighetene i Iran mest bekymret for valgdeltakelsen, da de fryktet en boikott av valget. De fryktet at det ville være med på å undergrave landets politiske system. Valgdeltakelsen var ikke like stor som fire år tidligere, men det var likevel en god valgoppslutning. Noen stor boikott av valget ble det altså ikke. Stemmelokalene stengte klokken elleve om kvelden, fire timer senere enn planlagt. For å kunne vinne valget måtte en kandidat ha over 50 % av stemmene. På forhånd var det ingen kandidater som pekte seg ut på meningsmålingene. Dette viste seg også da stemmene ble talt. Ingen av de syn kandidatene klarte å få 50% av stemmene. Dermed ble ingen utropt til vinner av valget. I stedet ble det klart at en andre valgomgang måtte til, for første gang siden den islamske revolusjonen²²⁸.

Mahmoud Ahmadinejad hadde i forkant av valget ikke vært en av favorittene. På valgdagsmålingen som ble foretatt ledet Rafsanjani foran Mustafa Moin og Muhammad Baqer Qalibaf. I den andre valgomgangen ville valget stå mellom de to øverste plassene. Da valgresultatet ble kjent dagen etter valget, ble det klart at den andre valgomgangen skulle stå mellom Rafsanjani og Ahmadinejad. Dette medførte blant annet at Mehdi Karroubi, som endte på tredje plass anklaget kretsen rundt Ahmadinejad for valgfusk. Først uttalte innenriksdepartementet at Rafsanjani hadde tatt førsteplassen, Karroubi andreplassen, og Ahmadinejad tredjeplassen. En halvtime senere uttalte så vokterrådet, som egentlig har makt til å annullere valgresultatet, at Ahmadinejad hadde tatt førsteplassen. Resultatet ble uansett at den andre

²²⁸ New York Times, "Second Round Is Forced in Iranian Election", 18. juni 2005

valgongangen skulle stå mellom landets tidligere president og Teherans borgermester²²⁹.

Mahmoud Ahmadinejad var en omstridt mann i Iran. Kritikerne stemplet ham som en konservativ fundamentalist, som dersom han ble valgt, ville henge gardiner midt i heiser for å kjønnsdele dem, og kom til å styre landet på en Talibanlignende²³⁰ måte. Det som imidlertid hadde fanget velgerne da han holdt taler, var ikke hans snakk om strenge islamske verdier. Det som fenget de fleste var hans løfter om å sørge for pensjoner, helseforsikring og arbeidsledighetstrygd for kvinner, hans løfter om å bruke mer av statens penger på mindre utviklede samfunn, hans løfter om rentefrie lån til bøndene, hans løfter om å stabilisere priser, og ikke minst hans løfter om å øke lærerlønningene. Ahmadinejad ble populær ved å presentere seg som en ”islamsk Robin Hood” som ønsket om omfordele rikdommen i landet bort fra en liten, veldig rik del av samfunnet, til landets fattige. Rafsanjani fremmet seg selv ved å legge vekt på sine mange års erfaring i de iranske myndighetene. Ahmadinejad på den andre siden, lanserte seg selv som det motsatte av Rafsanjani; en enkel og religiøs mann som var sønn av en jernarbeider, og som ville kjempe for de fattige i landet dersom han skulle bli valgt. Ahmadinejads kampanje fikk mye ”medvind” i landsbyer og småbyer de siste dagene av valgkampen på grunn av hans beskjedne væremåte og hans løfter om mer økonomisk likhet i Iran²³¹.

Den andre valgongangen ble holdt fredag 24. juni, en uke etter det første valget. Rafsanjani fikk rundt 10 millioner stemmer, mens Ahmadinejad fikk rundt 17, 2 millioner stemmer ifølge innenriksdepartementet. Ahmadinejad vant altså en brakseier med rundt 61% av stemmene²³². Ifølge en anonym embetsmann fra innenriksdepartementet hadde fattige provinser stemt massivt på Ahmadinejad²³³.

Det var flere grunner til at den konservative Mahmoud Ahmadinejad vant presidentvalget. Begge resultatene av presidentvalgene i 1997, da Khatami vant, og i 2005 var, ifølge en artikkel i New York Times, et resultat av en befolkning som

²²⁹ New York Times, ”Iran Moderate Says Hard-Liners Rigged Election”, 19. juni 2005

²³⁰ Talibanstyret var et veldig konservativt islamistisk styre som hadde makten i Afghanistan fra 1990-tallet til 2001.

²³¹ New York Times, ”Upstart in Iran Election Campaigns as Champion of Poor”, 23. juni 2005

²³² New York Times, ”Winner in Iran Calls for Unity; Reformists Reel”, 26. juni 2005

²³³ The Times, ”Hardliner victorious in Iran”, 25. juni 2005

ønsket forandring. I 1997 ønsket store deler av befolkningen mer sosial frihet, mens i 2005 ønsket de økonomisk endring. Samtidig var befolkningen lei av Khatamis svikt når det gjaldt å få gjennomført sosiale og økonomiske reformer. Dette hadde medført at befolkningen ikke bare var skeptiske til de konservative, men også de reformistiske kreftene. En iraner uttalte til New York Times: "Iranians are not fed up with reforms because they still are interested in change, but what they are looking for is someone they can trust"²³⁴. Når valget stod mellom Rafsanjani og Ahmadinejad, ble sistnevnte kandidaten en kunne stole på. For mens Rafsanjani hadde kjørt en vestliginspirert kampanje med store og fargerike plakater hadde Ahmadinejad blitt avbildet på kampanjebrosjyrer sittende med bena i kryss på et persisk teppe, mens han spiste et beskjedent måltid bestående av brød og ost²³⁵. I tillegg ble Rafsanjani oppfattet som en representant for det sittende regimet, mens Ahmadinejad ble oppfattet som en utenfor maktsenteret i Teheran, selv om Ahmadinejad ble støttet av ayatollah Khamenei. Mens Ahmadinejad hadde stått i kø blant vanlige folk da han skulle avgi sin stemme, hadde Rafsanjani nesten oppført seg som en "kongelig" ved aldri å vise seg på gaten. Bildet av ham som en erfaren statsmann i den islamske republikken ble mer en ulempe enn en fordel. Rafsanjani, som også var en veldig rik forretningsmann, ble på mange måter syndebukken for den dårlige økonomiske situasjonen i landet²³⁶. Valget av Mahmoud Ahmadinejad skulle også få konsekvenser for fotballen i Iran.

Kvinnelige tilskuere?

Fra starten på den islamske republikken hadde kvinner blitt nektet adgang til fotballstadioner for å overvære fotballkamper. Dette medførte at kvinnelige fotballfans, som det var mange av, måtte snike seg inn på kamper, forkledd som menn. Interessen for fotball blant kvinner var også til stede før "mirakelet i Melbourne". For eksempel fortalte en teppehandler til New York Times, i forbindelse med verdensmesterskapet i 1998, at han to år tidligere hadde vært på en fotballkamp og sett en jente på tribunen, kledd som en mann. Hun ble imidlertid avslørt av de andre

²³⁴ New York Times, "Winner in Iran Calls for Unity; Reformists Reel", 26. juni 2005

²³⁵ The Times, "Hardliner victorious in Iran", 25. juni 2005

²³⁶ New York Times, "Winner in Iran Calls for Unity; Reformists Reel", 26. juni 2005

mannlige tilskuerne som pekte på henne slik at hun ble skremt og forlot tribunen²³⁷. Midt på 1990-tallet hadde forbudet vært et diskusjonstema i Iran²³⁸. Det neste tiåret fikk imidlertid forbudet større oppmerksomhet. I 2003 ga sågar en klubb i Teheran kvinner adgang til sitt lags hjemmekamper. I tillegg argumenterte direktøren for Paykan Club at lagets supportere ikke brukte obskøne slagord, som var begrunnelsen for forbudet. Han mente også at kvinners nærvær på lagets stadion ville forbedre spillernes moral²³⁹.

Debatten om kvinners rett til adgang til stadioner skulle imidlertid for alvor bli aktuelt i 2005. I begynnelsen av juni dette året fikk en gruppe kvinnelige fotballspillere fra Irans kvinnelige innendørsfotballiga lov til å se landskampen mellom Iran og Nord Korea på Azadi-stadionet i Teheran. Spillerne hadde spurt det iranske fotballforbundet om lov, og det måtte intens lobbyvirksomhet til før en del av dem fikk tillatelse. De iranske kvinnene ble plassert mellom to grupper av koreanske supportere, tilsynelatende for å minske deres kontakt med mannlige iranske tilskuere så mye som mulig²⁴⁰.

Debatten rundt kvinners rett til å gå på fotballkamper var blitt så aktuell at det også ble et tema under presidentvalget dette året. Rafsanjani, som prøvde å appellere til unge velgere, sa at han ønsket å oppheve forbudet. En kvinnelig student og fotballfan mente at dette løftet kunne være med og vinne valget for Rafsanjani fordi: "Many women are in love with football in Iran but they are frustrated that they cannot come to watch"²⁴¹.

Under den neste hjemmekampen mot Bahrain, 8. juni 2005, noen dager etter kampen mot Nord Korea, forsøkte en gruppe kvinner å tvinge seg inn på Azadi-stadionet. De protesterte utenfor stadionet med plakater om likestilling og menneskerettigheter. Etter at en av kvinnenenes bein ble klemt under stadionporten, lot myndighetene, ifølge New York Times, kvinnene komme inn på stadionet for å se den andre omgangen av kampen. Noen dager etter kampen mot Bahrain, 12. juni 2005, demonstrerte flere

²³⁷ New York Times, "A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998

²³⁸ Chehabi, 2002: 395

²³⁹ New York Times, "Iran Allows Women to Watch Soccer", 10. januar 2003

²⁴⁰ The Guardian, "Iranian women kick out against football ban", 6. juni 2005

²⁴¹ Ibid.

hundre kvinner mot kjønnsdiskriminering i Teheran. Selv om opprørspoliti holdt to demonstrerende grupper fra hverandre for å ikke la demonstrasjonen bli for stor, forløp demonstrasjonen uten flere forstyrrelser og oppløste seg selv etter en times tid²⁴². Ifølge Ziba Mir-Hosseini, en sosialantropolog hos University of London, forsterket markeringen 12. juni 2005 kvinneaktivistenes selvtillit²⁴³. Kvinners rettigheter og da også deres rett til å gå på fotballkamper var for alvor blitt satt på dagsorden. Dette ble også tydelig illustrert ved at Rafsanjani, en av favorittene i presidentvalget, støttet kvinnenes krav om å få adgang til fotballstadioner. Rafsanjani mislyktes, som nevnt tidligere, i presidentvalget senere i juni 2005, og den konservative Ahmadinejad vant.

Mens de fleste andre kandidatene under valgkampen i 2005 hadde kjempet for kvinnenes stemmer, hadde Ahmadinejad vært taus om kvinners rettigheter²⁴⁴. En skulle derfor tro at den konservative Ahmadinejad ikke ville gjøre noe for kvinners rett til å gå på fotballkamper, da han uansett hadde vunnet valget. Dette viste seg imidlertid ikke å stemme. Våren 2006 var forbudet mot kvinner på fotballstadioner fremdeles et omdiskutert tema. Under en landskamp mellom Iran og Costa Rica i Teheran 1. mars, forsøkte omlag 50 kvinnelige fotballfans å komme inn på Azadi-stadionet. De ble stoppet med makt av sikkerhetsstyrker²⁴⁵. Kort tid etter opphevet imidlertid presidenten det omstridte forbudet. 24. april 2006 holdt Ahmadinejad en tale på iransk fjernsyn, der han beordret lederen for organisasjonen for fysisk utdanning til å sørge for separate områder på stadioner for kvinner. Om oppheving av forbudet sa presidenten:

*The best stands should be allocated to women and families in the stadiums in which national and important matches are being held. The presence of women and families in public places promotes chastity*²⁴⁶

Presidenten begrunnet altså opphevingen av forbudet med at kvinner og familier ville fremme kyskhets. Opphevelsen ble naturligvis tatt godt imot av kvinnerettighetsgrupper. Kvinnen som brakk foten da hun havnet under stadionporten

²⁴² New York Times, "Hundreds of Women Protest Sex Discrimination in Iran", 12. juni 2005

²⁴³ Mir-Hosseini, "Is Time on Iranian Women Protesters' Side", Middle East Report, 16. juni 2006

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ CNN, "Iran split over female soccer fans", 1. mai 2006

²⁴⁶ The Guardian, "President lifts ban on women watching football in Iran", 25. april 2006

på Azadi-stadionet året før uttalte etter presidentens kunngjøring at det var en seier for kvinnebevegelsen²⁴⁷

Landets religiøse ledere var derimot ikke særlig positive. Seks viktige ayatollaher og flere parlamentsmedlemmer protesterte mot presidents avgjørelse, og begrunnet det med å si at islamsk lov forbød kvinner å se på fremmede menns kropp. På den samme tiden kunne kvinner forøvrig se fotballkamper på fjernsyn, og de hadde også adgang til både basketball- og volleyballkamper²⁴⁸. Ayatollah Fazel Lankarani gikk sågar så langt som til å utstede en fatwa²⁴⁹ mot kvinners tilstedeværelse på stadioner. Lederen for landets idrett sa først at kvinner ville få adgang til fotballkamper fra og med den neste sesongen, men modererte seg raskt, da han fortalte reportere at: ”The ban on single women still exists and we won’t allow single women to attend any games. Only women who come with their families will be allowed in”²⁵⁰.

Presidentens avgjørelse var tydelig omstridt.

Verre skulle det bli for kvinnene som ville se fotballkamper på stadioner. Ayatollah Khamenei hadde, som landets øverste leder, makten til å legge ned veto mot presidentens avgjørelser. Det var dette han gjorde i denne saken. I begynnelsen av mai la Khamenei ned veto mot å tillate kvinner å komme inn på fotballstadioner. Presidentens talsmann sa videre at Ahmadinejad kom til å gjøre som landets øverste leder ønsket²⁵¹. Ifølge en artikkel fra The Guardian mente noen analytikere at Ahmadinejad forventet at de religiøse lederne ville forby opphevingen av forbudet, og at det hele ble gjort for at han skulle virke som et offer for religiøs fanatisme, og dermed få økt støtte blant landets unge kvinner²⁵².

Omtrent samtidig kom filmen ”Offside” som omhandlet dette temaet. Den iranske regissøren Jafar Panahi hadde laget en film om en gruppe med jenter som utkledd som gutter snek seg inn på Azadi-stadionet for å se det iranske landslaget spille kamp. Jentene blir imidlertid avslørt, og blir passet på av vakter på utsiden av tribunen mens

²⁴⁷ International Herald Tribune, “Soccer: The delicate overlap between sports and politics”, 26. april 2006

²⁴⁸ BBC, ”Iran clergy angry over women fans”, 26. april 2006

²⁴⁹ Fatwa er et juridisk råd fra en islamsk lærd.

²⁵⁰ CNN, “Iran split over female soccer fans”, 1. mai 2006

²⁵¹ BBC, ”Iran women sports ruling vetoed”, 8. mai 2006

²⁵² The Guardian, “Why Iran loves Zidane”, 13. juli 2006

kampen pågår. Mye av filmen handler om den påfølgende diskusjonen mellom vaktene og jentene, om alt fra kvinnefotball, til filmens hovedtema, kvinners forbud mot å entre fotballstadioner. "Offside" vant sølvbjørnen under Berlins internasjonale filmfestival i februar 2006, men var ikke like populær hos de iranske myndighetene. Myndighetene nektet først Panahi å gjøre filmopptak til filmen på Azadi-stadionet, men han fikk likevel tillatelse ved å sende inn en falsk søknad om at en gruppe gutter skulle se fotballkampen. "Offside", som berører et kontroversielt tema, ble i tillegg forbudt å sende på landets offentlige kinoer²⁵³. Jafar Panahi mente også at Ahmadinejad hadde gjort saken vanskeligere for kvinner som ville ha adgang til stadionene. Han mente at presidentens kunngjøring om å oppheve forbudet, hadde tvunget de religiøse lederne til å ta et standpunkt. Mens begrunnelsen før var at kvinner ikke burde få adgang til stadionene på grunn av det stygge språket, begrunnet nå de religiøse lederne forbudet med at det var imot islamsk lov å la kvinner se fotballkamper fordi det var uislamsk for kvinner å se på fremmede menns ben selv om de så på uten begjær. Panahi sa at Ahmadinejads kunngjøring hadde åpnet en religiøs front mot å oppheve forbudet, og at det derfor ble umulig å løse problemet²⁵⁴.

Ifølge Asef Bayat, professor ved Leiden Universitet i Nederland, var iranske kvinners kamp for deltakelse i idrett en måte for dem å protestere mot myndighetens politikk mot kvinner, uten egentlig å protestere. Bayat kaller det en "none-movement". En slik "ikke-bevegelse" var at kvinner motsto mange av forbudene som myndighetene hadde skapt for dem gjennom trivielle, daglige handlinger i det offentlige rommet. Slike handlinger var å jobbe, å studere, å vise interesse for kunst og musikk, å stille til valg til politiske embeter, og ikke minst å delta i idretter²⁵⁵. For en kvinne å spille fotball vil altså kunne falle inn under denne kategorien. Det kan imidlertid ikke kvinners kamp for å få adgang til stadioner, siden dette var en kamp som ofte ble kjempet gjennom organiserte protester, eller ved å gjøre ulovligheter som å snike seg inn på et stadion, forkledd som en mann. Likevel var denne kampen en del av mange iranske kvinners kamp for likestilling, og den var også en måte å protestere for mer likestilling på et vis som var akseptabelt for myndighetene. Selv om mange konservative og religiøse ledere motsatte seg opphevelsen av forbudet mot kvinner på

²⁵³ Time Magazine, "Blowing The Whistle", 21. mai 2006

²⁵⁴ BBC, "Iran's female fans yet to win equality", 6. juni 2006

²⁵⁵ Bayat, 2007: 162

fotballstadioner, var det likevel en forståelig og godkjent kamp for kvinnene å kjempe. Kampen deres handlet om retten til å kunne følge sine helter direkte på stadionet, den handlet ikke om å angripe myndighetene eller den islamske statens fundament. Iranske kvinners kamp for å få adgang til stadioner som Azadi-stadionet, hvis navn betyr frihet, var også en del av kvinners kamp for mer frihet i Iran. Kvinner ville ha tilgang til Azadi - frihet, i dobbel forstand.

Verdensmesterskapet i Tyskland

Høsten 2005 var det atter en gang innspurt for kvalifiseringen til verdensmesterskapet i fotball. Iran hadde mislykkes i den forrige kvalifiseringen, noe som resulterte i opptøyene høsten 2001. Denne gangen gjorde Iran det så bra i gruppespillet at laget klarte å kvalifisere seg til verdensmesterskapet, som skulle holdes året etter i Tyskland²⁵⁶. Iran hadde kvalifisert seg til sitt tredje verdensmesterskap. Etter hvert som sluttspillet i Tyskland nærmet seg, trengte Iran å spille treningskamper, helst mot relativt bra motstand, for å være så godt rustet som mulig til alvoret skulle begynne. Iran forsøkte å invitere både gode landslag fra Europa og fra Sør Amerika til treningskamp. Irans forespørsler ble imidlertid avslått, og sågar enkelte ganger ikke besvart i det hele tatt, selv etter gjentatte forespørsler. Ifølge en artikkel fra The Times var årsaken president Mahmoud Ahmadinejad. Han hadde nylig kommet med mildt sagt kontroversielle uttalelser om at Holocaust var en myte, og at alle jøder burde bli deportert tilbake til Europa. Europeiske lands ledere ville helst unngå å møte ham, hvertfall bli fotografert sammen med ham. Det rumenske fotballforbundet ble for eksempel i desember 2005 presset av landets utenriksdepartement til å avslå invitasjonen fra det iranske fotballforbundet. Iran hadde invitert lag som Romania og andre gode lag til å spille treningskamp 1. mars 2006²⁵⁷. Motstanderen endte opp med å bli Costa Rica, som definitivt ikke er en internasjonal stormakt i fotball. Kampen ble spilt i Teheran og endte med en iransk 3-2 seier²⁵⁸. Dette var forøvrig også

²⁵⁶ FIFAs nettsider, <http://www.fifa.com/worldcup/archive/germany2006/preliminaries/index.html>, 8. November 2008

²⁵⁷ The Times, "Iran under friendly fire", 2. januar 2006

²⁵⁸ FIFAs nettsider, <http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html#>, 8. november 2008

fotballkampen da en gruppe kvinnelige fotballfans forsøkte å komme seg inn på, for kun å bli stoppet med makt av sikkerhetsstyrker.

Irans forberedelser til verdensmesterskapet fortsatte å være problematiske. Først krevde den tidligere tyske landslagsspilleren Wolfgang Overath at Iran skulle bli kastet ut av verdensmesterskapet på grunn av Ahmadinejads påstander om Holocaust. Overath, som ble støttet av partiet De Grønne, mente at Ahmadinejad brøt tysk lov om benektelse av Holocaust²⁵⁹. Tyske embetsmenn sa imidlertid at de, etter FIFAs reglement, ikke kunne forby en statsleder fra å besøke verdensmesterskapet. Saken løste seg da Ahmadinejad i stedet delegerte landets visepresident, Muhammad Aliabadi, til å delta²⁶⁰. Ikke lenger etterpå trykket en tysk avis en provoserende karikaturtegning. 14. februar 2006 trykket avisen Der Tagesspiegel en karikatur som viste fire iranske spillere med eksplosiver festet til brystet sammen med bildeteksten: "Why the German Army should definitely be used during the football World Cup". Ved siden av karikaturen hadde avisen skrevet at den ikke mente å så tvil om integriteten til de iranske spillerne. Den iranske ambassaden krevde likevel en unnskyldning, og kalte karikaturen for en umoralsk handling²⁶¹. Dette skjedde midt i den såkalte "karikaturstriden", der også norske aviser trykker karikaturer som ble møtt med raseri i store deler av den muslimske verdenen, også i Iran.

Da verdensmesterskapet endelig begynte hadde Iran høyere forventninger til laget sitt enn i 1998, forrige gang landslaget deltok i et verdensmesterskap. Ifølge Adel Ferdosipour, en velkjent fotballkommentator i Iran, forventet mange iranere at laget deres skulle gå videre fra det mange anså som en enkel gruppe med Iran, Mexico, Portugal og Angola²⁶². Landet hadde flere gode utenlandsproffer, deriblant flere i den tyske toppserien. En av landets beste fotballspillere, Ali Karimi, hadde også havnet i tysk fotball da han ble kjøpt fra Persepolis av Bayern München. Han hadde også fått utmerkelsen som årets spiller i Asia²⁶³. Irans første kamp skulle være mot Mexico,

²⁵⁹ The Times, "Iran under friendly fire", 2. januar 2006

²⁶⁰ New York Times, "World Cup Tests Iranians' Ability to Have Fun in Public", 10. juni 2006

²⁶¹ The Guardian, "Iran demands apology over German cartoon", 15. februar 2006

²⁶² Intervju med Ferdosipour Adel, Teheran, 31. mai 2008

²⁶³ The Times, "Iran under friendly fire", 2. januar 2006

som også var forhåndsfavoritt. Iran ble likevel vurdert til å være godt nok til å kunne utfordre Mexico²⁶⁴.

Irans deltakelse under verdensmesterskapet var i aller høyeste grad politisk ladet, mye på grunn av Ahmadinejads utenrikspolitiske uttalelser og på grunn av konflikten rundt landets atomprogram. I forkant av åpningskampen uttalte en av de iranske landslagsspillerne, Muhammad Nosrate: "There are pressures on our country, false propaganda, due to the nuclear program. We want to prove who we are in sports"²⁶⁵. Den politiske spenningen rundt den iranske deltakelsen i verdensmesterskapet påvirket tydelig også spillerne. Før mesterskapet hadde også president Ahmadinejad vært på en av landslagets treninger før de dro til Tyskland. Ahmadinejad hadde hatt på seg en landslagsdrakt og fotballsko, og spilt litt ball sammen med spillerne. Det hele ble grundig dekket av iransk media²⁶⁶. Presidenten benyttet seg altså av muligheten til å assosiere seg med fotball og landets landslagshelter.

Kampen mot Mexico skulle spilles i Nürnberg. Noen timer før kampen hadde noen hundre medlemmer av en lokal jødisk gruppe protestert mot Ahmadinejad i Nürnbergs gamleby²⁶⁷. I forkant av verdensmesterskapet hadde også tyske nynazister uttalt at de ville holde arrangementer i solidaritet med Ahmadinejad på grunn av hans angrep på jøder og Israel. Disse arrangementene ble likevel avlyst, delvis fordi de fikk forbud av politiet og domstolene å holde dem, men også fordi de ikke ville ødelegge Tysklands ansikt utad under verdensmesterskapet²⁶⁸. Irans åpningskamp mot Mexico ble i tillegg spilt på Franken-stadionet, som ligger ved siden av den store plassen der nazistene samlet store masser til nazistpartisamlinger før andre verdenskrig. Selve kampen gikk dårlig for Irans del. Laget skuffet og spilte dårlig. Da kampen var over hadde Mexico vunnet fortjent 3-1²⁶⁹.

Resten av verdensmesterskapet gikk også dårlig for det iranske laget. I lagets andre kamp skulle de møte gruppens beste lag, Portugal. Det endte med 1-0 seier til Portugal. I lagets siste kamp, som ble spilt 21. juni 2006, skulle det iranske laget spille

²⁶⁴ New York Times, "World Cup Tests Iranians' Ability to Have Fun in Public", 10. juni 2006

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ The Guardian, "Why Iran loves Zidane", 13. juli 2006

²⁶⁷ New York Times, "With Politics as a Player, Iran loses Its Opener", 12. juni 2006

²⁶⁸ The Guardian, "Iran team face mass protest", 11. juni 2006

²⁶⁹ New York Times, "With Politics as a Player, Iran loses Its Opener", 12. juni 2006

mot det antatt svakere laget til Angola. Også i denne kampen skuffet det iranske laget som bare klarte å spille uavgjort, 1-1, mot Angola. Iran endte på sisteplass i gruppen²⁷⁰. Mesterskapet hadde vært en stor fiasko for det iranske landslaget, som hadde større forventninger knyttet til seg enn hva det klarte å innfri.

Selv om Iran gjorde det dårlig i mesterskapet, var det andre lag som hadde betydelig større suksess. De to lagene som til slutt gjorde det best var Frankrike og Italia. Da semifinalene var ferdigspilt, ble det klart at disse to nabolandene skulle møtes i finalen. Zinedine Zidane, den franske spilleren med algerisk opphav skulle spille en av hovedrollene i kampen. Finalen var også Zidanes siste kamp før han la opp. Kampen begynte bra for Frankrike. Tidlig i førsteomgangen fikk Frankrike straffespark etter at italienske Marco Materazzi felte en fransk spiller. Straffesparket ble tatt av Zidane, som plasserte det via tverrliggeren og i mål. Frankrike ledet 1-0. Senere i førsteomgangen fikk Italia et hjørnespark, som Materazzi skallet i mål. Stillingen var nå 1-1. Andreomgangen ble unnagjort uten flere mål, og det var duket for ekstraomganger. Den første ekstraomgangen forløp også uten scoring, men i den andre ekstraomgangen skjedde det som kom til å bli verdensmesterskapets mest omtalte episode. Zidane var på vei tilbake etter et fransk angrep, da han plutselig snudde seg mot Materazzi og skallet ham hardt i brystkassen. Zidane ble utvist, og Frankrike ble redusert til ti mann. Fjernsynsbildene viste etterpå at Materazzi i forkant av nedskallingen hadde kløpet Zidane i brystet, og at det så var en ordveksling mellom Zidane og Materazzi som så fikk Zidane til å reagere voldsomt. Kampen endte med at Italia ble verdensmestre etter at de vant på straffesparkkonkurranse, og Zinedine Zidane ble den store syndebukken²⁷¹.

Zidane, med sin algeriske bakgrunn, var imidlertid ingen syndebukk i Iran. Her fikk her skryt for handlingen som hadde fått ham utvist. Ifølge The Guardian sendte Alaeddin Boroujerdi, parlamentsmedlem og leder av det iranske parlamentets utenrikskomité, et brev til Zidane der han gratulerte ham for å sin reaksjon og forsvar mot fornærmelser mot hans islamske identitet. Boroujerdi var ikke alene om å lovprise Zidane. Den konservative avisen Kayhan hadde to bilder av nedskallingen på

²⁷⁰ FIFAs nettsider, <http://www.fifa.com/worldcup/archive/germany2006/results/index.html>, 8. november 2008

²⁷¹ VG, "Zidane ble syndebukk i avskjedskampen", 10. juli 2006

forsiden, sammen med en overskrift som omtalte det som Zidanes stolte farvel, og at verdensmesterskapets beste spiller forsvarte sin islamske identitet. Det Boroujerdi og Kayhan mest sannsynlig ikke visste, var at Zidane omtalte seg selv som en ikke-praktiserende muslim, var gift med en ikke-muslimsk danser fra Spania som han hadde fire barn med, hvorav ingen hadde muslimske navn²⁷². Det hele illustrerer likevel hvordan fotball ofte ble brukt i en politisk sammenheng i Iran.

Suspensjon fra FIFA

I forkant av verdensmesterskapet i Tyskland var det, ifølge Adel Ferdusipour, kritikk mot landslagets trener, kroatiske Branko Ivankovic. Til tross for at han hadde klart å lede Iran til verdensmesterskapet, ble laget hans kritisert for ikke å spille attraktiv nok fotball. Etter fiaskoen i verdensmesterskapet, returnerte Ivankovic aldri til Iran. Han hadde en kontrakt med det iranske fotballforbundet som strakte seg til noen måneder etter verdensmesterskapet. Den dagen da Iran bare klarte uavgjort mot Angola, og verdensmesterskapet var over for det iranske laget, ble fotballforbundets president, Muhammad Dadkan, sparket. Dette førte til at kontrakten med fotballforbundet ble, av Ivankovic, sett på som terminert, og dette var en av årsakene til at han ikke returnerte, sammen med den enorme skuffelsen i Iran til landslagets prestasjoner²⁷³. Muhammad Dadkan hadde blitt sparket av sjefen for den statskontrollerte organisasjonen for fysisk utdanning. Dadkan motsatte seg sparkingen, men press fra innflytelsesfulle mennesker i regimet sørget for å opprettholde sparkingen. Dadkan påsto at han hadde blitt utsatt for personlig hets, blant annet ved å bli kalt en "sionistisk kollaboratør". Han påsto også at han hadde fått et brev fra organisasjonen for fysisk utdanning som sa: "We don't allow federations to become independent islands"²⁷⁴.

FIFA likte ikke måten Dadkan ble sparket på. I august 2006 ga både FIFA og AFC²⁷⁵ det iranske fotballforbundet en tidsfrist, 15. november, på å gjeninnsette forbundets valgte president, Muhammad Dadkan. Da det iranske forbundet ikke overholdt tidsfristen, vedtok FIFA 23. november 2006 å suspendere det iranske fotballforbundet

²⁷² The Guardian, "Why Iran loves Zidane", 13. juli 2006

²⁷³ Intervju med Ferdosipour Adel, Teheran, 31. mai 2008

²⁷⁴ The Guardian, "Fifa suspends Iran for 'government meddling'", 24. november 2006

²⁷⁵ AFC er det asiatiske fotballforbundet

fra all internasjonal aktivitet på grunn av brudd på artikkel 17 av FIFAs vedtekter²⁷⁶.
Artikkel 17 lyder som følger:

Article 17 Bodies

- 1. A Member's bodies shall be either elected or appointed in that Association. A Member's statutes shall provide for a procedure that guarantees the complete independence of the election or appointment*
- 2. Any Member's bodies that have not been elected or appointed in compliance with the provisions of par. 1, even on an interim basis, shall not be recognised by FIFA.*
- 3. Decisions passed by bodies that have not been elected or appointed in compliance with par. 1 shall not be recognised by FIFA.²⁷⁷*

Det iranske fotballforbundet ble altså suspendert fra FIFA på grunn av statlig innblanding i forbundet, noe som er i strid med FIFAs vedtekter, som krever av alle medlemsforbundene skal være helt uavhengige av myndigheter. Å bli suspendert fra FIFA, og all internasjonal aktivitet, er alvorlig for ethvert fotballforbund. Det innebar at det iranske landslaget, klubblag og dommere, som alle var medlemmer av det iranske fotballforbundet, ble forhindret i å delta i internasjonale konkurranser og aktiviteter. Dette var en alvorlig situasjon for det iranske forbundet.

FIFAs suspensjon varte imidlertid ikke særlig lenge. Suspensjonen ble opphevet 19. desember 2006 etter gjentatte forhandlinger mellom FIFA, AFC, det iranske fotballforbundet og organisasjonen for fysisk utdanning. Forhandlingene resulterte i at det ble opprettet et overgangsstyre for det iranske fotballforbundet. Dette overgangsstyret skulle administrere iransk fotball på nasjonalt og internasjonalt nivå, det skulle planlegge og vedta nye vedtekter for det iranske fotballforbundet basert på FIFAs vedtekter, og til slutt skulle det organisere valg for det fremtidige lederskapet av det iranske fotballforbundet basert på de nye vedtektene og med støtte fra FIFA og AFC. Umiddelbart etter at suspensjonen var opphevet kunne det iranske landslaget, klubblag og dommere igjen delta i internasjonale turneringer og aktiviteter²⁷⁸. Etter at

²⁷⁶ FIFA, "FIFA suspends Iran Football Federation", 23. November 2006

²⁷⁷ FIFA Statutes, Article 17

²⁷⁸ FIFA, "FIFA lifts suspension of IR Iran Football Federation", 20. desember 2006

opphevelsen av suspensjonen var kunngjort, kom FIFAs president Sepp Blatter med en forsonende melding til de iranske myndighetene: "I'm grateful to the political leaders in Iran for understanding that we're not dealing with the internal running of their country"²⁷⁹.

Kapitteloppsummering

De to første årene av Mahmoud Ahmadinejads presidentskap var det flere episoder der det var forbindelser mellom politikk og fotball. I likhet med sine forgjengere kunne heller ikke Ahmadinejad være likegyldig til fotball. Allerede under valgkampen sommeren 2005 var forbudet mot kvinner på fotballstadioner kommet på dagsorden i Iran. Forbudet fikk etterhvert såpass mye oppmerksomhet at Ahmadinejad gikk til det meget overraskende skrittet å oppheve forbudet. Ifølge Mir-Hosseini var denne avgjørelsen så overraskende at den også fikk mye oppmerksomhet i internasjonale medier²⁸⁰. I tillegg kom filmen "Offside", som også ga forbudet internasjonal oppmerksomhet. For kvinnene det involverte, fikk det derimot få konsekvenser, siden ayatollah Khamenei la ned veto mot opphevelsen, og presidenten da ikke hadde noe annet valg enn å følge landets velayat-e faqih. En kan også diskutere hvorvidt Ahmadinejads avgjørelse var en populistisk avgjørelse, eller om det faktisk var en ekte forsøk på å oppheve forbudet. Uansett illustrerte det at kampen for at kvinnelige fans skulle få lov til å se fotball på fotballstadionene var blitt en så stor sak, at landets president ikke kunne være likegyldig til den. Saken viser også hvordan fotball igjen ble en slags møteplass for stat og samfunn i Iran, ved at fotball ble en kampsak for iranske kvinneaktivister.

Senere under Ahmadinejad var det flere eksempler på forbindelse mellom politikk og fotball, blant annet da det iranske landslagets deltakelse under verdensmesterskapet i Tyskland ble preget av politiske protester mot landets president. Verdensmesterskapet, med all mediadekningen det alltid får, ble en god anledning for å få mye oppmerksomhet rundt politiske protester, slik det også var under verdensmesterskapet

²⁷⁹ BBC, "Fifa lifts Iran international ban", 20. desember 2006

²⁸⁰ Mir-Hosseini, "Is Time on Iranian Women Protesters' Side", Middle East Report, 16. juni 2006

i Frankrike i 1998 da opposisjonelle iranske grupper benyttet verdensmesterskapet til å protestere mot de iranske styresmaktene.

I det andre året av Ahmadinejads presidentskap ser vi en mer formell tilknytning mellom politikk og fotball da det iranske fotballforbundets president ble sparket av den statlige organisasjonen for fysisk utdanning. Denne direkte tilknytningen mellom iransk fotball og myndighetene gikk derimot ikke upåaktet hen. Den brøt med FIFAs vedtekter, og de bestemte seg for å gå til det drastiske steget å suspendere det iranske fotballforbundet fra FIFA. Suspendasjonen varte imidlertid ikke lenge, og ble opphevet helt mot slutten av 2006 da det iranske fotballforbundet godtok FIFAs krav.

Under president Mahmoud Ahmadinejad fikk fotball politisk betydning både for de iranske myndighetene, og for det iranske samfunnet. Deler av samfunnet brukte fotball som en del av kampen for kvinners rettigheter, mens myndighetene forsøkte å få kontroll over landets fotballforbund etter at det iranske landslaget hadde skuffet en hel nasjon.

KAPITTEL 7:

OPPSUMMERING, ANALYSE & KONKLUSJON

Oppsummering

Temaet for denne avhandlingen var å skrive om forbindelsen mellom fotball og politikk i Iran etter den islamske revolusjonen i 1979 og fram til og med 2006. I denne perioden var fotball noe iranske ledere måtte ta stilling til, enten de var positive eller negative til idretten. Kort tid etter den islamske revolusjonen var det motstand mot fotball blant noen av landets politikere, men Khomeini skal ha overstyrt dem som ville forby idretten som u-islamsk. Så selv om idretten etter hvert havnet i skyggen av krigen mot Irak, tok de iranske makthaverne stilling til idretten. Den ble sågar benyttet som en del av krigspropagandaen mot Irak. Fotball fikk altså, under Khomeini, politisk betydning for de iranske myndighetene. For det iranske samfunnet var idretten fremdeles kun en morsom aktivitet.

Under president Rafsanjani kom dette til å forandre seg. Fra nå av kom fotball også til å ha betydning for den iranske befolkningen, og ikke bare for de iranske myndighetene. På denne tiden var fotballstadioner begynt å fungere som arenaer for iranske menn å få utløp for frustrasjon de ikke kunne få utløp for andre steder i den iranske offentligheten. Myndighetene innså også hvordan suksess på fotballbanen kunne være med å glede befolkningen, og begynte å satse mer på idretten på begynnelsen av 1990-tallet. Selv om det var episoder på forbindelse mellom politikk og fotball under Rafsanjani, var det likevel få episoder, sammenliknet med den neste presidentperioden.

Under president Khatami var det betydelig flere episoder som viste forbindelser mellom politikk og fotball i Iran. Allerede samme året som Khatami ble president, ”okkuperte” et feirende folkehav de iranske gatene etter at landet hadde beseiret Australia. Fotball utløste det første eksempelet på det åpnere samfunnet den iranske befolkningen forventet av Khatami. Landslagets suksess førte til en økning i interessen for fotball, også blant mange av landets kvinner. Det hele kulminerte i 2001,

da det iranske fotballforbundet for kvinner ble etablert. Fotball hadde gitt iranske kvinner en ekstra mulighet til å ta del i samfunnet på. Den økende interessen til fotball kom også samtidig med en økning i antall aviser og tidsskrifter, noe som resulterte i en ”bølge” av nye sportsaviser. Disse skrev mye om fotball og forsterket oppmerksomheten som fotball fikk i Iran. Denne oppmerksomheten ble etterhvert så stor at fotball noen ganger fungerte som et springbrett for ambisiøse politikere. Dette kom bare til å fortsette og ble også tydelig i valgkampen i 2005, da blant annet Rafsanjani sa seg positiv til å oppheve forbudet mot kvinner på fotballstadioner, for å sanke flere stemmer fra den kvinnelige velgermassen. Også Ahmadinejad kom til å assosiere seg med fotball, som da han besøkte det iranske landslagets trening i forkant av verdensmesterskapet i 2006. President Khatami forsøkte også å bruke fotball på en utenrikspolitisk måte da det iranske landslaget i 2000 dro på turne til USA, som en del av arbeidet med å forsøke å bedre den diplomatiske forbindelsen mellom landene. Under Khatami viste fotball også spenningene i landet mellom reformvennlige krefter og konservative krefter da fotballkamper høsten 2005 utløste flere voldelige opptøyer i landet. Fotballresultatene var bare den utløsende årsaken til opptøyene som handlet om folks misnøye med de iranske myndighetene. Fotball hadde i aller høyeste grad politisk betydning både for den iranske staten, og for den iranske befolkningen under Muhammad Khatami.

Under president Mahmoud Ahmadinejad var det også flere eksempler på forbindelser mellom politikk og fotball i Iran. Først var presidenten selv delvis skyldig i å gi forbudet mot kvinner på iranske fotballstadioner internasjonal oppmerksomhet, da han veldig overraskende valgte å oppheve forbudet. Han var med på å gi kvinneaktivistene i Iran publisitet. I denne saken hadde fotball politisk betydning både for det iranske samfunnet, og for iranske myndigheter. For det iranske samfunnet var fotball en arena for kampen for kvinners rettigheter, men for Ahmadinejad ble hans opphevelse av forbudet en politisk manøver. Politikere gjør ofte politiske manøvrer for selv å tjene på det. Ahmadinejad er ikke noe unntak, og ville med opphevelsen kunne fått mer støtte blant kvinnelige og moderate velgere. Og presidenten trengte støtte, etter at han i utlandet ble møtt med store protester etter blant annet kontroversielle uttalelser om Holocaust og Israel, noe som førte til demonstrasjoner mot det iranske landslagets deltakelse i verdensmesterskapet i Tyskland sommeren 2006. Landslagets innsats i verdensmesterskapet var en stor skuffelse for de fleste

iranere, og i slutten av 2006 fant det sted en mer formell tilknytning mellom fotball og politikk i Iran som til slutt endte med suspensjon fra FIFA. Heldigvis for iransk fotball, og kanskje også landets ledere, ble denne suspensjonen kortvarig, og fikk ingen store konsekvenser for landets fotball.

Forbindelsen mellom fotball og politikk i har hele tiden vært til stede i Iran etter den islamske revolusjonen, slik den også var til stede før revolusjonen. Det har imidlertid vært en utvikling. Under Khomeini hadde fotball mest politisk betydning for de iranske myndighetene, men ikke så mye betydning for den iranske befolkningen. Etterhvert fikk fotball også betydning for det iranske samfunnet, slik at under president Ahmadinejad hadde fotball blitt til en møteplass mellom stat og samfunn i landet.

Analyse

En kan spørre seg hvorfor Iran har hatt så slike nære forbindelser mellom politikk og fotball. Jeg tror det er forskjellige årsaker til de forskjellige situasjonene. Noen av årsakene kan vær unike for Iran. Fotball i Iran har en tosidig politisk betydning. På den ene siden kan fotball ha politisk betydning for myndighetene, mens på den andre siden kan idretten ha politisk betydning som samfunnet, eller vanlige folk om en vil. Fotball har til tider fungert som en slags møteplass mellom den iranske staten og det iranske samfunnet.

Det finnes flere eksempler på at iranske ledere har assosiert seg med fotball. Før den islamske revolusjonen assosierte den siste shahen seg med fotball. Etter revolusjonen ser vi at dette også fortsatte. Khomeini hadde fotballspillere til audiens i sin egen residens. Khatami ble støttet av flere fotballspillere da han ble valgt som president i 1997. Den som kanskje har assosiert seg mest med fotball, er imidlertid Mahmoud Ahmadinejad. Han opphevet forbudet mot kvinner på fotballstadioner, og han kledde seg i fotballutstyr og besøkte en landslagstrening. Mulig han er oppriktig fotballinteressert, men begge disse handlingene ser mest ut som politisk manøver. Ahmainejad er en konservativ politiker, men han er samtidig også en populistisk politiker, som da han før valget i 2005 lovet at han skulle gjøre situasjonen for de

fattige i landet bedre. Og når man vet at Rafsanjani, før det samme valget, uttalte at han var for å oppheve forbudet mot kvinner på fotballstadioner, ser det mer og mer ut som et politisk trekk av Ahmadinejad å oppheve forbudet. Avisen The Guardian skrev også at flere analytikere mente at Ahmadinejad hadde vært fullt klar over at opphevingen ville bli avslått av landets religiøse ledere, men at det hele var et politisk trekk for å gjøre ham mer populær blant landets unge kvinner, som var en viktig velgergruppe. Samtidig kan en spørre seg hvorfor han i så fall gjorde det mindre enn et år etter presidentvalget, og tre år før det neste. Dersom det var en taktisk handling for å få politisk støtte av en bestemt velgergruppe, ville det vært mer logisk å gjøre det senere, da det nærmet seg et viktig valg igjen. Handlingen hans kan likevel være et taktisk valg, selv om det var lenge før det neste presidentvalget. Våren 2006 var Ahmadinejad under sterkt press på grunn av hans mange kontroversielle utenrikspolitiske uttalelser. Selv om det meste av presset kom fra utlandet, var det også nødvendig med støtte fra befolkningen i Iran. Da kan opphevelsen av forbudet sees på som en handling for å få økt støtte av den iranske befolkningen, og da spesielt den delen som sympatiserte med de moderate kreftene i iransk politikk. Det hele kan i tillegg være et taktisk trekk for å forsøke å bedre inntrykket av ham i utlandet. Kan hende det også var et forsøk på å virke som en moderat politisk leder som ønsket å bedre kvinners rettigheter i Iran. Det kan selvsagt også hende at han faktisk ønsket at kvinner skulle få lov til å få adgang til landets fotballstadioner, og at han ikke var klar over at Khamenei ville nedlegge veto mot det. For å ha fått størst politisk gevinst av å oppheve forbudet, måtte nok forbudet faktisk bli opphevet, og kvinner fått lov til å se fotball på stadioner. Da dette ikke skjedde, er det sannsynlig at denne gesten mot kvinner, raskt ble glemt av den velgergruppen han kunne fått mer støtte fra.

Da Mahmoud Ahmadinejad besøkte landslagets trening i forkant av verdensmesterskapet i 2006, iført den iranske landslagsdrakten, ser dette imidlertid ut som et tydeligere forsøk på å assosiere seg med fotball og landslaget, som var veldig populært, og som det var knyttet store forventninger til på forhånd. Fotball var populært, spesielt blant unge i landet. Etter en overbevisende kvalifisering var det også mange som forventet gode resultater i verdensmesterskapet. Da kan det se ut som god reklame for presidenten å bli sett sammen med landets fotballhelter, som mange forventet kom til å dra til Tyskland og bli enda større helter på grunn av suksess der. I tillegg ønsket han kanskje å fremstå som mer moderat og ungdommelig.

Hvor stor den politiske gevinsten faktisk ble, er vanskelig å si. Jeg vil tro at dersom folk allerede mislikte Ahmadinejad, ville ikke deres inntrykk av ham bli så veldig forbedret av at han stilte opp med iransk landslagsdrakt sammen med det iranske landslaget, selv om folk var ivrige fotballsupportere. Så mye påvirkningskraft ligger ikke i fotball. I boken "Football against the enemy", skriver Simon Kuper om verdensmesterskapet i Argentina i 1978. De argentinske generalene som styrte landet trodde at verdensmesterskapet, med argentinsk suksess, ville få den fotballelskende argentinske befolkningen til å glemme den politiske undertrykkelsen og de mange forsvinningene. Argentina vant mesterskapet, men som Kuper skriver: "the generals had forgotten the cadavers. People can think. If they are poor and frightened, and champions of the world, they are pleased to be champions of the world and upset to be poor and frightened"²⁸¹. Også i Iran kan folk tenke.

Iran er ikke et enestående tilfelle når det gjelder makthavernes interesse for idretten. Fotball har også vært viktig for andre lands statsledere, de fleste av dem ledere for autoritære styrer. På 1930-tallet poserte ofte Benito Mussolini med det italienske landslaget, som vant verdensmesterskapene i 1934 og 1938. Silvio Berlusconi, som etterhvert har blitt italiensk statsminister flere ganger, kjøpte i 1986 den italienske fotballklubben AC Milan. Noen år senere grunnla han det politiske partiet Forza Italia, hvis navn er identisk med et heiarop, og kalte partiets kandidater Azzurri, som også er kallenavnet på det italienske landslaget. Et annet eksempel kommer fra Irak, der Saddam Husseins sønn Uday styrte landets idrett, og fikk irakiske fotballspillere torturert dersom de hadde levert skuffende resultater²⁸². Iran må kunne sies å være en autoritær stat, siden landets mektigste leder ikke blir valgt. Landets ledere har på mange måter fortsatt tradisjonen fra andre autoritære ledere med å assosiere seg med fotball. Så kan en spørre seg hvorfor ledere i autoritære regimer tilsynelatende er mer opptatt av fotball enn andre ledere. For det første kan det hende at media fokuserer mer på det når ledere fra slike land er opptatt av fotball, enn når demokratiske ledere er opptatt av idretten. Det kan imidlertid også tenkes at fotball blir sett på som "folkets opium", og at ledere i autoritære regimer er mer opptatt av fotball enn demokratiske ledere fordi det er en populær idrett som i seg selv fenger og interesserer store mengder med mennesker, og at dersom man forsterker interessen og

²⁸¹ Kuper, 1996: 173-179

²⁸² New York Times, "The World's Game Is Not Just A Game", 26. mai 2002

oppmerksomheten rundt idretten, tror en at en kan ta oppmerksomhet bort fra saker og spørsmål som disse lederne helst ikke vil skal få oppmerksomhet, slik de argentinske generalene ønsket i 1978.

En annen måte de iranske myndighetene har forsøkt å bruke fotball på, er som et verktøy til å samle befolkningen bak regimet. Det iranske regimet brukte fotball under krigen mot Irak som en del av krigspropagandaen, hvis mål er å motivere befolkningen til å holde ut, og til å kjempe mot fienden. Etter at Iran kvalifiserte seg til verdensmesterskapet i Frankrike i 1998 var fotball med på å begeistre alle samfunnslag, og på et vis dermed samle alle bak det iranske laget. Hvor mye politisk gevinst dette har gitt myndighetene er likevel usikkert. Det har bidratt til større stolthet over å være iransk og større samhold blant iranere, noe som jo har vært en fordel for regimet, men utover det har nok ikke landslagets fotballsuksesser gitt regimet mer gevinst. Det ser også ut som at iranske politikeres oppmerksomhet på fotball øker kraftig når det skjer store fotballbegivenheter. Khatami brukte fotball som en del av diplomatiet mot USA etter at landslaget hadde kvalifisert seg til verdensmesterskapet i 1998, og Ahmadinejad viet oppmerksomhet til idretten etter at landslaget hadde kvalifisert seg til verdensmesterskapet i 2006. Det kan se ut som myndighetene kun bryr seg om fotball når det er gode resultater, noe som også er naturlig. Hvilke politikere vil vel assosieres med fiaskoer?

Det er nemlig liten tvil om at myndighetene i Iran interesserer seg for fotball. Helt siden revolusjonen har det vært klare eksempler på dette. Det faktum at fotballklubben Taj måtte endre navn til Esteghlal – uavhengighet, og at ligaen under deler av 1980-tallet het Quds – som betyr hellig, illustrerer tydelig at myndighetene ønsket at fotball skulle passe inn i den islamske republikken. Når en også vet at de fleste klubbene har vært, og er, kontrollerte av staten, og at staten har blandet seg inn i fotballforbundet, som i 2006, viser dette også at myndighetene ønsker kontroll over idretten, og at de dermed anser idretten som relativt viktig. Det kan selvsagt hende at de ikke kun vil kontrollere fotballen for å dra nytte av den, men også for å hindre at den blir en belastning for dem.

Det er enda en grunn til at fotball er populært i så store deler av verden. For å sitere den kamerunske fotballegenden Roger Milla: "It's thanks to football that a small

country could become great”²⁸³. Fotball gir altså små land en mulighet til å bli store. Eller for Irans del, så ga fotball landet mulighet til å slå erkefienden USA. Fotball har i tillegg gitt iranere enda en grunn til å være stolte av landet sitt, og fotball har gitt verden en mulighet til å assosiere Iran med noe annet enn terrorisme og funtamentalisme, slik Ramin Golbang uttrykte glede over i sin kommentar i International Herald Tribune i desember 1997, som jeg skriver på side 48 og 49.

Mens fotball har hatt begrenset politisk suksess for myndighetene i Iran, har det nok hatt desto større politisk betydning for det iranske samfunnet. Det som mest skiller det iranske tilfellet når det gjelder koblingen mellom politikk og fotball, fra andre tilfeller, er mangelen i Iran på underholdning som en finner i mange andre land, også andre autoritære land. I Iran kan ikke ungdom delta i mange aktiviteter man i andre land tar for gitt, som for eksempel gå på klubb og danse med noen av det motsatte kjønn, ta noen øl sammen med kamerater og så videre. I Iran har dermed fotball, som et godkjent fritidssyssele, fått enda større betydning for folk. For gutter og menn har det vært et bra underholdningsalternativ. For kvinner derimot har det vært verre. De har naturligvis også hatt færre underholdningsmuligheter enn kvinner i andre land. Problemet har vært at de ikke har kunnet tatt del i fotballen på samme måte som menn. De har riktignok kunnet se fotballkamper på fjernsynet, men inntil sent på 1990-tallet kunne de ikke spille organisert fotball, og de har med få unntak ikke kunnet se kamper på fotballstadioner, noe som er en viktig del av det å være fotballsupporter. For unge, fotballinteresserte kvinner er naturligvis dette et stort problem, og forbudet kan kanskje i fremtiden være med på å skape misnøye mot de iranske myndighetene blant fotballinteresserte kvinner.

Fotball som et underholdnings- og fritidsalternativ har imidlertid også hatt fordeler for myndighetene. Når ungdom spiller fotball, driver de heller ikke med andre aktiviteter som er mer problematiske. Fotball hjelper å holde ungdom unna problemer, og dette er naturligvis noe ungdommene tjener på, men også noe staten og resten av samfunnet for øvrig tjener på. Veldig forenklet bidrar fotball til å hindre noen ungdommer fra å havne i kriminelle miljøer, slik at de senere vil kunne være en bidragsyter for det iranske samfunnet, og ikke et problem.

²⁸³ Kuper, 1996: 113

For den iranske befolkningen ga også fotball en unik mulighet til å kunne feire og vise entusiastisk glede offentlig, som da seieren over Australia var sikret. Selv om myndighetene ikke likte at det stormet så store menneskemengder ut på de iranske gatene, kunne de ikke stoppe det. Når menneskemengdene feiret en iransk seier, ville det være upatriotisk av myndighetene å blande seg inn i feiringen. For vanlige folk ga det en etterlengtet mulighet til å kunne slippe følelser, som ikke hadde noe som helst å gjøre med islam eller islamske martyrer, ut i det offentlige rommet.

Fotball har kanskje hatt størst betydning for iranske kvinner. Først gav det kvinner en mulighet til å kunne delta i en idrett mange kvinner var veldig interesserte i. Å spille fotball har av noen, som Asef Bayat, også blitt sett på som en måte for iranske kvinner å protestere mot forbudene samfunnet har pålagt dem, som nevnt tidligere. Dette kan på sett og vis også være positivt for myndighetene dersom det hadde betydd at kvinner hadde spilt fotball for å protestere mot det iranske samfunnet fremfor å demonstrere på mer aktive måter. Selv om dette ikke er tilfelle, har fotball gitt kvinner en måte å ta litt mer del i det iranske samfunnet på enn tidligere.

Iranske kvinners kamp for å få lov til å se fotball på stadioner har vært en mer konfronterende kamp enn kampen for kvinnefotball. Denne kampen er på mange måter symbolsk, blant annet fordi den handler om rett på adgang til Azadi – frihet. Det er en del av kvinners kamp for flere rettigheter i Iran, samtidig som at det ikke er et altfor kontroversielt krav de fremmer. De kan uansett se fotball på fjernsynet, og det faktum at Rafsanjani under presidentvalgkampen i 2005 sa at han var positiv til å oppheve forbudet, og at Ahmadinejad faktisk opphevet forbudet, viser at det hos de iranske myndighetene ikke er så altfor mye motstand mot kravet til disse kvinnene, selv om det altså foreløpig endte med at forbudet ikke ble opphevet. Det er nemlig et krav som på sett og vis er positivt også for myndighetene. Kvinner som heier på landets stolthet må jo sees på som positivt. Dersom kvinner på stadioner også ville kunne påvirke menns oppførsel, som noen har ment, vil dette også kunne være noe myndighetene var tjent med. Samtidig kan kanskje stadionene miste noe av sin ”ventilfunksjon” dersom kvinner får tilgang til dem, og de mannlige tilskuerne dermed må oppføre seg mer ordentlig, slik de må ellers i det iranske samfunnet. Det kan jo uansett tenkes at myndighetene ikke ser på fotballstadioner som et sted der folk

for utløp for aggresjon og frustrasjon, og at de helst skulle ønske seg fotballsupportere som oppførte seg bedre på kamper, og som ikke brukte vold eller benyttet seg av et stygt språk.

For både de iranske myndighetene og den iranske befolkningen har også fotball fungert som en måte å ha kontakt med resten av verden på. De iranske myndighetene har flere ganger brukt fotball som en del av diplomatiske forbindelser. Etter krigen mot Irak ble landslaget sendt til en turnering kalt Peace Cup i Kuwait, der de spilte mot det irakiske landslaget. Senere brukte også Khatami landslaget som en del av arbeidet med å bedre de diplomatiske forbindelsene med USA. Dette illustrerer hvordan idrett kan brukes som et middel for å etablere kontakt mellom tidligere fiender. Selv om forsøket til Khatami ikke fikk så veldig store følger for det diplomatiske forholdet til USA, kan nok ikke dets manglede resultater skyldes på fotballen. Det var andre årsaker som gjorde at forholdet mellom landene forverret seg siden.

For den iranske befolkningen har også fotball vært en måte for dem å få innsyn i andre land, da spesielt europeiske land, som har så gode fotballag at de blir vist på iransk fjernsyn. Når unge iranere begynner å heie på Manchester United eller Liverpool, vil dette trolig være med på å påvirke deres inntrykk av England, til tross for hva statlig media eventuelt sier om landet. De vil få en positiv assosiasjon med landet. Hvor mye dette vil ha å si er et annet spørsmål, men at fotball spiller en rolle for iraneres oppfatning av andre land, er jeg overbevist om. Fotball skaper bånd mellom folk som går på tvers av landegrenser.

Konklusjon

Denne avhandlingen hadde tre problemstillinger om fotballens tilknytning til politikk i Iran mellom 1979 og 2006. Den første problemstillingen gjaldt hvilke måter fotball og politikk har blitt knyttet sammen i denne perioden. Gjennom avhandlingen har jeg forsøkt å vise forskjellige eksempler på denne forbindelsen. Fotball og politikk har blitt forbundet på svært forskjellige måter. På den ene siden har det vært en forbindelse gjennom myndighetenes forhold til idretten. På den andre siden har fotball

fått politisk betydning for befolkningen, som da Iran ”eksploverte” etter seieren over Australia, eller ved å bli en del av kvinners kamp for flere rettigheter, som da forbudet mot kvinner på fotballstadioner var et tema i det iranske samfunnet. Det finnes altså mange, og veldig ulike eksempler på en tilknytning mellom fotball og politikk i Iran mellom 1979 og 2006.

Den andre problemstillingen gjaldt årsakene til at fotball og politikk har hatt en tilknytning i den aktuelle perioden. Det er forskjellige årsaker for de forskjellige eksemplene, slik det også er blitt vist i tidligere i avhandlingen. Myndighetene har hatt motiver om blant annet å kontrollere idretten, eller å bruke idretten som en del av arbeidet med å bedre forholdet til et annet land. Politikere har interessert seg for fotball for å sanke stemmer, mens deler av samfunnet har benyttet fotball som en front for kvinnekamp, eller som en måte å få utløp for frustrasjon. Til felles for alle som interesserer seg for fotball, enten det er en genuin interesse for idretten, eller bare som et verktøy for å nå et mål, er uansett gleden og engasjementet fotball skaper. Fotball får tidvis politisk betydning fordi idretten er så populær.

Den tredje og siste problemstillingen gjaldt konsekvensene av forbindelsen mellom fotball og politikk. Det har naturligvis vært ulike konsekvenser til de ulike episodene som har blitt beskrevet i denne avhandlingen. Noen av episodene har hatt få eller ingen konsekvenser, som for eksempel politisk ladete fotballkamper, som når de er ferdigspilte ikke får så store konsekvenser. Andre episoder har hatt større konsekvenser, for eksempel ved å skape internasjonal oppmerksomhet rundt forbudet mot kvinner på stadioner, som også betyr at kvinners rettigheter i Iran har fått oppmerksomhet. For kvinner har det også resultert i etableringen av organisert kvinnefotball i Iran. Fotballens popularitet i Iran har også resultert i at iranske ledere må ta aktivt stilling til idretten. De har ikke kunnet være likegyldige overfor fotball. Den største og viktigste konsekvensen har nok likevel vært at fotball i Iran har utviklet seg fra å ha mest politisk betydning for landets myndigheter, til også å ha politisk betydning for den iranske befolkningen og det iranske samfunnet. Fotball har til tider fått en slags rolle som en møteplass mellom stat og samfunn i Iran. Fotball har til tider blitt en arena for det iranske samfunnet og den iranske staten, der den ene parten har brukt fotball på en eller annen måte for å forsøke å påvirke den andre parten.

BIBLIOGRAFI & KILDER

Bibliografi

Bayat Asef, "A Women's Non-Movement: What It Means to Be a Woman Activist in an Islamic State", *Comparative Studies of South Asia, Africa and The Middle East*, vol. 27, nr.1, 2007: 161-174

Chehabi H. E., "A Political History of Football in Iran", *Iranian Studies*, vol. 35, nr. 4, 2002: 371-402

Chehabi H. E., "Sport Diplomacy between the United States and Iran", *Diplomacy & Statecraft*, vol. 12, nr. 1, 2001: 89-106

Cleveland William, *A History of the Modern Middle East*, Westview Press, Boulder Colorado/Oxford, 2004

Gerhardt Marcus, "Sport and Civil Society in Iran", *Twenty years of Islamic Revolution – Political and Social Transition in Iran since 1979*, Syracuse University Press, New York, 2002: 36-55

Hiro Dilip, *The Longest War*, Paladin, London, 1990

Karsh Efraim, *The Iran-Iraq War – 1980-1988*, Osprey Publishing, New York, 2002

Keddie Nikki, *Modern Iran – Roots and Results of Revolution*, Yale University Press, New Haven/London, 2003

Kuper Simon, *Football against the enemy*, Orion, London, 1996

Mansfield Peter, *A History of the Middle East*, Penguin Books, London, 2003

Mir-Hosseini Ziba, "Is Time on Iranian Women Protesters' Side", *Middle East Report*, 16. juni 2006 (<http://www.merip.org/mero/mero061606.html>, 15. November 2008)

Pahlavi Muhammad Reza, *Et svar til historien*, Nasjonalforlaget, Oslo, 1981

Tuastad Dag "The Political Role of Football for Palestinians in Jordan", Armstrong Gary & Giulianotti Richard (red), *Entering The Field – New Perspectives on World Football*, Berg, Oxford, 1997: 105-121

Vikør Knut, *Ei verd bygd på islam*, Det Norske Samlaget, Oslo, 2004

Wagg Stephen, "Mr Drains, Go Home: Football in the societies of the Middle East", Wagg Stephen (red.), *Giving the Game Away – Football, Politics & Culture on Five Continents*, Leicester University Press, London, 1995: 163-178

Mastergrader:

Haddal Kjetil, *Hail to the Pope or God save the Queen – Football, Identity and Rivalry in Glasgow*, 2005

Røed Camilla, *Verdiendring og stedstilhørighet : en studie av lokal forankring i FK Mandalskameratene*, 2005

Vatneberg Pål, *"Og i dette øyeblikk er det historie, dere..." - cupfinalen i fotball som nasjonal mediebegivenhet : en studie av NRKs produksjon og presentasjon av cupfinalen 2002, 2003*

Kilder

Intervjuer:

Ferdusipour Adel, sportsjournalist og fotballkommentator, Teheran, 31. mai 2008

Jalali Majid, profilert og merittert fotballtrener (trente Esteqlal Ahvaz da intervjuet vant sted), Teheran, 7. mars 2008

Kazemi Ali, sjef for Irans proffliga, Teheran, 1. mars 2008

Muhammadkhani Mahdieh, ansatt ved det iranske fotballforbundet for kvinner, Teheran, 5. mars 2008

Taherpour Ferydoon, sportsjournalist, Teheran, 23. februar 2008

Informasjonshefter:

Sport in the Islamic Republic of Iran, utgitt av The National Olympic Committee of the Islamic Republic of Iran. Utifra innholdet er det logisk å konkludere med at det ble utgitt midt på 1980-tallet. Universitetsbiblioteket (bibsys) skriver at det ble utgitt i "1985?".

National Iranian Women's Futsal Team er et enkelt informasjonshefte om iransk kvinnefotball. Jeg fikk det da jeg besøkte det iranske fotballforbundet for kvinner. Det som er blitt benyttet til denne avhandlingen er forordet, skrevet av forbundets visepresident Khadejeh Sepanji.

Internettsider:

AFCs nettsider:

http://www.the-afc.com/eng/competitions/team/profile.jsp_AAC-2004-709.html, 5. september 2008

FIFAs nettsider:

<http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html>

#, 18. september 2008

<http://www.fifa.com/classicfootball/awards/gala/>, 16. oktober 2008

<http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html>

#, 16. oktober 2008

<http://www.fifa.com/worldcup/archive/edition=4395/preliminaries/preliminary=3847/index.html>, 23. oktober 2008

<http://www.fifa.com/worldcup/archive/germany2006/preliminaries/index.html>, 8.

November 2008

<http://www.fifa.com/associations/association=irn/fixturesresults/gender=m/index.html>

#, 8. november 2008

<http://www.fifa.com/worldcup/archive/germany2006/results/index.html>, 8. november 2008

UNESCOs nettsider:

http://www.unesco.org/courier/1999_04/uk/dossier/txt12.htm, 29. august 2008

VG nett:

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=19452>, 16. oktober 2008

Artikler, notiser & kommentarer fra aviser og nyhetsbyråer:

BBC, "Iran prepares for first-ever local elections", 10. februar 1999,

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/276816.stm>, 18. november 2008

BBC, "Painful struggle for change in Iran", 15. juli 1999,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/241995.stm, 18. november 2008

BBC, "Iranian footballers leave for US", 5. januar 2000,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/592201.stm, 18. november 2008

BBC, "Iran football fans clash with police", 22. oktober 2001,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1612894.stm, 18. november 2008

BBC, "Iran football clashes continue", 23. oktober 2001,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1614696.stm, 18. november 2008

BBC, "Iranian riots: Not just about football", 26. oktober 2001,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1622312.stm, 18. november 2008

BBC, "Iran clergy angry over women fans", 26. april 2006,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4947508.stm, 18. november 2008

BBC, "Iran women sports ruling vetoed", 8. mai 2006,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4751033.stm, 18. november 2008

BBC, "Iran's female fans yet to win equality", 6. juni 2006,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5052000.stm, 18. november 2008

BBC, "Fifa lifts Iran international ban", 20. desember 2006,
<http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/internationals/6178284.stm>, 18. november
2008

CNN, "Iran split over female soccer fans", 1. mai 2006,
<http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/05/01/iran.football/index.html>, 18.
november 2008

International Herald Tribune, "There's Hope for Iran, Or Soccer as Metaphor", 11 desember 1997, <http://www.iht.com/articles/1997/12/11/edramin.t.php>, 18. november 2008

International Herald Tribune, "Soccer: The delicate overlap between sports and politics", 26. april 2006, <http://www.iht.com/articles/2006/04/25/sports/soccer.php>, 18. november 2008

Le Monde Diplomatique, "A third half for Iranian football", april 1998, <http://mondediplo.com/1998/04/04iran>, 18. november 2008

New York Times, "Khomeini, meeting Athletes, Urges Spread of Revolution", 8. mars 1982, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D02EEDB153BF93BA35750C0A964948260>, 18. november 2008

New York Times, "Iran Exiles Report Execution Of 40, Including Soccer Star", 24. juli 1984, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9904EFDB1E39F937A15754C0A962948260>, 18. november 2008

New York Times, "Rafsanjani Sketches Vision of a Moderate, Modern Iran", 19. april 1992, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E0CE7D71738F93AA25757C0A964958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; Mere 90 Minutes Dwarfed by Eight Years of War", 22. oktober 1993, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F0CE6DE133DF931A15753C1A965958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; Security Nightmare Wasn't, Until the Saudis Got a Wake-Up Call", 23. oktober 1993,

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F0CE6D6133EF930A15753C1A965958260>, 18. november 2008

New York Times, "Teheran Journal; Satellite Dishes Adding Spice to Iran's TV Menu", 16. august 1994,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=950DE5D81030F935A2575BC0A962958260>, 18. november 2008

New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Misses Shot", 8. November 1997,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B00E5D81539F93BA35752C1A961958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; Amid Disbelief And Joy, Iran Rallies for Final World Cup Slot", 30. November 1997,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9900E1D9113AF933A05752C1A961958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER: It's a Draw: Politics Aside, the Pieces Fall in Place; Group Hug? Doubtful When It's U.S.-Iran" 5. desember 1997,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C01E3DE103DF936A35751C1A961958260>, 18. november 2008

New York Times, "Correspondence/Iran; Explain It Again, Please: Who says I Can't Wear a Hat?", 8. februar 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9A0CE4DC103DF93BA35751C0A96E958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; A Renewed Secular Passion Is Gripping Iranians: Soccer", 22. april 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9805E6DC163FF931A15757C0A96E958260>, 18. november 2008

New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Fires Coach", 21. mai 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B0CE2DC1339F932A15756C0A96E958260>, 18. november 2008

New York Times, "WORLD CUP '98; Iran vs. America: Political Football", 18. juni 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F01E3D8113DF93BA25755C0A96E958260>, 18. november 2008

New York Times, "WORLD CUP '98; Diplomacy And Urgency As the U.S. Faces Iran", 21. juni 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C06EFDD143CF932A15755C0A96E958260&scp=1&sq=WORLD+CUP+%6098%3B+Diplomacy+And+Urgency+As+the+U.S.+Faces+Iran&st=nyt>, 18. november 2008

New York Times, "WORLD CUP '98; Singing, Dancing and Cheering in Streets of Teheran", 22. juni 1998,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B00EFD9153CF931A15755C0A96E958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; U.S. Will Play Iran in World Cup Rematch", 12. November 1999,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E03E4DD163DF931A25752C1A96F958260>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; Iran's First Visit to the U.S. Begins With a Narrow Loss", 10. januar 2000,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9800E1DE1E3BF933A25752C0A9669C8B63&scp=1&sq=SOCCER%3B+Iran%92s+First+Visit+to+the+U.S.+Begins+With+a+Narrow+Loss&st=nyt>, 18. november 2008

New York Times, "SOCCER; A Match With Diplomacy on the Sideline", 16. januar 2000,

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B06E5DB113AF935A25752C0A9669C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "PLUS: SOCCER; Iran Beats Iraq In Qualifier", 13. oktober 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9805E5D8133FF930A25753C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Middle East: Iran: Soccer Or Politics Or Both?", 23. oktober 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9405E7DB1731F930A15753C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Opposition TV Stations Stir Up Unrest in Fundamentalists Iran", 25. oktober 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B03EFD71231F936A15753C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Soccer Melees Keep Erupting in Iran, With a Political Message", 26. oktober 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=940CE3DB1031F935A15753C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Iranian Soccer Fans Celebrate; This Time, No Protest Breaks Out", 1. november 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F03E6D91330F932A35752C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "PLUS: SOCCER; Ireland Wins Spot In the World Cup", 16. november 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9503E1DF153BF935A25752C1A9679C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "The World's Game Is Not Just A Game", 26. mai 2002,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C06E4DA1538F935A15756C0A9649C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Iran Allows Women to Watch Soccer", 10. januar 2003,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9903E6DD1E3EF933A25752C0A9659C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "LIVES; Beckham's Kid Sister", 8. februar 2004,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B04E7D9143BF93BA35751C0A9629C8B63>, 18. november 2008

New York Times, "Mia Hamm, Soccer Star, to Retire Tonight", 8. desember 2004,
http://www.nytimes.com/2004/12/08/sports/soccer/08hamm.html?_r=1, 18. november 2008

New York Times, "Hundreds of Women Protest Sex Discrimination in Iran", 12. juni 2005,
<http://www.nytimes.com/2005/06/12/international/middleeast/13womencnd.html>, 18. november 2008

New York Times, "Second Round Is Forced in Iranian Election", 18. juni 2005,
<http://www.nytimes.com/2005/06/18/international/middleeast/18iran.html>, 18. november 2008

New York Times, "Iran Moderate Says Hard-Liners Rigged Election", 19. juni 2005,
<http://www.nytimes.com/2005/06/19/international/middleeast/19iran.html>, 18. november 2008

New York Times, "Upstart in Iran Election Campaigns as Champion of Poor", 23. juni 2005,
<http://www.nytimes.com/2005/06/23/international/middleeast/23iran.html>, 18. november 2008

New York Times, "Winner in Iran Calls for Unity; Reformists Reel", 26. juni 2005,
<http://www.nytimes.com/2005/06/26/international/middleeast/26iran.html>, 18. november 2008

New York Times, "World Cup Tests Iranians' Ability to Have Fun in Public", 10. juni 2006, <http://www.nytimes.com/2006/06/10/world/middleeast/10iran.html>, 18. november 2008

New York Times, "With Politics as a Player, Iran loses Its Opener", 12. juni 2006, <http://www.nytimes.com/2006/06/12/sports/soccer/12game.html>, 18. november 2008

Sports Illustrated, "Political Football", 29. mai 1998, <http://sportsillustrated.cnn.com/features/1998/weekly/980601/iransoc.html>, 18. november 2008

Stern, "Fussball macht den Mullahs Angst", 6. oktober 2004, <http://www.stern.de/sport-motor/fussball/:Parviz-Ghelichkhani-Fussball-Mullahs-Angst/530787.html>, 18. november 2008

Tehran Times, "Iran's Senior Clergy Agrees to Women's Football Matches", 14. mars 1998, http://www.tehrantimes.com/index_View.asp?code=8559, 18. november 2008

The Guardian, "Iranian women kick out against football ban", 6. juni 2005, <http://www.guardian.co.uk/world/2005/jun/06/iran.roberttait>, 18. november 2008

The Guardian, "Iran demands apology over German cartoon", 15. februar 2006, <http://www.guardian.co.uk/media/2006/feb/15/pressandpublishing.football>, 18. november 2008

The Guardian, "President lifts ban on women watching football in Iran", 25. april 2006, <http://www.guardian.co.uk/world/2006/apr/25/iran.gender>, 18. november 2008

The Guardian, "Iran team face mass protest", 11. juni 2006, <http://www.guardian.co.uk/world/2006/jun/11/worldcup2006.iran>, 18. november 2008

The Guardian, "Why Iran loves Zidane", 13. juli 2006, <http://www.guardian.co.uk/world/2006/jul/13/france.worldcup2006>, 18. november 2008

The Guardian, "Fifa suspends Iran for 'government meddling'", 24. november 2006,
<http://www.guardian.co.uk/world/2006/nov/24/iran.football>, 18. november 2008

The Times, "Hardliner victorious in Iran", 25. juni 2005,
http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article537110.ece, 18.
november 2008

The Times, "Iran under friendly fire", 2. januar 2006,
<http://www.timesonline.co.uk/tol/sport/football/article784257.ece>, 18. november 2008

Time Magazine, "The Unknown Ayatullah Khomeini", 16. juli 1979,
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,920508,00.html>, 18. november
2008

Time Magazine, "Living With War And Revolution", 17. august 1987,
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,965237,00.html>, 18. november
2008

Time Magazine, "Old Iran... .Vs. New", 6. juli 1998,
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,988666,00.html>, 18. november
2008

Time Magazine, "Blowing The Whistle", 21. mai 2006,
<http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1196395,00.html>, 18. november 2008

VG, "Zidane ble syndebukk i avskjedskampen", 10. juli 2006,
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=122498>, 18. november 2008

Informasjon fra FIFA:

FIFAs statistikk "Big Count 2006 – Statistical Summary Report by Association (female only)". Fikk kopi på det iranske fotballforbundet.

FIFA Statutes, Article 17, <http://www.fifa.com/aboutfifa/federation/statutes.html>, 9. november 2008

FIFA, "FIFA suspends Iran Football Federation", 23. November 2006, <http://www.fifa.com/worldfootball/releases/newsid=107801.html>, 9. november 2008

FIFA, "FIFA lifts suspension of IR Iran Football Federation", 20. desember 2006, <http://www.fifa.com/worldfootball/releases/newsid=108834.html>, 9. november 2008